

జగద్గురు

శ్రీ శంకరాచార్య

నవభారతి ప్రచురణలు

జగద్గురు ప్రేమంకరాచార్య

మూలము :

దీపదయాన్ ఉపాధ్యాయు

అనువాదము :

పురిపండా అప్పలస్వామి

నవభారతిప్రచురణలు
హైదరాబాద్

ద్వితీయ ముద్రణ
సెప్టెంబరు, 1988.

మూల్యము : రు. 10-00

ముఖచిత్రం :
“కేతా”

ప్రచురణ :
నవభారతి ప్రచురణలు
3-4-705/4, నారాయణగూడ,
హైదరాబాద్ - 500 029.

ప్రతులు :
సాహిత్య నికేతన్
3-4-852, బకతేశ్వరా
హైదరాబాద్-500 027.
సాహిత్య నికేతన్
ఏలూరు రోడ్డు,
విజయవాడ - 520 002.

ముద్రణ :
భారత ముద్రణాలయం
3-4-705/4, నారాయణగూడ,
హైదరాబాద్-500 029

ముందు మాట

ప్రపంచ తాత్వికులలో దార్శనికులలో ప్రథమ స్థానం ఆదిశంకరాచార్యులదే. ఆయన తర్వాత భారతదేశంలో తాత్వికులు ఆయనకు వ్యాఖ్యానం మాత్రమే చేయగలిగారు. వాస్తవికులు, శూన్యవాదులు తమ వాదప్రవాహంలోపడి, ఈ జాతీయ జీవన అస్మితాన్ని కూడ విస్మరించి, దేశ సాంస్కృతిక సమగ్రతను విచ్ఛిన్నం చేయబూనినపుడు, ఒంటరిగా తన బుద్ధికుశలతతో, మనోబలంతో, తర్కబద్ధమైన జ్ఞానంతో మన సంస్కృతిని, సనాతన దర్శాన్ని పునఃప్రతిష్ఠించి, పతనోన్ముఖమైన జాతిని పునరుద్ధరించిన ఆచార్యోత్తములు ఆయన. రత్తి, కర్మ, జ్ఞాన యోగాలను సమన్వయించి, మనలో ఉన్న అనేక సందేహాలను తొలగించి, జగద్గురు స్థానాన్ని పొందగలిగారు. హైందవీతరులచే కూడ భారతీయ ఏకాత్మకు ప్రతీకగా కొనియాడబడ్డారు.

పండిత దీనదయాళ్ ఉపాధ్యాయ భారతీయ మేధావులలో అగ్ర గణ్యులు. మన సామాజిక జీవనాన్ని భారతీయ దృక్పథంతో విశ్లేషించిన

వారు. వారు ప్రవదించిన ఏకాత్మ మానవతా వాదం ఆలోచనాపరుల
మెప్పును పొందింది. ఆయన జగద్గురు శంకరాచార్యుల జీవితానికి చేసిన
అక్షర రూపమే ఈ గ్రంథం.

శ్రీ పురిపండా అప్పంస్వామి తెలుగులో అనువదించిన ఈ
గ్రంథాన్ని జాగృతి ప్రచురణలవారు మొదటి ముద్రించారు. ద్వితీయ
ముద్రణకు అనుమతించినవారికి మా కృతజ్ఞతలు.

ప్రొఫెసర్ రాజాదు
రుధిరోద్గారి, ప్రాచీనపౌర్ణిమ
ఆగస్టు 28, 1988

సంపాదకుడు
నవభారతి ప్రచురణలు

ప్రస్తావన

మన జాతీయ జీవనం గంగా ప్రవాహం లాగ ఆపికారం నుంచీ ప్రవహిస్తోంది. గంగానది పుణ్యజలం ప్రతివొక్క దిందువూ పవిత్రమైనదే. అందులో ఎక్కడ ముసకలు పెట్టినా ముక్తి లభిస్తుంది. అయినా కొన్ని కొన్ని స్థలాలకు ప్రత్యేకమైన మహత్వం లభించింది. హిమాలయం వొడిలో నుంచి దిగజారి భారతభూమి మీద బిలబిల గంతులేసిన గంగమ్మ తల్లి హరిద్వారంలో సాటిలేని మహత్వం సాధిస్తుంది. ప్రయాగ దగ్గర యమున నల్లనల్లని కాలకూటం పట్టుకువచ్చి శివపత్నికి అందిస్తుంది. శివుడులాగే ఆమెకూడా సంతోషంతో పానం చేసిన ఆ చోటు - ప్రయాగ తీర్థరాజమే అయిపోయింది. ఇలాగే భారత జాతీయతా ప్రవాహం ప్రతికణమూ పవిత్రమైనదే ఏస్థలమైనా, ఏకాలమైనా తలుచుకుంటే చాలు మనస్సు నిర్మలమవుతుంది. దేశభక్తితో తొణికిసలాడుతుంది. అయినా తీర్థరూపులైన మహాత్ములు జన్మించిన కాలాలకు మాత్రం జాతి జీవితంలో మరింత మహత్వం ఏర్పడుతుంది. గంగ వొడ్డున వుండడంవల్లే తీర్థానికి మహత్వం వచ్చినా, ప్రత్యేకంగా అక్కడికే వెళ్లాలన్న ఆధిరాష్ట్ర భక్తుడయిన ప్రతి వాడికీ వుంటుంది. మహా పురుషుల జీవనం, వాళ్ళ కీర్తి ప్రజా హృదయాలలో

వాళ్లు నిలిపిపోయిన ప్రభావం, జాతీయ చరిత్ర నిర్మాణంలో వాళ్ళ ప్రవేశ పెట్టిన అదర్శాల ప్రోత్సాహం- ఇదంతా దేశానికి అమూల్యమైన సంపద, శక్తికి జీవనది. వాటి మననమూ, వాటి ఆలోచనా, విమర్శా జాతిలో నిత్య నవీనమైన ఉద్దీపనం కలిగిస్తాయి. ఉత్సాహమైన జీవనమూ ప్రసాదిస్తాయి. ఈ పుణ్య స్థలాల్లో- జీవన ప్రదాయని అయిన ఈ జాతీయ జాన్నులిలో- మునకలు పెట్టడానికి ఎవళ్ళ మనస్సు ఉవ్విళ్ళూరదు ? ఇక శ్రీ మచ్చంకరా చార్యుల స్థితి- అది తీర్థరాజమయిన ప్రయాగతో సమానమైంది. అక్కడ భక్తజనం ఇసుకవేస్తే రాలకుండా వుండడంలో ఆశ్చర్య మేమున్నది!

మన జాతీయ నిర్మాతలలో శ్రీ శంకరాచార్యుల స్థానం మహోత్తమమైనది ఎందరో విద్వాంసులు ఆయన ఆధునిక హిందూ ధర్మానికి జనకుడే అన్నారు. గుడిలో విగ్రహం స్థాపించి ప్రాజప్రతిష్ఠ చేసిన ఆచార్యుణ్ణి తరుచు దేవాలయ నిర్మాత అంటారు. అయినా తన వురీ, సుత్తీ పట్టుకుని ఒక్కొక్క డెబ్బవేసి విగ్రహానికి స్వరూపం కల్పించిన శిల్పిని, దేవాలయం కట్టిన ఎంతో మంది తాపీవాళ్ళనీ, పని వాళ్ళనీ కూడా గుర్తించకుండా వుండటానికి వీల్లేదు. అంత మంచి ప్రజల పరిశ్రమ గమనించక పోవడమంటే, కేవలం కృతఘ్నత మాత్రమే కాదు. సామాజిక జీవనంలోని విదాయక నియమాల గురించిన తెలివితక్కువ ప్రకటించుకోవడమున్నూ అవుతుంది. ఒక్కరోజులోనో, లేదా రెండు మూడు సంవత్సరాలలోనో జాతీయ జీవనంలో హెచ్చు తగ్గులేవి రావు. లేదా జాతీయ జీవన సంస్కారాలతో పనేలేకుండా తన మానసిక, అధ్యాత్మిక శక్తులూ, శారీరక శక్తులూ వికాస పరుచుకుంటూ ఏ మహాత్ముడైనా జాతీయ జీవనాన్ని నిర్మించలేడు. జాతీయ సాధనలో మహాపురుషులు విగ్రహ స్వరూపులు మాత్రమే. సంవత్సరాల తరబడి సంఘంలో మెదలుతూన్న భావాలు ఒకనాడు మూర్తిమంతమై మహాపురుషుడుగా ప్రత్యక్షమవుతాయి.

ఆ మహాపురుషుని ఆలౌకికమయిన శక్తి, దైవిక సంవత్తీ, సర్వతో ముఖమయిన ప్రతిభా, అఖండమైన కర్మయ జీవనమూ చూసి మన కళ్ళు జిగేలు మంటాయి. దాతో ఆ మహాపురుషుడు అవతరించడానికి దారావాహికంగా వచ్చిన మూలకారణాలు పూర్తిగా మరదిపోతాం. ఆయన అవతరించిన సంఘం గురించి ఏ మాత్రమూన్నూ ఆలోచించం. అగ్ని పర్వతం విజృంభించటం చూశాక, మెల్లిమెల్లిగా దిగజారే నీళ్ళ దిక్కు తలంపు పోదు. బాగా వికసించిన పువ్వుల పరిమళంలో చెట్టు మరుపు పస్తుంది. బహుశా ఈ ప్రపృత్తి చాటున వ్యక్తిగతమయిన స్వార్థమే మరుగుపడి ఉండేమో! ఏమంటే, సంఘం బాగోగులు చూసుకోవలసినవాడు ఎవడో మహాపురుషుడే అనుకుంటూ మన బాధ్యతలు వొడిలేసి మనం దూరంగా వుండిపోతాం. మహాపురుషుడన్నవాడు ప్రతిచ్ఛక్తి జీవనంలోనూ సంవలనం కలిగిస్తాడు. కార్యశక్తి, ప్రేరణా ప్రసాదిస్తాడు. అయితే నిజానికి అదంతా ఆతడు మొదట సంఘం యొక్క సామూహిక ప్రయత్నాలలోంచే స్వీకరిస్తాడు. జాతి ప్రాణంలో ఆంతరికంగా సజీవమై ప్రవహించే ఈ సాధనస్వరూపం వేరువేరు యుగాలలో ఆయామహానుభావుల ప్రయత్నాల వల్లను, తత్ఫలితాల వల్లను ఆయా కాలాలకు తగినట్లు అలంకరించుకొని, ప్రత్యక్షమవుతుంది.

అంచేత ఏ మహాపురుషుణ్ణునూ అర్థం చేసుకోవాలంటే, ముందు జాతీయ జీవనం లాల్చాకు ఈ సాధనా స్వరూపం తెలుసుకోవాలి. యుగ పురుషుడయిన శ్రీ శంకరాచార్యుల మహత్వం కూడా అప్పటి యుగ ప్రవృత్తులు అవగత మయితేనే అర్థమవుతుంది. సాధారణ జనం శంకరులను బౌద్ధ ధర్మం నాశనం చేసినవాడనీ, హిందూ ధర్మం స్థాపించిన వాడనీ భావిస్తారు. కాని ఎంతో మంది విద్వాంసులికి ఆయనలో 'ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధం' గోచరిస్తుంది. ఈ రెండు చిత్రాల మధ్య గునా కొంచెం నిజం లేకపోలేదు.

ఏమంటే, లక్ష్యం తప్పి పెదదాళ్లు పట్టిన బొద్ద ధర్మమూ, కేంద్రాభిముఖమయిన హిందూ ధర్మమూ- ఈ రెండింటి పరస్పర సంఘర్షణ, సమన్వయాల చరిత్రే పూర్తిగా ఆయన కాలం నాటి వెయ్యి సంవత్సరాల చరిత్ర. అంచేత బొద్దధర్మం పుట్టుక మొదలుకుని శంకరాచార్యుల కాలం వరకూ బొద్దధర్మ వికాసమూ, దాని ప్రవృత్తులూ- వీటితోపాటు హిందూ ధర్మం యొక్క చిన్నచిన్న ప్రవృత్తులూ మనః సింహాసనలోకనం చేసుకొనాలి.

బుద్ధ భగవానుడు జన్మించిన సమయానికి దేశంలో వైదిక కర్మ కాండ మీద తిరుగుబాటు అరంభమై వుంది. దేశంలో కర్మ కాండ ఎంత పెరిగి పోయిందంటే, లోకులు మానసికమున సత్రప్రవృత్తులకంటే, కేవలం యజ్ఞానా, యాగాలూ గొప్పవని భావించారు. ఆత్మోన్నతి విడిచిపెట్టారు. భాహ్యోపచారాలూ, కర్మకాండా వట్టుకు పాకులాడారు. వీటివల్లే స్వర్గం లభిస్తుందని విశ్వసించారు. దీని పరిణామం బంగారు గిన్నెలో చెషం నింపడమే అయింది. ధర్మశాస్త్రవేత్తల మనస్సులో కూడా నీచప్రవృత్తులు మొలకెత్తాయి. దయా, శాంతి, అక్రోధమూ, అహింసా-పీడ్ల స్థానాన్ని క్రౌర్యం, క్రోధం, హింసా అక్రమించాయి. శ్రమ అంటే పరిశీలనసంక్రింద జమపడింది. సాంఘిక విధేదాలు పెరిగిపోయాయి. ఒక వర్తం మరొక వర్గాన్ని ద్వేషించడం మొదలుపెట్టింది. బ్రాహ్మణులు త్యాగమూ, వృత్తి ధర్మమూ వొదిలిపెట్టేశారు. తమలో పాపభావాలు వ్యాపించినా తామే ఉత్తములమని వాదించారు. సంఘంలో నాయకత్వం తమ వారసత్వమని భావించారు. బ్రాహ్మణుల ఆండంబరాన్ని సరిగా తెలుసుకొని, వారి బొల్లు మాటలకు లోబడి ఉండేందుకు శ్రుతియులు వొప్పుకోలేదు. దాంకోపేక్షకూ చూచినా అసహనమూ, ద్వేషమూ తాండవించాయి. ఆత్మవంచన అన్నిటి

కన్నా అధికమయింది. సమాజం ఇలాంటి స్థితికి వచ్చినప్పుడు దాని శక్తులు క్షీణించడం సహజం. అప్పుడు శరీరాన్ని వృద్ధిచెయ్యడంకంటే, దాని శక్తులు వృద్ధిచెయ్యడం అవసరం. బుద్ధదేవుడికంటే ముందే ఈ ఊహలు దేశాన్ని కలవరపరచడం మొదలుపెట్టాయి. ఉపనిషత్తుల్లో ఈ తిరుగుబాటు చూచాయగా అగుపిస్తుంది. కాని భాగవతధర్మం, బౌద్ధ ధర్మం, జైనధర్మం-వీటిల్లో ఈ తిరుగుబాటు స్పష్టంగా అగుపిస్తుంది.

భాగవతధర్మంచేసిన తిరుగుబాటు సామాన్యమైంది, విప్లవావేశంలో పడి ఎదుట పడ్డ ప్రతిదాన్ని నాశనం చేసేయ్యడానికి పూనుకోలేదు. రోగంతోపాటుగా రోగినికూడ దిగమ్రుంగి కూర్చోలేదు. భాగవతధర్మం కార్మకాండని ఎదిరించింది. సాంఘిక వ్యవస్థలోని రూపివారం ఖండించింది. కాని పూర్వసంప్రదాయానికి, ధర్మ గ్రంథాలకీ, సాంఘిక వ్యవస్థల పునాదులకీ ఏమాత్రమూ దెబ్బ తగలనివ్వలేదు. భాగవతధర్మి కృష్ణతగవానుడు, ఇంద్రుడూ మొదలైన వైదిక దేవతల పూజలు మానిపించాడు. గోవర్ధనపూజ ప్రారంభించాడు. కాని వేదాంతుల, వైదిక వ్యవస్థమీగా సంపూర్ణంగా ఆదరణావం కూడా చూపించాడు. తీవ్రతలో యజ్ఞాలూ యాగాలూ ఎదిరించాడు. అయినా ధర్మరాజుని రాజసూయం చెయ్యమని ప్రోత్సహపరిచి అందులో తానుప్రముఖ పాత్రను ధరించాడు. భాగవతధర్మం చేసిన తిరుగుబాటు చెడ్డమీద మాత్రమే, వ్యవస్థ అంతటి మీదాకాదు. కాని బౌద్ధధర్మం సాగించిన తిరుగుబాటు అలాంటిదికాదు. దానికొక హద్దంటూ ఏమీ లేకపోయింది. గోధుమల్లో కొన్నిరాళ్ళు కనిపించాయి. దాంతో గోధుమలన్నీ పాకేశావు బుద్ధదేవున. కర్మ కాండలో హింసాకాండ చూశాడాయన. దాంతో కర్మకాండనే దిద్దిచి వూరుకోలేదు. వేదాలూ, బ్రాహ్మణులూ ఈ పాపాలకి మూలమని భావించాడు. వాటి ఆదేశానే నిర్మూలించాడు, మొవదనుంటి చస్తూ

పున్న పద్ధతులన్నీ వొదిలిపెట్టేశాడు. తన ప్రచారం సంస్కృతంలో మానేసి పాలిభాషలో ప్రారంభించాడు వర్ణవ్యవస్థను కాదన్నాడు. ఇలా వైదిక సంప్రదాయంతోనూ, వ్యవస్థతోనూ పూర్తిగా సంబంధం వదులు కున్నాయన.

వైదిక ధర్మంలో ఎల్లప్పుడూ మార్పులు జరుగుతూనే వచ్చాయి. గంగాప్రవాహంలా చైతన్యవంతమై ప్రవహిస్తూవున్న ధర్మమది; సజీవమైనది. పడియలోని నీళ్ళలా కదలకుండా, ఐతస్యరూపమయి, నిర్జీవమైనది కాదది. వైదిక ధర్మంలో కొత్త కొత్త భావాలు ఎప్పటికప్పుడు కలుస్తూనే వున్నాయి. పాతపద్ధతులు మారుతూ వికాసం పొందుతూనే వచ్చాయి. ఐతే, ప్రతి కొత్త మార్పు వెనుకటి వాటితో సంబంధం నిలుపుతూనే వచ్చింది. కొత్తగా ఆందోళన సాగించిన ప్రతివ్యక్తి తన పూర్వులమీద శ్రద్ధాభావం చూపిస్తూనే వచ్చాడు. ప్రతికొత్త సంస్కర్త కూడా ప్రాచీన సంప్రదాయాలు గౌరవించాడు. తనపూర్వుల్ని, వాళ్ళ కార్యాల్ని గౌరవిస్తూనే కాలానుగుణ్యమయిన భావాలు ప్రవర్తింపజేశాడు. కొత్తభావానికి మూలంతో సంబంధ ముండేది. అంతేకాక జాతీయ జీవనం దెబ్బతినేదికాదు. పైగా అది వికాసవంతమే అయింది. అలాది కొలం నింది వస్తూవున్న జాతీయ సంప్రదాయాలు నాశనంచేసే ప్రయత్నం అంతవరకూ ఎవరూ చెయ్యలేదు. కాని బుద్ధభగవానునూ, అంతకంటే ఎక్కువ ఆయన అనుయాయులూ ప్రాచీనా సంప్రదాయంతో పూర్తిగా సంబంధం వదులుకున్నారు. అనంతమైన జ్ఞానానికి ఉనికిపట్టు వేదాలు వాటితో తమ మతం పుష్టికరమైందిగా చేసుకోదానికి బదులు, తమధార్మిక వ్యవస్థలో వేదాలను స్థానమే లేకుండా చేసుకున్నారు వాళ్ళు. వేదాల మీద, దేవుడిమీద బుద్ధభగవానుడు ఉదాసీనభావం వహించాడు. అది తన శిష్యులలో వేదాలమీద దేవుడిమీద విరోధభావంకింద పరిణమించింది.

దాతో బౌద్ధ ధర్మానికి హిందూ ఛార్మానికి పరస్పరం విరోధమే ఏర్పడి పోయింది.

“బుద్ధుడివరకూ మనధార్మిక భావన మెల్లి మెల్లిగా ఏ వొడుదురుకులూ లేకుండా వికసిస్తూవచ్చింది. కొత్త కొత్తగా వచ్చే భావాలు మెత్తదనంమీద ధ్యానమే వుండేదికాదు. మన ధార్మిక వృక్షం పెరిగి పెరిగి ఆకాశాన్నందుకుంది. ప్రతి కొత్త ఆధార్యుడూ కొత్త భావాలు ప్రాచీనమైన వాటితో ఎంతవక్కుగా జోడించాడంటే ఆ మొక్క ఎప్పుడు ఎలా పెరిగి అంత పెద్ద వృక్షమయిపోయిందో ఎవ్వరు గమనించ లేక పోయారు. మహాత్ముడైన బుద్ధుడు దాని కొమ్మలూ చివుళ్ళూ నరికేసి, కత్తిరించేసి ధార్మికప్రపంచం అల్లకల్లోలం చేసేవాడు. గారకీచేసి, మొదట చెట్టుమాయం చేసేసి మరో చెట్టు నిలబెట్టినట్టయింది. అలాంటప్పుడు ఆయన వ్యక్తిత్వప్రకాశం మతంమీద పతనం సహజం. అందేర ఈ ధర్మం వ్యక్తిత్వ ప్రధానమయిన ధర్మమైపోయింది.”

భూమిమీద మొక్కనాటిలే అది భూమిలోంచే పోషణకై ఆహారం తీసుకుంటుంది. పెరిగి పెద్ద వృక్షమవుతుంది. అలాకాకుండా వేరోవొక గోలెంలో మొక్కనాటాడు బుద్ధుడు. గోలెంలోని మొక్క దేశ దేశాలు పట్టుకు వెళ్ళడానికి మూత్రం పీల్చింది. కాని ఎక్కడికి పట్టుకువెళ్ళినా అది పెద్ద వృక్షంలా పెరగలేకపోయింది. గడ్డిలాగా వ్యాపించింది. అంతే. పుర్రీచెట్టలా వికారం కాలేకపోయింది. భారతదేశంలోని సంప్రదాయానికి, వైదిక ధర్మానికి, భాగవతధర్మానికి ఇక్కడి పర్యవారతోనూ, సదులతోనూ. అదవుతోనూ అవినాభావమయిన సంబంధముంది. బౌద్ధధర్మం ప్రాచీన సంప్రదాయాలు నాశనం చేసినచోట, ఆ సంప్రదాయాలకు ఆధారమయిన భూమితోనూ. ఆ సంప్రదాయాలు మన్నించే పూర్వకతోనూ

కూడా సంబంధం వొడులుకుంది. పూర్వమహర్షులన్నా, రాముకూ కృష్ణడూ అన్నా బౌద్ధ ధర్మంలో మహత్వం లేకుండా పోయింది. తమ పూర్వులమీద గౌరవం నశించినప్పడూ, తమ జన్మభూమితో సంబంధం లేని చోటా వ్యతిరేకమయిన జాతీయభావాలు, ఉత్పన్నం కావడం స్వాభావికం. మమత్వమనేది లేకుండానే బౌద్ధధర్మం దేశాంతరాలు వెళ్ళింది. అక్కడ రాసు జ్ఞానమూ, శిక్షణా ఉపదేశించింది. దాంతోపాటు ఆయాదేశాలనించీ కూడా అనేక విషయాలు తనలోకి తెచ్చుకుంది. అంతేకాదు, రాసు రాసు తన దేశబంధువులకంటె, ధర్మబాంధవులేతనకుకావలసినవాళ్ళనిభావించింది మనదేశం అక్రమించడానికి వచ్చిన పరాయిదేశంవాళ్ళా బౌద్ధధర్మం లోని ఈ జాతీయవిరుద్ధ ప్రవృత్తులు తమ స్వలాభానికి వినియోగించుకున్నారు. అందుకనే వాళ్ళలో ఎంతోమంది బౌద్ధధర్మం స్వీకరించారు. దేశ స్వాతంత్ర్యమపహరించిన ఈ ధర్మబంధువుల్ని బౌద్ధధర్మం తన వాళ్ళని తొగిలించుకుంది. అదినాల్లో బౌద్ధధర్మం వాకాత్యాచారవర్గం తాలూకు పెంపుడు బిడ్డలా తయారయింది. ఆవర్గం నాశనం కావడంతోనే బౌద్ధ ధర్మం పతనం కావడం తప్పనిసరిఅయింది. దాంతో బౌద్ధధర్మం జాతీయ శిఖరంనించి పడిపోయి హిందూస్వయాపానికి వ్యతిరేకమయిన స్వరూపం ధరించింది.

ఈస్థితిలో బౌద్ధధర్మం నిర్మూలించడం జాతీయమైనవాక కర్తవ్యమైపోయింది. ఒకరితరువాత వాకరు మహాపురుషులు జన్మించారు. జాతీయవిరుద్ధమైన ప్రవృత్తులను భారతదేశంనించి నాశనం చెయ్యడానికి పూనుకున్నారు. వీరిలో కుమారింభట్ట, శంకరాచార్యుల పేర్లు యావన్నంటి ఎరుగుదురు. అయితే, వీరేకాకుండా ఈ జాతీయ కార్యక్రమంలో చేతులు కలిపిన సాధువులూ, సన్యాసులూ, మునులూ, మహర్షులూ ఎంతో మంది పుట్టారు. వాళ్ళందరిపేర్లు ఇవాళ మనకి తెలియకపోవచ్చు. వాళ్ళనర్గు

జాను మనం కీర్తించకపోవచ్చు. కాని మనహృదయంలో జాతీయమైన భక్తిభావం మనకి తెలియకుండానే మౌనంగా వారికి శ్రద్ధాంజలి సమర్పిస్తుంది. జాతీయవిరుద్ధమైన ప్రవృత్తులు నాశనంచేసి ఈ ప్రయత్నాల్లో మానసికంగా సంకల్పించుకోవడమూ - ఇదేమన ప్రత్యేకత. మన మహా పురుషులు విరోధాత్మక మునునటువంటిన్నీ దృష్టిపెట్టుకుని చౌద్ధధర్మం తొలిగించలేదు. అలాఅయితేవాళ్ళప్రయత్నం సఫలమయ్యేదేకాదు. భారత దేశం వాంఛించిన జీవనమున్నూతయారయేది కాదు. వివాళకరమైన భావనతో పనిచేస్తే ప్రవాహంలాంటి జాతీయ జీవనంలో నల్లరే వీరవుతుంది. అభావంసృష్టి అవుతుంది. జీవనంలో చొక శూన్యత్వం పుట్టుకువచ్చి, అదే మృత్యువుకి దారితీస్తుంది. అంచేత వాళ్ళకమ నిర్మాణాత్మక కార్యక్రమంవల్లే జాతీయవిరుద్ధమైన ప్రవృత్తులు స్థాపించారు. అందుకనే ఈ యుగంలో సంప్రదాయసిద్ధమూ, జాతీయమూ అయిన వైదిక ధర్మ వ్యాప్తికోసం, దాని పుష్టికోసం చేసిన ప్రయత్నాలు వ్యక్తమైతే, చౌద్ధధర్మం వివాళనానికి జరిగిన ప్రయత్నాలు వ్యక్తంకావు. తీక్షణమున జాతీయ ప్రకాశం నాలుగు దిక్కులా వ్యాపించడానికి గట్టిప్రయత్నాలు జరిగాయి. అంతే. దాంతో జాతీయవిరుద్ధమైన ప్రవృత్తుల అందకారం దానంతట అదే పటాపంచలైంది. ఈ జ్వాలయొక్క వెలుగు మరింత మహోజ్వలమయ్యెంతోసం సాధువులూ, సన్యాసులూ, కవులూ, కళాకారులూ, పౌరాణికులైన సూతులూ, స్మృతికర్తలైన మునులూ, ధర్మకర్తలైన ఋషులూ, భక్తిరసం ప్రవహింపచేసి యోగులూ, తిరిగి అశ్వమేదాలుచేసి, భారత దేశంలో సామ్రాజ్యాలు స్థాపించి దిగ్విజయంచేసిన సామ్రాట్లులూ, ఆధ్యాత్మికంగా, రాజకీయంగా, భారతసమైక్యతను రాజకీయంగా పరిరక్షించేసి రాజనీతి విశారదులూ, శిల్పులూ, వర్తకులూ, యావన్మండి పంచేలు వేసుకున్నట్టు బయల్దేరారు. అందరూ మేమంటేమేమని ముందుకి వుండారు. జాతీయభక్తి వృద్ధిచేయడంకోసం ప్రాణాంధ్రులైనానికని ఉద్యమించారు.

ఈ జాతీయ భావన కేవలం తత్వజ్ఞులూ, బుద్ధిమంతులూ అయిన ఏ కొద్ది మంది ప్రజల్లోనో వుండిపోలేదు. ప్రజానీకం యావన్నండీ ఈ భావనలో వుక్కిరి దిక్కిరిపుతూ వుండేవాళ్ళు అంచేతనే ఈ యుగంలో చాక అపూర్వమైన కర్మచైతన్యం మనకి గోచరిస్తుంది, సర్వవ్యాపకమైన ఈ కర్మచైతన్యం బుద్ధభగవానుడినుండి మొదలుకునిశంకరులవరకూ-మొత్తం యుగమంతటా కనిపిస్తుంది. ఒకపక్క బుద్ధభగవానుడు నిద్రపోతున్న జనాన్ని లేవగొట్టాడు. అసాధారణమైన భావవిప్లవం రెచ్చగొట్టాడు. దాని పరిణామం రెండోపక్క వైదికధర్మంలో సంఘర్షణా, సమన్వయము అరంభమయ్యాయి. దాంతో అద్వితీయమైన కార్యచైతన్యంఉదయించింది. సర్వవ్యాపకమైన అలాంటి కార్యచైతన్యం జాతీయ జీవనంలో ఎప్పుడో చాకప్పుడు కాని లభించదు. ఈ యుగంలో జీవనం స్థిరమై కదలకుండా వుండిపోలేదు. అది నిరంతరం ప్రవహిస్తూనేవుంది. దానిలో జీవన ప్రేరకమయిన శక్తి పనిజేస్తూనే గోచరిస్తుంది. ఆ కాలంలో ప్రతి చాకకిరి కోసమూ తలుపులు తెరిచేవుండేవి. విస్తృతమైన కార్యక్షేత్రం ఎదురుగుండా వుండేది. గట్టు తెగిపోగానే నీళ్ళు నాలుగు దిక్కులా వ్యాపించిపోతాయి. అదిగో అలాగ భారతీయులు అన్నిదశలా పురోగమించారు. ప్రతిక్షేత్రం లోనూ వికాస శిఖరాలు చేతుకోవాలన్న ఆకాంక్షరేకెత్తింది. సంవత్సరాల తరబడి దాహంతోవున్న భూమి వానకురిసేసరికి నాలుగు దిక్కులా ఎలా పచ్చగా ఆగుచున్నదో, అలాగే అంతవరకూ తృప్తి ఎరుగని ప్రజల ఆశక్తకూడా తృప్తిపడింది. జాతీయ జీవనం అనేక కాలల్లో ప్రవాహ రూపంతో విజృంభించింది. దార్మిక, రాజనైతిక సాంఘిక, ఆర్థికక్షేత్రాల్లో-అన్నిటిలోనూ మనం ముందుకి వెళ్ళాం. సాహిత్యమూ, కళ-ఈ రెండి లోనూ కూడా ఆ ప్రవాహం పొంగులు వారింది. యావద్భారత దేశమూ ముంచెత్తింది. ఈ సమయంలోనే మానవులు దుఃఖాలనించి ముక్తిపొంద గల సత్యమార్గం బోధించడంకోసంఉదమ్యమైన ఉత్సాహంతో మన ధర్మ

ప్రధానకులు దేశదేశాలు వ్యాపించారు. ప్రపంచం మూలమూలం భారతీయ విజయవతాకం ఎగరవేశారు. జావా, సుమిత్రా, బాలీ, నయాం, ఇండో చైనా, చైనా, జపానే, బంగా, బుధారా, ఈజిప్టు, గ్రీసూ, రోమూ- అన్ని చోట్లకూ జ్ఞానదీపం పట్టుకువెళ్ళారు. అంధకారం పారదోలారు మానవ హృదయంలో ఆకాశోద్ధి వెలిగించారు. అటు మన సాంస్కృతిక సామ్రాజ్యం విస్తీర్ణమవుతూ వుండేది. ఇటు దిగ్విజయమైన మన సామ్రాజ్యం పెద్ద పెద్ద సామ్రాజ్యాలు సృష్టించారు. సముద్రాలువాటి పంసలు స్థాపించారు. బృహత్తర భారతం యొక్క సాంస్కృతిక, ఆధ్యాత్మిక కల్పనలకి స్థూలమైన ఆధిభౌతిక స్వరూపం ప్రసాదించారు. మన వర్తకులు దూరదేశాల్లో వాణిజ్యం చేశారు. భారతహుమికి బంగారంతో గిలాలు చేశారు. భారతీయుల సిరిసంసదల యుగమిది. సుఖకాంతుల యుగమిది. చరిత్రకారులు ఈయుగం భారత స్వర్ణయుగమన్నారు.

ఈ కాలం స్వర్ణయుగమని మనమంటున్నామంటే అప్పుడు పెద్ద పెద్ద సామ్రాజ్యాలు వుండటంచేత కాదు. అపారమైన ధనరాసులూ, అతులమైన చైత్రవమూ, కళా, ఉన్నతమైన సాహిత్యమూ వుండడం చేతకాదు. ఇవాళ అవేమీ మన దగ్గర లేవు. పెద్దపెద్ద సామ్రాజ్యాలు కూలిపోయాయి. అపారమైన ధనరాసులూ, చైత్రవమూ మాయమై పోయాయి. కళా, సాహిత్యమూ కొద్దిమంది విద్వాంసుల పరిశోధన సామాగ్రిగా మాత్రం మిగిలి పోయింది. మన జాతీయత యావత్తు వొక్కటి కావాంన్న ఆవేదనే ఆ యుగంలోని గొప్పతనం. భారత ఏకత్వమూ, అఖండత్వమూ ఏర్పడడం కోసం చేసిన ప్రయత్నమే ఆ యుగాన్ని స్వర్ణయుగంగా చేసింది. ఈ భావాలకు మూర్తిమంతమైన వొక స్వరూపమివ్వగలిగిన సంస్థలు స్థాపించడమూ, వాటిని శాశ్వతంగా వుండే సంస్కార ప్రణాళిక లేర్పరచడమున్నూ ఆ యుగంలోని విశిష్టత.

జాతీయమైన ఇలాంటి మన ప్రయత్నం వైదిక కాలం నుంచి వస్తునే ఉంది. అంతఃప్రకృతితో బాహ్యప్రకృతిని జోడిస్తూ గానం చేస్తారు ఋషి. తన హృదయంలోని భక్తి భావం వ్యక్తం చేస్తూ—

ఇమే మే గంగే యమునే సరస్వతి
శతద్రుస్తోమం సవతా పరుష్ట్యా,
అసిక్న్యా మరుద్ వృధే వితస్త
యాదీక్షీయే శ్రుణుహ్యనుషోమయా ॥

అని అతడు గానం చేసినప్పుడు అదేభక్తి కల్పనకు చోకస్థూం స్వరూపం లభిస్తుంది. దేశం, అత్యుత్తమ ఆధార స్వరూపమయిన మాతృ భూమి చిత్రం, కళ్ళముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది. చౌదధర్మం వ్యాపించ దంపల్ల ఈ జాతీయ సుకల్పనకి దెబ్బకగిలింది. హిందూ ధర్మమూ, హిందూ జాతీయతా నాశనమయిపోతుం దనిపించింది. కాని అక్షయవటం వేళ్లు పాతాళం కరకూ పాతుకుపోయి వున్నాయి. నరుకుకూ వుంటే అది చిగురిస్తూనే వుంటుంది. అదిగో అలాగే వైదిక ధర్మమనే వటవృక్షం ఎన్ని సార్లు సరికి పారేసినా మళ్ళీ చివుళ్ళతోనూ ఆకుంతోనూ పచ్చగా తయారవుతూనేవుంది. ఎంచేత? దీనివేళ్ళు భారతభూమిలో లోతుగా నాటుకుపోయి వున్నాయిగనుక. ఏంత లోతుగా? అది ఇవాళదాకా ఎవరూ అందుకాన లేదు. మళ్ళీగట్టు కట్టినంత మాత్రాన గంగా ప్రవాహం అగిపోదు. గంగోత్రినించి ఎడతెగని ప్రవాహం ప్రవహిస్తూనే ఉంటుంది. బ్రహ్మాండ మైన గట్టువేసి గంగమ్మ తల్లిని నిలిపేశామనీ, ఇక సముద్రం దాకా ఆమె వెళ్ళ లేదనీ మనమనుకోవచ్చు. కాని కొద్దిరోజుల్లోనే మన పౌరపాటు మనకు తెలిసిపోతుంది. అనంత శ్రోతస్వీని గంగాభవాని గట్టు చిందర వందర చేసేసి ముందుకు సాగిపోతుంది. తన గమ్యస్థానం చేరుకుంటుంది. గంగా ప్రవాహం ఎక్కడ ఎంత వుందో ఇవాళదాకా ఎవ్వరికీ అందు

చిక్కలేదు. అదిగో అలాగే హిందూ ధర్మమూ, హిందూ జాతీయతా ప్రగతి అపవిత్రతయ్యాని ఎన్నోసార్లు ప్రయత్నాలు జరిగాయి. కాని అన్ని సార్లు అలా అపవిత్రత వాళ్ళనికూడా తీసుకుని ముందుకి సాగిపోయిందది. గంగా నది గట్టు విరిచేసి, దానిని తనవొడిలో పెట్టుకుంటుంది. గట్టులోని రాళ్ళు గంగమ్మతల్లి పుణ్యజలం తాగిడికి కొన్నాళ్ళయేసరికి తమ కరుకుదనం వొడిలిపెట్టేస్తాయి, సాంఘికమాలయి పూజింపబడతాయి. అలాగే హిందూ ధర్మం కూడా తన నరికట్టజూచిన వాళ్ళని తన వాళ్ళోకి లాక్కుని ముందుకి సాగింది. ఆ కాలంలో దానికి అంత శక్తి ఉండేది, కనుకనే అలా చెయ్యగలిగింది. తాను ముందుకి నడవడమే కాక ఇతరని కూడా వెంటతీసుకుని పోగలిగింది. వెంటవెళ్ళిన వారున్నూ దాని శక్తి, దానిస్నేహమూ, బాధార్యమూ చూసి తమమొండిపట్టు వొడులు కున్నారు. విరోధం విడిచిపెట్టేసి దానిలో స్నేహంగా ఉండటమే తమకి మేలని భావించారు. హిందూ ధర్మమున్నూ వాళ్ళని గుండెంకడ్డుకుంది. వాళ్ళని తనలో వొక భాగంగా చేసుకుంది. తన హృదయ సింహాసనం మీద వొకమూల స్థానమున్నూ ఇచ్చింది. హిందూధర్మం సమాన్వయపరిచే ప్రవృత్తుకి ఉజ్జలమైన ఉదాహరణమే శ్రీ శంకరులు. వెయ్యేళ్ళ క్రింద నరకబడినా, ఆ కాలంలో బాగా పెరిగిన వైదిక ధర్మమనే వటవృక్షం పుణ్యవంశాయన.

బుద్ధ భగవానుడు వైదిక ధర్మం మీద దాడిచేసినప్పుడు, వైదిక ధర్మం ముక్కు మూసుకుని పూరికే కూచోలేదు. కాలగతి గమనించిందది దానితోపాటు ఈదాడి మూలంగా దేశానికి రానున్న హానికూడా గమనించింది. అంతేక వైదిక ధర్మాన్ని బలపరచటం, యుగానుకూలంగా దానిని తయారు చేయడం తమ కర్తవ్యమని వైదిక విద్వాంసులు భావించారు. ఈ దండయాత్రకి కారణాలున్నూ వారు గ్రహించారు. అంతేకాదు, బౌద్ధ

ధర్మంలోని మంచిన్నీ వారు స్వీకరించారు. అంతమాత్రంతోనూ అగి పోలేదు. బుద్ధభగవానుడు విష్ణుమూర్తి అవతారమని శ్రీ శంకరుడు ప్రకటించాడు. హిందూ ధర్మం కర్మకాండ నాశ్రయించిన ఏ కొద్ది మంది పండితులదో అయివుండిపోలేదు. మైగా అది అతి సాధారణ జనుల యావన్మందిరిన్నీ అయిపోయింది. ఈ ప్రవర్తనల మూలంగా బౌద్ధ ధర్మం భారత దేశంలో అవసరం లేకుండా పోయింది. బౌద్ధ ధర్మంలో లభించే తక్కి భావమూ నైతికతా ప్రణాళికి హిందూ ధర్మంలో దొరుకుతూనేవుంది. ఇంకా చెప్పాలంటే దానికంటే దీనిలోనే అధికంగా ఉంది. హిందూ ధర్మంలో పూర్వంమీద భక్తి, మాతృ భూమి మీద మమకార, స్వాభిమానమూ, జాతీయ జీవనం నిలుపుకోవాలన్న ఆకాంక్ష ఇన్ని ఉన్నాయి. శ్రీ శంకరుల కాలానికి బౌద్ధధర్మమూ, హిందూధర్మమూ వాకదాని దగ్గర వాకటి చేరిపోయాయి. బుద్ధభగవానుడు అవతారపురుషుడని శ్రీ శంకరు డంగీకరించాడు. అలాగే బౌద్ధుల భావనాధారిత సమానమనిపించిన వేదాంత వాద మాయల స్థాపించాడు. దాంతో బౌద్ధ ధర్మం స్వతంత్రంగా ఉండవలసిన అవసరం లేకుండా పోయింది. అది హిందూ ధర్మంలో కలిసి పోయింది. ఈ కలయిక, దాని కారణమూ, అందుకు జరుగిన ప్రయత్నాల చరిత్రా- ఇవన్నీ మన జాతీయ జీవనం యొక్క ప్రత్యేకతని సృష్టించేస్తున్నాయి. జీవనతత్వం గురించి మన పట్టుదల వివిధమూ వుండనే ఉంది. జీవనానికి నిండుకనం తెచ్చే సాధనాలు ఏ యుగానికి తగినట్టు ఆ యుగంలో నవరించుకోవడంలో మన మెన్నడూ వెనుకాడలేదు.

మైదిక ధర్మం మీద దాడి జరగగానే, మొట్టమొదట అస్త్రశస్త్రాలు సరిచేసుకుని నిలాయించుకోడం జరిగింది. నాలుగు దిక్కులా రక్షణ తీర్చాటయినాయి. తమ ధర్మం తర్కమనే పునాది మీద నిలబెట్టడం

కోసం వద్దర్శనాలు తయారయ్యాయి. ప్రతి దర్శన శాస్త్రమూ తన స్వతంత్రమైన పద్ధతుల్ని ఉంచుకుంది. తర్కసిద్ధమైన ప్రణాళికలతో వైదిక దర్శనాలు ప్రతిపాదించింది. తరువాత, ఈ ఆరు దర్శనాలలోనూ ఒక అద్భుతమైన సమన్వయమూ, సామంజస్యమూ మనకి గోచరిస్తుంది. జన సాధారణాన్ని ఆకర్షించడానికి పెద్దపెద్ద దేవాలయాలూ, మతాలూ స్థాపితమయ్యాయి. పురాణాలూ, అగమాలూ వ్రాయబడ్డాయి. కథలూ గాథలూ ద్వారా నిగూఢమైన ధర్మసిద్ధాంతాలు సాధారణజనం ముందుకు వచ్చాయి. భక్తి తరంగాలూ లేచి ప్రజలయొద్దకు వెళ్ళి వోలొడిచాయి. వేదాల్లోని పురాతనమైన ఆదర్శాలూ, ఉపదేశాలూ, చక్కని క్రొత్త పద్ధతులలో పెట్టడం కోసమే పురాణాలు తయారయ్యాయి. ప్రాచీనత నిలబెడుతూనే క్రొత్త చనమెలా గ్రహించిందీ ఈ పురాణాల్లో మనకు కనిపిస్తుంది. అలాగే ఇవి తిరుగుబాటు నడచివేస్తూనే జాతీయత్వాని సజీవంగా నిలబెట్టాయి. పురాతన గార్హస్థ్య సూత్రాల స్థానే స్మృతులు వచ్చాయి. యజ్ఞాలకి బదులు దేవాలయాలు, పూజలు అనే బయలుబేరాయి. హిందూ ధర్మస్వరూపం మారింది. కాని దాని ఆత్మ అలాగే వుంది. ఏమంటే అనాటికి కూడా ప్రాచీనత మీద శ్రద్ధాభక్తులుండేవి. ప్రాచీనమైన ఆదర్శాలు, జీవనదృష్టి సంఘంలో ఉండేవి. అయితే వాటి సాధన మాత్రం మారిపోయింది.

జాతీయ జీవనంలో స్వదేశ మహత్వం అన్నిటికంటే అధికంగా వుంటుంది. అంచేత ఈ యుగంలో సహజంగానే సమగ్రమైన మాతృభూమి దర్శనం కోసం ప్రయత్నాలు జరుగాయి. ప్రతివాడి ఎడతా- అతడు ఏ మత సంప్రదాయానికి చెంది వాడైనాసరే, హిమాలయం నించి కన్యాకుమారి వరకూ, ఇవతల సముద్రం నించి అవతల సముద్రం వరకూ భారతమాత చిత్రం ప్రత్యక్షమయింది. రకరకాల సంప్రదాయాలకి చెందిన

ప్రతి ఆచార్యుడూ, తన సంప్రదాయాల ప్రజలు యావన్ముదీ సమగ్ర భారతదేశం పవిత్రమైందని భావించాని యత్నించాడు. ఈ భారతీయైక్యత ప్రతివాడూ ప్రత్యక్షంగా తెలుసుకోవాలని కోరాడు. అందుకని ప్రతి సాంప్రదాయంలోనూ తీర్థయాత్రా పద్ధతి ప్రచారంలోకి వచ్చింది. ఈ తీర్థాలు భారతదేశం ఈ మూలనించీ ఆమూలవరకూ వ్యాపించాయి. సూర్యమతస్థుల పన్నెండు దేవాలయాలూ, గాణాపత్యుల ద్వాదశగణ పతులూ, శైవుల పద్దెనిమిది జ్యోతిర్లింగాలూ, కాక్రేయుల యాత్రైవోక్త శక్తి శ్రేత్రాలూ, చైష్టవుల రెక్కలేని తీర్థశ్రేత్రాలూ భారతదేశమంతటా వ్యాపించి వున్నాయి. విస్తృతమైన పుణ్యశ్రేత్రాల మూలంగా సంకుచితమైన ప్రాంతీయ భావాలు మొలకెత్తడానికి ఏలుచేక పోయేది. పురుషోత్తముడైన రాముడి దక్షిణయాత్ర ఉత్తర దక్షిణాలని చొకటిగా బంధించింది. ప్రజల ఆచారాల్లోనూ, ఊహలలోనూ ఐక్యత మదింపింది. ఈ ఐక్యత ఎత్తిచూపడం కోసం మహాభారత రచయిత వొక్కసారి కాదు, రెండు సార్లు కాదు, మూడేసిమార్లు ఈ చివరినించి ఆ చివరివరకూ భారతదేశం భావభరితంగా వర్ణించాడు. భారతభూమి ప్రతీకణమూ పవిత్రమైందిగా పురాణాలు కీర్తించాయి.

ప్రతిమతంముందూ, ప్రతిసాంప్రదాయంముందూ సమగ్రమైన భారత స్వరూపం ఉండనే ఉంది. వాటిలో ప్రతిదీ వైదిక ధర్మ సాంప్రదాయాలు నిదుపుకూనే భారత భూమి కీర్తి. ప్రతిష్ఠ, పృథ్వి చేయడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉండేది. అయితే ఇలా ఒకే ఆదర్శంతో పని చేసే వాళ్ళలో పరస్పర సహ యోగమూ, ఐక్యమత్యమూ అవసరంగా వుండేవి. అంచేత జాతీయ భావం మరింత పెంచేసే భిన్నభిన్న మత సాంప్రదాయాల సమన్వయ ప్రవృత్తుల వికాసంకూడా ఈ యుగంలో జరిగింది. ఇలా సమన్వయం చేసిన కీర్తి అధికంగా శ్రీ శంకరులకు చక్కింది. ఈ

సమన్వయ కార్యంలోకూడా దేశంయొక్క ఐక్యతమీదా, అఖండత్వం మీదా దృష్టి నిలపడం జరిగింది. నల్లిశలా చక్రత కోసం ప్రచారం జరిగింది. పడుగూ పేకలా వొక భావనా సూత్రం, మగ్గంపట్టి వస్త్రం వేసినట్టయింది. భిన్న భిన్న సంప్రదాయాలవారి తీర్థక్షేత్రాలు సమగ్ర భారతదేశంలో పడుగులా వ్యాపించాయి. అందులో నాలుగు క్షేత్రాలు పర్చి వాటిని సమస్త సంప్రదాయాల వాళ్ళకీ ధర్మ ప్రదేశాలుగా తయారుచేశారు. మంచుకప్పిన హిమాలయ పర్వతంశిఖరాం మీదవున్నబ్రదీనాథ్ వెళ్ళటానికి అన్ని సాంప్రదాయాలవాళ్ళూ, అన్ని ప్రాంతాలవాళ్ళూ కాంక్షిస్తారు. మహోదధి, రత్నాకరమూ తల్లి పాదాలు కడుగుతున్న చోటు రామేశ్వరం దర్శించడానికి తైవులెంత భక్తితో వెళతారో అంతకంటే అధికమైన భక్తితోనే వైష్ణవులు గంగోత్రి జలం పట్టుకువచ్చి శివలింగానికి అభిషేకిస్తారు. 'జై జగన్నాథం', 'సర్వంజగన్నాథం' అంటూ భక్తితోశ్రీజగన్నాథం వెళ్ళి ప్రసాదం పుచ్చుకోవడం జాతీయ సంఘటనలో సంతోషినిలా పని చేస్తుంది. గొవగొప్ప శాస్త్రేయులు కూడా ద్వారకా నగరం వెళ్ళి భక్తితో వాసుదేవుడైన శ్రీ కృష్ణభగవానుడి పాదాలు పూజిస్తారు; ధన్యులమని భావిస్తారు. ఇలాగే పురాణ రచయితలు

అయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాంచీ అవంతికా ।

పురీ ద్వారవరీచైవ సప్తైవే మోక్షదాయకాః ॥

అని చెప్పినపుడు సంప్రదాయక భావం నుంచి ఎంతో పైకిలేచి జాతీయ భూభాగం మీద నుంచుని, వాళ్ళు ఆలోచించారన్నమాట. ఏడు పట్టణాలూ భారత జాతీయతకి ఏడుకింకస్థానాలు. భారతీయ సభ్యతకీ, సంస్కృతికీ కేంద్రాలు. ఇందులో ప్రతి పట్టణానికి పురాతన చరిత్రతో సంబంధం ఉంది. వీటి పేర్లు తలుచుకుంటే చాలు- గత చరిత్ర యావత్తు చరిత్ర చిత్రంలా కళ్ళముందు ప్రత్యక్షమవుతుంది. అంతే కాదు, భారతభూమిలో

ఎక్కడైనా, ఏ ప్రదేశమైనా సరే, దాని ప్రకృతి సౌందర్యం మన హృదయతాత్రులను కదిలిస్తుంది. అంతఃకరణంలో కోమలమైన ఉన్నత భావాలు కలిగిస్తే చాలు- అది తీర్థక్షేత్రమయి పోతుంది. మన పూర్వ ఋషులతోనూ, మన ఆదర్శనీయులూ, ఆరాధ్యులూ ఆయిన రాముడితోనూ, కృష్ణుడితోనూ- లేదా ఏ మహాపురుషుడితోనో జాతీయమైన చరిత్రకు సంబంధమున్న స్థల మేదయినా సరే, అది తీర్థక్షేత్రమే. అక్కడ యాత్రలారంభ మవుతాయి. “తిరుచాళ్ళు” జరుగుతాయి. ఈ తిరునాళ్ళు, యాత్రలు మన జీవనంలో ఒక భాగమయి పోతాయి. నేటికీ లక్షం కొంది, కోట్లాది కొంది యాత్రికులు అన్ని విధాలా కష్టములు సహించి మామూలుసంధి గజగజలాడించే చరిలో కుంభమేలా స్నానం చేస్తున్నారంటే వాళ్ళకు ప్రేరేపించిన విశ్వాసం ఎంతో భార మయిందన్న మాట. ఈ విశ్వాసం కలిగించే సంస్కారాలు పునాది వేసిన మహాత్ముడికి దేవం ఎంత కృతజ్ఞతగా ఉందాలి? ఈ కుంభమేలా ఏమిటి? సందారం చేసే జాతీయ విద్యాయమన్న మాట, హరిద్వారమూ, ప్రయాగా, ఉజ్జయిని, నాసికా- భారతదేశంలోని నాలుగు ప్రముఖ స్థానాల్లోనూ, మూడేళ్ళకోమారు సమావేశమయ్యే జాతీయ సమ్మేళనమన్న మాట. లక్షలాది సాధువులూ సన్యాసులు అక్కడికి వస్తారు. కోట్లాది జనం సమావేశమై వాళ్ళని దర్శిస్తారు. వాళ్ళ ఉపదేశం వింటారు. తమ హృదయంలోని కల్యాణం కదిగేసుకుంటారు. జీవితం పవిత్రం చేసుకుంటారు. అన్ని సంప్రదాయాల జనమూ ఇలా మూడేళ్ళకోమారు ఒక్కచోట సమావేశమైనప్పుడు భారతదేశ సమగ్రమూ వాతావరణంలో ఒకే ఆత్మగా తయారు కాకుండా ఏదా ఉండగలరు?

మనదైనది సమగ్రమూ కూడా ఈ జాతీయభావన పెరుగుతూ వచ్చింది. అంతేక ప్రతిరోజూ మనం చేసే పనుల్లో కూడా ఈ జాతీయ

భావన వృద్ధి చేసే సంస్కారాలు సమన్వయమైనాయి. హిందువుడన్నవాడు ఉదయాన్నే లేవగానే కూచిమీద అడుగు పెడుతూ సవినయంగా తల్లికి సమస్కారం చేసి అంటాడు.

సముద్రవననే దేవి, పర్యత స్తన మండలే,
విష్ణుపత్ని సమస్తుభ్యం, పాదస్పర్శమే క్షమస్యమే.

అదే సమగ్రమైన భారత స్వరూపమై, దాని ముందు హృదయం లోని భక్తి భావం చైత్యం వచ్చేస్తున్నట్లు భావిస్తాడు. తరువాత చేసే ప్రాతఃస్మరణలో కూడా క్రమంగా తన పూర్వస్థితి స్మరిస్తూ తాను కూడా వాళ్ళంతవారు కావాలని ఆశించిస్తాడు. ఆ ప్రాతః స్మరణలో ప్రాంతమూ, సంప్రదాయమూ అనే సంకుచిత భావానికి స్థానమే లేదు. నూటికి నూరు పాళ్ళు పరిశుద్ధమైన జాతీయ భావన అది. స్నానం చేసేటప్పుడు, లేచా సంతకం చేసేటప్పుడు—

గంగేత యముచైవ, గోదావరి సరస్వతి,
నర్మదే సింధు కావేరీ, జలే స్మితే సన్నిధిం పరు.

అన్నప్పుడు భారత దేశంలోని సమస్త పవిత్ర నదుల్ని ఆవాహన చేస్తాము. ఈ నదులలో సమానమైనవే ఏడు వనాలూ, ఏడు పర్వతాలూ నాలుగు సరోవరాలూ భారతదేశ మంతటా వ్యాపించి పున్నాయి. వీటన్నింటికీ మన జీవనంలో మహత్వమైన స్థానమిచ్చాము.

అన్ని సంప్రదాయాల వాళ్ళలోనూ ఐక్యత స్థాపించడం కోసమే మనలో త్రిమూర్తి కల్పన జరిగింది. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులేర్పడ్డారు. ఓక్క పరబ్రహ్మం భిన్నస్వరూపాలే ఈ మూడు మూర్తులు. శివకేశవుల్లో ఏ విధమైన విరోధమూ వుండకూడదు. అందుకని పురాణాలు శివుణ్ణి, కేశవుణ్ణి పరస్పర శత్రుల్ని చేశాయి. శివుడు విష్ణుతక్కుడు. విష్ణుమూర్తి

పాదాల్లో పుట్టిన గంగాదేవిని తన శిరస్సు మీద పెట్టుకున్నాడు. విష్ణు మూర్తి ఆవతారమైన శ్రీ రాముడు శివుణ్ణి ఆరాధించి కాని తన తైత్ర యాత్రలో ముందుకి సాగలేదు. కానిచ్చిన వరాంపల్ల శివుడు, భస్మాసురుడు రావణాసురుడూ వంటి రాక్షసులికి భయపడితే విష్ణుభగవాను డతని సహాయం కోసం పరుగెత్తాడు. గణపతి, శక్తి, శివుడు- వీళ్ళు వాక, కుటుంబంలోనే చేర్చబడ్డారు. ఇలా మన పురాణాలు అన్ని సంప్రదాయాల ఆరాధ్యదేవతల్ని ఒకరితో నొకరికి పరస్పర సంబంధాలు ముడిపెట్టారు. పరస్పరం ప్రేమ, సౌజన్యము నాటుకొనేట్టు చేశారు. శ్రీ శంకరుడు పంచాయతన పద్ధతి ప్రవేశపెట్టి ఈ సంబంధం మరింత దృఢపరిచాడు. దీని ప్రకారం ప్రతివాడూ విష్ణువు, శివుడు, శక్తి, గణపతి, సూర్యుడు— అయిదుగురు జీవతల్ని పూజించవచ్చు. ఈ యుగంలో సమన్వయము, ఓర్పు వంటి పశిణామమే భారతీయులు ఎల్లకాలము ప్రేమతోను సాహర్ష్యంతోను పుండదానికి కారణమయింది.

కర్మ, భక్తి, జ్ఞానము- ఈ మూడింటి సమన్వయం ఈయుగంలో లభిస్తుంది మనకు. కృష్ణభగవానుడు స్వయముగా భగవద్గీతలో ఈమూడూ చక్కగా సమన్వయ పరిచాడు. ఈ యుగంలో భగవద్గీతకి మహత్తర మైన స్థానం లభించింది. స్వయంగా శ్రీ శంకరుడు తన జీవితంలో జ్ఞానము, కర్మ, భక్తి- ఈ మూడింటిని చక్కగా సమన్వయింపాడు. ఆయన ప్రయత్నం వల్లనే ప్రస్థాన త్రయానికి గౌరవం లభించింది. ప్రస్థాన త్రయానికి మహత్వం కలిగింది, వేద విరోధులయిన బౌద్ధుల దురాగ్రహం నుండి వైటవడ్డా దాయన. ఈ ప్రస్థాన త్రయమైన ఉపని ట్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు, భగవద్గీత- వీటి జ్ఞానంతో వేదాత్మ వైతన్యవంతం చేశాడాయన. భూమి నాలుగు చెరగులా ఏకచక్రమైన సామ్రాజ్యాలు స్థాపించిన సామ్రాట్లులు భారతదేశంలో ఈ ఐక్యతకు ఒక

స్థూల స్వరూపం చేకూర్చడానికి ఒకరి తరువాత నొకరు పూనుకొన్నారు. చంద్రగుప్త చక్రవర్తి మొదలుకొని హర్ష, పుంకేనుం వరకూ ఎంతో మంది సామ్రాట్టులు ఒకరి తరువాత నొకరు భరతశాసన్ని ఒక్కత్రాటితో కట్టి వుండడానికే ప్రయత్నించారు. భారతీ యైక్యత చీవనానికి ఉత్తరాదిని విడోయ్యుట వల్ల దెబ్బ తగిలింది. అది ఉత్తరాదినే కాక దక్షిణాదిని కూడ బాధపెట్టింది. తనమీద దెబ్బతగిందంతోనే శరీరం యావత్తు దాని ప్రతిక్రియ కోసం ప్రయత్నిస్తుంది. అలాగ ఉత్తరాదిని శకులు, హూణులు ఆక్రమించగానే దక్షిణాది నించి శకకారుడైన విక్రమాదిత్యుడు, యశో వర్ధనుడు ఎదిరించారు. ఇలా సుఖదుఃఖాలు, జయ పరాజయాలు, మానవ మానాలు- అన్నిటిలోను ఈ ఐక్యత వ్యక్తమవుతూ వచ్చింది. ఈ ఐక్యత మన జాతీయ చీవనాన్ని ఒక్క, త్రాటితో బంధించింది.

మన సాహిత్యకారులు కూడా జాతి యొక్క ఈ ఐక్యత భావంలో పొదిగి ప్రజల ఎదుట పెట్టారు. రామాయణమూ, భారతమూ మన జాతీయ సాహిత్యంలో అమూల్యమైన రత్నాలుగా తయారయ్యాయి. రామకథా, కృష్ణ చరిత్రా జాతికి ఆదర్శాలయినాయి. వీరి జీవనాల్లో హిందూ సంఘానికి తన హృదయ భావనల వ్యక్తీకరణమే లభించింది. జనసాధారణంలో జాతీయమైన శ్రద్ధా భక్తులు శాశ్వతమై నిలవడానికి మన సాహిత్యకారులు కాయశక్తులా ప్రయత్నించారు. ఈ యుగం కవుల్లో రామదీపిదా కృష్ణదీపిదా కావ్యాలు వ్రాయని వాళ్ళు, రామాయణ భారతాల్లోంచి కావ్యవస్తువు స్వీకరించని వాళ్ళు లేరనే చెప్పాలి. అంతే కాదు, ఈ సాహిత్యకారులే ఈ యుగ జీవనంతో ప్రాచీనతనిముడిపెట్టారు, తన కాలంలాటి సంఘానికి సాహిత్యం అద్దంవంటి దన్నాయి. అందులో సంఘం మనోభావం ప్రతిబింబిస్తుంది. సాహిత్య కారులు తమ కావ్య పాత్రలు తమ యుగంలోంచి ఎంచుకోకుండా, ప్రాచీన యుగం నుంచి

ఎంచుకున్నారు. అప్పుడు క్రొత్త పాఠం మేలుకయిక క్రొమైరుంగులు చిమ్ముతుండి, తమ తిహాంతో ప్రాచీన మహాపురుషుల తిహాలు కంటోసుకుని సుఖము, సమాధానము, శక్తి సంపాదిస్తారు ప్రజలు. సముద్రగుప్తుడి దిగ్విజయ వర్ణన, రఘుమహారాజు దిగ్విజయ రూపంలో కవి వర్ణించినప్పుడు, భారతదేశాన్ని తెగని సూత్రంతో ముడిపెట్టి ఉచ్చమానికి ఎంత శక్తి లభిస్తుంది! ఈ సాహిత్యకారుల ప్రయత్నంవల్లే దేశమంతటా దేవవాణి సంస్కృతం సరస్వతీ దేవితో సమానమయిన ఆదర సత్కారాలు పొందింది. భారతదేశం ప్రాంతీయ భాషలు ప్రాకృత మయినా కూడా సంస్కృతం మన జాతీయ భాష అయిపోయింది. మన భాషలు వ్యక్తం చేసుకోదానికి, ఆలోచనలు తెలుపుకోదానికి అదే సాధన మయింది. పవిత్రమైన సంస్కారానికి జ్ఞాన విజ్ఞానానికి అదే ఉపకరణ మయింది. యావన్ముందీ ఒకే విధంగా దానిని అభివృద్ధి చేశారు.

మన నీతి శాస్త్రకారులు, స్మృతికారులు కూడా మన ఈ ఐక్య భావానికి తోడ్పడ్డారు. మహర్షి రాజశృంగు 'పురివై సముద్ర పర్వతాయా ఏకరాట్' అన్న ప్రాచీనాదర్శం నిజమని నిరూపించడానికి చంద్రగుప్తుణ్ణి ప్రేరేపించాడు. రాజనీతి, అర్థశాస్త్రం నిగూఢ నియమాలు రచించాడు. దేశంలో ఐక్యత ఏర్పరిచాడు. జాతీయ భావనకై తనవాడెవడో పరాయి వాడెవడో కూడా తెలిసిరావడం అవసరం. అలాగే ఇతరుల చేత ఓటమి పొందరాదనే భావము, తమ జాతీయ జీవనాన్ని నిలబెట్టుకోవాలనే పట్టుదల కలిగి ఉండడము, జాతీయ భావాలను బంపరుస్తుంటాయి కూడా. మన నీతి శాస్త్రాల్లో సర్వత్రా ఈ భావన దొరుకుతుంది. రాజక్య మహర్షి 'సత్యే వార్యస్యదాస్యభావః' అని హెచ్చించాడు. స్వాభిమానమే అలా ప్రతిధ్వనించింది. దానిన భావాన్ని సరిగా గ్రహించడంలోనే జాతీయ భావం వున్నది. అలాగే దానినత్యాన్ని అసహించుకోవడంలో

జాతి స్వాధీనమానం ఉన్నది. మనకి మనమే ప్రభువులం కావాలని, ఈశ్వరుడు ప్రసాదించిన ఆర్యావర్తంలో మనం స్వతంత్రులమై ఉండాలని గాఢమైన కోరిక మనలో ఎప్పుడూ వుంటుంది. ఇది రాజకీయ భావన మాత్రమే కాక, భౌగోళికమైన భావన కూడా. దీని ప్రకారం మొదటి నించీ ఆర్యావర్తంలో హిందువుల రాజ్యం వుండాలనుకుంటూ వచ్చారు జనం. ఇది మానవ ధర్మ శాస్త్రంలో [2- 22- 24] కూడా చెప్పబడింది. అంతే కాదు. ఈ భావన పతంజలి నాటి నించి మేదాతిథీ [ఆశ్రమశ్రావ్య సచిరం ఛత్రశ్లేషా స్థానాలో భవన్తి] వీసరి దేవుడిదానా ప్రజల హృదయాల్లో నీటివంగా వుంది. [ఆర్యావర్తం యధార్థం పునరపి కృతవాన్ మేవృ విద్యేదనాభిః] * ఈ యుగంలోని తత్వజ్ఞులు ఈ భావన మరింత పెంపు చేశారు. మనుస్మృతి సమగ్ర భారతదేశం వర్ణిస్తూ దీనిని పుణ్య భూమి అని పేర్కొన్నది. తక్కిన దేశాలు మైత్రు దేశాలని నిర్ణయించింది “భారతం నామతద్వర్ణం, భారతీయత్ర సంతతిః”- ఈ వాక్యం భారత దేశాన్ని, దాని ప్రజల్ని ఎత్తిచూపుతుంది. భారత సంతతిని వర్ణిస్తూ మనువు అంటాడు—

ఏతద్దేశ ప్రసూతస్య సకాళా ద్రగ్ జన్మనః

స్వం స్వం చరిత్ర శిషేరన్, పృథివ్యాం సర్వమానవా ।

ఈ గురుస్థానానికి తగిన శీల యోగ్యత పొందడం కోసం అతడు నియమాలు రచించాడు. సమగ్ర భారతదేశం వెంటనే వాటిని శిరసా వహించింది. భారత ప్రజలు తమ ఆచారాలు, విచారాలు స్మృతికారుల కొలబద్దతో కొలిచి చూచుకున్నారు. ఒకే అచ్చులో పోతపోసినవి దాంతో వెంటనే వాటిని తమ జీవనంలో చేర్చుకున్నారు. దాని పరిణామం భారత

దేశమంతటా ఒకే రీతి, ఒకే నీతి, ఒకే నియమము, ఒకే వ్యవహారమూ ఏర్పడ్డాయి. ఈ నీతి శాస్త్ర కారులే మన గ్రామ పంచాయితీలు సృష్టించారు. దేశమంతటా వీటి స్వరూపం ఒక్క మాదిరిగానే ఉండేది. మీద శాసనంలో పరివర్తన జరిగినా భారతీయాత్మను స్వతంత్రంగానూ, ఒకటిగాను వుంచాయని. ఇలా ప్రతి కంఠంలోనూ జాతి, ఆత్మ సర్వతోముఖ వికాసం పొందింది. మిక్కిలి బలిష్ఠము అయింది. భారతదేశంలో ఈచివర నుంచి ఆ చివరివరకు వ్యాపించివున్న హిందూ సంఘం యావత్తు ఒకే విధమయిన ఆలోచన, ఒకే విధమయిన కర్తృత్వము అవలంబించింది. జీవనంలో నమరసతత్వము నిండించుకుంది. ఒకే సంస్కృతి మీద ఆధార పడింది అఖండమైన జాతీయత సాధించింది. ఈ యుగంలో జరిగిన ప్రయత్నాల పరిణామంగా దేశంలో ఒకే జాతీయత పరిపక్వమయింది. తరువాత కలిగిన రాజనైతిక పరాజయ కాలంలో కూడా అది చెప్పు చెడరలేదు. క్రీస్తుశకం ఎనిమిదో శతాబ్ది ఆరంభంలో అరేబియా నుంచి తుఫాను రేగింది. అది యూనాను, ఈజిప్టు, స్పెయిను, పర్ష్యా వంటి పెద్ద పెద్ద దేశాలు శాశ్వతంగా తుడిచిపెట్టేసింది కాని భారత దేశానికి మాత్రం వచ్చి నముద్రపొడ్డుని దెబ్బతీసి తిరిగి పోయింది. దీని తరువాత కూడా ఎందరో ఆక్రమణ జరిపారు. వాళ్ళందరినీ సంఘం శత్రువులుగానే ముక్కంటంతో నిర్ణయించింది. వాళ్ళ కబంధ హస్తం నుండి దేశాన్ని విడిపించటం కోసం కొన్నిచోట్ల ప్రయత్నాలు జరిగాయి. అంతే కాదు, ఇవాళ కూడా అదే సంస్కృతి మన హృదయాల్లో మేలుకుని వుంది. 'హిందువు' అన్న మాట ఉచ్చరించే సరికి ప్రతి హిందూవుడి రక్తమూ బిందుబిందువు పుంకరిస్తుంది.

అఖండమైన ఈ జాతీయతనే ఇవాళ మనం తిరిగి అహ్వనించాలి. సింధు దేశం నుంచి బ్రహ్మపుత్ర వరకూ సేతువు నుంచి శీతావలం వరకూ విస్తృతమైన మన మాతృభూమిలో గౌరవమూ, స్వాభిమానమూ లేకెత్తిందాలి. దీనికి అవసరమైన త్యాగం కోసం సిద్ధపడాలి. మన పూర్వుల ప్రయత్నాలే మనమనుసరించాలి.

శివగురువు కలిమికి నోచుకున్నాడేగాని సుఖానికి నోచుకోలేదు ఆయన భార్య ఆర్యాంబ, గుణవతి, విడుషీమణి. సంతానంమాత్రం లేదు అందుకని శివగురువుకు తన జీవనంలో ఎప్పుడూ లోటు కన్పించేది. తమ ఇరుగుపొరుగు వాళ్ళ పిల్లలుకాని, బంధువుల పిల్లలు కాని తమ ఇంటికి వచ్చేవాళ్ళు. ఆర్యాంబ ప్రేమతో వాళ్ళని వొళ్ళోకి తీసుకునేది. ఎంతోసేపు వాళ్ళతో ఆడుకునేది. వాళ్ళకు నీళ్ళుపోసేది, శుభ్రం చేసేది, తల దువ్వేది, అలంకరించేది, వాళ్ళతో ఇంత శ్రమపడేది. వాళ్ళుతమ ఇళ్ళకు వెళ్ళిపోయాక ఆమె హృదయం క్రుంగిపోయేది. బయటచూస్తూ ఎంతో సేపు గుమ్మంలో సుంచుండిపోయేది. శివగురువు ఆమె అవస్థ చూచేవాడు “శివుడు మేలుచేసి వొక కుర్రాడు కలిగితే ఎంత చావుండును!” అనుకునేవాడు. పండుగలుపట్టాలూ వచ్చేవి, పూరికే వెళ్ళిపోయేవి. బజారుకి వెళ్ళి ఏదైనా వొక కొత్తవస్తువు లేవాలని ఆయనకు ఎన్నడూ బుద్ధివృద్ధి కాదు. వరసంటి, వేరుకంటి ఎన్నడూవెళ్ళేవాడుకాదు. ఏటికి స్నానానికి వెళ్ళేవాడు. దార్లో పిల్లాళ్ళు తమ తండ్రుల చేతివేళ్ళు పట్టుకు నడవడము చూచేవాడు. రానుకూడా నాలుగు వేళ్ళ ముడివేసుకొని చూపుకు వేలు చాచేవాడు. కాని ఉత్తరక్షణంలో సిగ్గుపడి పోయేవాడు. ఊరికే, చాచిన వేలు జారిపడిపోకుండా అన్నట్టు చప్పున ఉత్తరీయంలో చాచేసుకునేవాడు.

వయస్సుమించి పోతున్నకొద్దీ సంతానంచేసి లోటు అబ్రాహ్మణ దంపతుల్ని దాధిస్తున్నదేది. సంతానంతోసం ఏం చెయ్యడానికైనా సిద్ధాపడ్డారు వాళ్ళు

ఇన్నాళ్ళకందేకూడా ఇవాళ ఆర్యాంబ విచారంగావుంది. ఇవాళ పొరుగింటి సోమదేవుని కుమారుడు హరిదేవుడు గరుకులం వెళుతున్నాడు. నేటిదాకా అతడు ఆమెదగ్గరకు వస్తూవుండేవాడు. ఆమె అతడితో కాంక్షేపం చేస్తూ మనస్సు కుదుటబెట్టుకునేది. కొద్దిసేపు అయితేనేమిగాక రవంత మార్పుత్వ మనుభవించేది. తన్ను తాను మరచిపోయేది. హరిదేవుడప్పుడే గరుకులం వెళ్ళకపోతే బాగుండేదని భావించిందామె. అందు చేత తుదకామె సోమదేవునితో అంది“అన్నా, హరి ఇంకా పిల్లవాడుకదా మరో సఃవత్సరమో. ఆరుమాసములో ఆడుకోనివ్వండి. తరువాత గరుకులం పంపుదురుగాని.” “అప్పులకు కుర్రవాళ్ళెప్పుడు చిన్నవాళ్ళుగా అవుపిస్తారమ్మా” అన్నాడు సోమదేవుడు. “ఈ రోజుల్లో ఎంత చిన్న వయస్సులో వీరియితే అంతచిన్న వయస్సులో కుర్రాళ్ళను గరువు దగ్గరకు పంపివేయుట మంచిది. ఎక్కడ చూచినా నాస్తికవాదులయిన బౌద్ధుల ప్రభావం మించిపోతూవుంది. వామపంథీయుల రాజరికం పెచ్చి పోతూవుంది. చిన్నవయసులోనే వైదిక ధర్మ సంస్కారం జరుగక పోతే చెడ్డదారిన పడిపోతాడని భయంగా వుంది. ఈ వేద విరోధులు ఎప్పుడు నాశనమవుతారో తెలియదు!”

సోమదేవుడు పెద్దసత్తూర్పు విడిచి వెళ్ళాడు. హరిదేవుడు ఆర్యాంబ పాదాలు తాకి నమస్కరించాడు. ఆర్యాంబ ఆశ్చర్యదించింది. కాని ఆమె మనస్సు మనస్సులోలేదు. చిన్నపోయింది. రెండు కన్నీటి చుక్కలు కిందలాచిపడ్డాయి. కొడుకులేనిలోపం బాధించింది. హృదయ భారంతోనూ, గడ్గద కంఠంతోనూ భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించిందామె. ఒక్క కుమారుణ్ణి

కోరుకుంది. తనకోసంకాదు తన రర్మంకోసం; తన దేశంకోసం కోరుకుంది. ఈతర భగవానుణ్ణి ఆరాధించడానికి నిశ్చయించుకుందామె. ధర్మవిచారంతో కూడిన తన కోరిక భగవంతుడు తప్పక పూర్తిచేస్తాడని ఆమెకు నమ్మకం కుదిరింది.

ఈకఠిన తపశ్చర్యలో శివగురువుకూడా ఆమెతో చేతులుకలిపాడు. వాళ్ళ ఆరాధన నిరంతరమూ సాగుతూ వచ్చింది. అలా తమ్ము లాము మరచిపోయినారు. రాత్రిళ్ళు భగవద్భజన చేస్తూనే వుండేవాళ్ళు. నిద్రాదేవి ఎప్పుడు వాడిలోకి లాక్కునేదో తెలిసేదికాదు. అలాగే బుద్ధభగవానుడు ఇల్లు వదలివెళ్ళినట్లు, తిరిగి మెల్లిమెల్లిగా ఎప్పుడు వాడిలేసి పోయేదో తెలిసేదికాదు. ప్రాతఃకాలం ఉషాదేవితో కలిసి సూర్య భగవానుడు జగత్తును మేలుకొలుపుతూ తనకిరణహస్తాంతో వాళ్ళతలుపులు రద్దీవాడు. అయితే అంతకిముందే ఆ దంపతులు తపస్సులో మగ్నులైవుండేవాళ్ళు ఉషాదేవిసూర్యభగవానుణ్ణి వాడిలేసి ఈ దంపతులకు సేక చెయ్యడమే తన లాగ్యమని భావించేది. వాళ్ళ మొహాలు లేజస్సుతో తళతళ మెరిసేవి. మధ్యాహ్నం సూర్యుడు వాళ్ళతో తపస్సుకని పందెం వేసేవాడు. కాని శివగురువు ఆర్యాఁలం తపస్సుముందు తన తపస్సు వెలవెల పోయేది. పీగిపోయేవాడు. సిగ్గుపడి పోయేవాడు. ఎర్రగా కండిపోయిన మొహంతో ఆకాశం చాటుకి పారిపోయేవాడు. రాత్రిళ్ళు చంద్రోదయమయ్యేది. చంద్రమౌళి అయిన ఈశ్వరుడే నల్లటి పులితోలు కప్పుకుని తన భక్తుల్ని రక్షించడానికి వచ్చినట్టుండేది. రాత్రంతా భగవతి పార్వతీదేవితో కలిసి తన భక్తుల్ని రక్షించేవారాయన. వాళ్ళ తపశ్చర్యచూసి పార్వతి కన్నీళ్ళు కార్చేది. భగవంతుడైన శివుడు అట్టహాసం చేసేవాడు ఉషాదేవి కన్నీళ్ళు మంచుబిందువులయి రాలిపడేవి. భగవంతుడి అట్టహాసం పూర్వాకాశం మేవ అందంగా అలముకునేది. ఇలాఎన్నో దినములు గడిచాయి. చంద్రమౌళి

అయిన భగవంతుడి చంద్రకళలు తగ్గిపోతూ వచ్చాయి. 'కళలు లేని కళానాథుడు (చంద్రుడు)'—ఈ భావనే తనని కలిదివేసింది. ఆ బ్రాహ్మణ దంపతుల తపస్సునుండి ఆయన లౌంగిపోక తీరింది కాదు.

తన కోరిక నెరవేరిందని హటాత్తుగా శివగురువుకి తట్టింది. 'మరి తపస్సు చెయ్యనక్కరలేదు. రత్నంలాంటి కుమారుడు కలుగుతాడు' అంటూ ఆర్యాంబ అంతరాత్మ గొంతెత్తి చాటింది. అంతరాత్మ కంతమే పరమాత్ముడి వాక్యం- ఈ సంగతి ఆమెకు బాగా తెలుసు. భగవంతుని ఇంగితం ప్రకారం నడుచుకోవడమే తనకి షేమమని భావించిందామె.

శివగురువు ఆర్యాంబ ఇంటికి వచ్చేవారు. వారి జీవన మిప్పుడు నీరసంగాలేదు. పనిపాటాలేని శిరుగుబోతు జీవనంకాదు. హిందూధర్మం గొప్పతనం బాగా తెలిసినవాడు శివగురువు. తన కుమారుడు పుట్టకముందు జరిగిందవలసిన సంస్కారాలు యావత్తూ యథావిధిగా నెరవేర్చాడాయన. మనిషి జీవనానికి సంస్కారాలే అవలంబనాలని ఆయనకు తెలుసు. తన జీవనవాంఛల్ని పూర్తి కావచ్చాయి. కష్టక అశ్రద్ధ ఎలా చెయ్యగల రాయన? అదీకాక దేశంకోసం, సంఘంకోసం సర్వజ్ఞుడయిన కుమారుడు కావాలని కోరుకున్నాడు తాను. కుమారుణ్ణి సర్వజ్ఞుడుగా చెయ్యడంలో లోపం రానిస్తాడా మరి !

నవమాసాలూ నిండాయి. ఆర్యాంబ జీవితవాంఛ పూర్తయింది. దేశం తాలూకు యుగయుగాల కోర్కె నిర్మించింది. వైశాలి శుక్ల పంచమి నాడు ఆర్యాంబ గర్భంలో రత్నంలాంటి కుమారుడు ఉదయించాడు. శంకర భగవానుని వత్సప్రసాదమని భావించి కుమారునకు శంకరుడని నామకరణం చేశాడు శివగురువు. శంకర భగవానునికోసం తపస్సు చేసి ఒకనాడు భగీరథుడు తారత భూమికి గంగమ్మ తల్లిని తీసుకువచ్చాడు

తన పూర్వుల్ని ఉద్ధరించాడు. ఈవేళకూడా భారతదేశం సుఖ సంపదలకి ఆంవరింగావుంది. అదిగో అలాగే శివగురువు తన తపశ్చర్యవల్ల ఉదయించిన గంగతో హిందూధర్మం ఉద్ధరించాడు. మన సంస్కృతి, సభ్యత, జాతీయత సర్వ సంపన్నం చేశాడు.

శివవయిన శంకరుడి లాంసపాంసలో మునిగి ఆర్యాంబ తన్నలాను మరలిపోయింది. ప్రాతఃకాలంనుంచి సాయంకాలందాకా రోజంతా అతణ్ణి చూసుకుంటూనే వుండేదామె. ఎప్పుడు ప్రొద్దుపోయేదో, ఎప్పుడు రాత్రయ్యేదో కూడా తెలిసేది కాదామెకి ఇలా చూస్తుండగానే ఏడాదిగడిచి పోయింది. తల్లి తండ్రులకు నిన్నగాక మొన్ననే శంకరుడు వుట్టాడని పించేది.

శంకరుణ్ణి చూసి ఇరుగు పొరుగువాళ్ళు బంధువులు, స్నేహితులు ఎంతో ముచ్చట పడేవాళ్ళు. సాధారణంగా పిల్లలందే అందరికీ ప్రేమగానే వుంటుంది. కాని, శంకరుణ్ణి చూస్తే మాత్రం ఎల్లప్పుడు గుండెల కద్దుకుందామనే అనిపించేది. ప్రతివాళ్ళ మనస్సు అతణ్ణి అడింబాలనే వుండేది. శంకరుణ్ణి జనం ప్రేమగా చూసేవాళ్ళు. చప్పన వచ్చి ఎత్తుసనే వాళ్ళు. ఆర్యాంబ హృదయం సంతోషంతో ఉప్పొంగి పోయేది. తనకంటే బాగ్యవంతులు లోకంలో లేరని భావించేది.

ఏడాది నిండింది. శంకరుడి జన్మదినోత్సవం జరిగింది. అంతటా ఆనందమే ఆనందం. యావన్నండీ తమ శుభాకాంక్ష లందించారు. వృద్ధ జనం చిరంజీవి కావాలని ఆశీర్వదించారు. నిజానికి శంకరు దిప్పడు

చిరంజీవే. భౌతికంగా ఎవ్వరూ తోకంలో చిరంజీవి కాదు. ఎవడికీర్తి జగత్తులో నిలిచి వుంటుందో అతడే చిరంజీవి. ప్రపంచంలో హిందూ జాతి బ్రతికి వున్నంతకాలమూ శంకరుడి పేరు జీవించి వుంటుంది. పైగా సమస్యయమనే సంతీచిని తాగించి శంకరుడు హిందూ జాతిని చిరంజీవి చేసి వొదిలిపెట్టాడు. పువ్వు పుట్టగానే పరిమళిస్తుంది. తాలుడైన శంకరుణ్ణి చూసి చూడడంతోనే అతడు ముందు ఒక మహా పురుషుడవుతాడని భావించే వాళ్ళు లోకులు.

శంకరుడి ప్రతిభ మెల్లిమెల్లిగా వెల్లడి కావడం మొదలయింది. అతడి బుద్ధి విశేషం ఆర్యాంబు వినేది. ఒకపక్క ఆమె హృదయం సంతోషంతో ఉప్పొంగేది. ఒకపక్క ఎన్నో చెడ్డ ఆలోచనలున్నూ అల్లుకునేవి చిన్నతనంలోనే బుద్ధి వైభవం ప్రకటించే వ్యక్తి అల్పాయువు కలవాడవుతారంటారు లోకులు- ఇది తలుచుకుని ఆమె ఒక్కసారి వణికి పోయేది. తన శంకరుడు చిరంజీవి కావాలనీ ఎన్నో అన్ని మొక్కులు మొక్కేది.

శంకరుని అసాధారణమైన బుద్ధి చూశాడు శివగురువు. మూడేళ్ళకే అతడికి అక్షరాభ్యాసం చేశాడు. శంకరుడు ఓనమాలు ప్రారంభించాడు. ఒక్కసారి చెవితేడాలు అతడికి వచ్చేసేది పాతం. అదిచూసి ఆశ్చర్య పోయేవాడు శివగురువు. శంకరుడు ఏకసంతానాగ్రాహి. ఒకసారి వింధేదాలు అతడు తిరిగి అప్పజెప్పేసేవాడు. అయిదేళ్ళు వచ్చేసరికి లౌకిక విద్యలు యావత్తూ పూర్తిచేశాడు. వేదం చదవడానికి తయారయిపోయాడు. అద్వితీయమైన అతడి మోగ్యతి చూసి గురువుకి బ్రహ్మానందంగా వుండేది. లోకులు శంకరుడి దురువు మెచ్చుకునే వాళ్ళు. వాళ్ళు తనని మెచ్చుకున్నట్టే భావించేవాడు గురువు. సంతోషం పట్టలేక పోయేవాడు. తాను శంకరుడికి

ఎలా వ్యాకరణం బోధించింది, చందశాస్త్ర మెలా చదివింది చెప్పడం శంకరుడు రెండేళ్ళలోన ఎలా అన్నీ నేర్చుకున్నాడో వర్ణించేవాడు. అతడి గురువు కాగలిగినందుకు ధన్యత అపాదించుకునేవాడు. నిజమే, యోగ్యత కలవాడు తన కీర్తి మాత్రమే కాదు, తనతో సంబంధం కలవాళ్ళ యావన్నీ కీర్తి విస్తరింపజేస్తాడు. అందుకనే అందరూ అతడితో ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో సంబంధం పెట్టుకోవాలని చూస్తారు. ఎంత మంది శిష్యుల్నో చదివించాడతడు. కాని శంకరుణ్ణి తప్ప మరెవరినీ చదివించినట్లు వాళ్ళవళ్ళ పేరు ఎత్తనే ఎత్తదు,

శంకరుడి విద్యాబుద్ధిలే కాదు, అతడి స్వభావమున్నూ ఎంతో మధురమైంది. ఎవరైనా వొక్కసారి అతణ్ణి కలుసుకుంటే చాలు, వాళ్లు అతడి వాళ్లే అయిపోయే వారు. అతడి హృదయం విశాలమైంది, ఉదారమైంది. ప్రతివాళ్ళకీ అందులో స్థానముండేది. అతడి నడవడి ప్రేమ పూర్వకంగా వుండేది. అంచేత చుట్టుపట్ల ప్రజల క్రద్ధా, విశ్వాసమూ సంపాదించాడతడు. కాను తన ఉద్యమంలో సహృద పొందాడంటే ఇదే దానిలోని రహస్యం. విద్యాబుద్ధులవల్ల మనీషి విశేషత్వం ప్రకటమవుతుంది అతడి విషయంలో ప్రజలకి కుతూహలమున్నూ కలుగుతుంది. కాని అతడి మీద భక్తి, మమకామాత్రం కలగదు. అది బుద్ధులవల్ల జరుగదు. హృదయంవల్ల జరుగుతుంది అదృష్టవశాత్తూ శంకరుడికి బుద్ధి, హృదయమూ రెండూవున్నాయి. రెండింటిలోనూ అతడు అగ్రగణ్యుడే అయ్యాడు. అందుకనే కాండినగరంలోనూ, దాని చుట్టుపట్లా చిన్నా పెద్దా యావన్నీ అతణ్ణి ప్రేమించే వాళ్లు. ఈ ప్రేమచేతనే అతణ్ణి గురించి అందరూ అనుకునే వాళ్ళు. ఈ లోపున అతనికి స్నేహితులున్నూ ఏర్పడ్డారు. అలా ఏర్పడ్డ స్నేహితులు బ్రతికి వున్నంత కాలమూ అతణ్ణి వదిలి పెట్టలేదు. వాళ్ళలో చిత్తులుడు సుప్రసిద్ధుడు.

అయిదోపేట శంకరుడికి ఉపనయనం జరిగింది. దాంతో అతడు వేదాధ్యాయనం కోసం గురుకులం వెళ్ళాడు. ఆర్యాంబ కళ్ళముందు అరేళ్ళ క్రిందటి దృశ్యం మెదిలింది; ఇవాళ మళ్ళీ ఆమె భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించింది. 'శంకరుడు వేచాలు చదివి వైదిక ధర్మం పునరుద్ధరించడానికి సమర్థుడు కావాలి.' శంకరుడు గురుకులం వెళ్ళిపోవడంవల్ల ఇల్లు వుల్లిదయిపోయినట్లుండేది. అయినా ఆర్యాంబకు విచారం కలగలేదు. ఇల్లంతా చిన్నబోయినట్లుండేది. కాని ఆమెకు తెలుసు, తన కుమారుడు జ్ఞానార్థన కోసం గురుకులం వెళ్ళాడు. తన కుమారుడి దివ్యమైన భవిష్యత్తు తలుచుకుంటేనే ఆర్యాంబ శివగురువుల కాంక్షగడిచిపోయేది.

ఎంత వేగంగా శంకరుడు లౌకిక విద్యలు నేర్చుకున్నాడో, అంత శీఘ్రంగా తాను వేదాలు, వేదాంగాలు కూడా అధ్యయనం చేశాడు. ఇప్పుడతడు చదవటమే కాదు, తనతోడి విద్యార్థుల్ని కూడా చదివించే వాడు. ఈ సమయంలోనే అతడు బాలబోధ సంగ్రహమని వొక గ్రంథం కూడా వ్రాశాడు. అంత చిన్న రసంలోనే అతడిలో ఎంత బుద్ధి విశేషం వుండేదో ఇవాళ కూడా ఈ బాలబోధ సంగ్రహం లోకం ముందు సాక్ష్యమిస్తుంది. అందులోని విషయం ఎంతో సరళమైనదానని వుంది. బాలబోధ నిజంగా బాలబోధే.

ఉగ్గు పాలతోనే సమస్త విద్యలూ నేర్పినట్టు వేదమంత్రాల అర్థాలు వాటంతట అవే శంకరుడికి స్ఫురించేవి. అతడు తరువాత చెప్పాడు. జ్ఞానం యావత్తూ ముందే తన మస్తిష్కంలో దాచిపెట్టి ఉండేది. ఆ జ్ఞానమనే అపరణ దానంతట అదే దూరము పోయేది. అంత చిన్న వయస్సులోనే, తన విద్యార్థి రకలోనే శంకరుడు నాలుగు దిక్కులా అవుపిస్తూ వున్న అనేకర్థంలో వాస్తవమును ఏకర్థం చూడగలిగాడు. ఈ భేదం పైపైచే అగ్ని, ఆసక్తమైనదనే తెలుసుకున్నాడు. నిజంగా

మనమందరమూ వొక్కటే, అని అదే సత్యమని- ఈ సత్యమే వేదాలు గొంతెత్తి చాటుచున్నాయని గ్రహించాడు. తానీ సత్యం తెలుసుకున్నాడు. గురుకులానికి వచ్చిన ఎంతో మంది నాస్తిక వాదులయిన బౌద్ధులూ మొదలయిన వాళ్ళతో ఈ సత్యమే ఆధారం చేసుకుని శాస్త్ర చర్చలున్నూ సాగించాడు. శాస్త్ర చర్చల్లో సాటిలేని సామర్థ్యం చూపెట్టేవాడతడు: ప్రతిపక్షాన్ని తన దిక్కు తిప్పుకునే వాడు. “శంకరుడు తప్పకుండా భారత దేశంలో వైదిక ధర్మాల ప్రచారం చేస్తాడు. ప్రతిచోట శాస్త్ర చర్చలో నెగ్గుకు వస్తాడు,” అని అతణ్ణి చూసి గురువులనుకొనే వాడు.

గురుకులాల శిక్షాపద్ధతి ఇప్పటిలా వుండేది కాదు, దేశం స్వతంత్ర మైపోవడం విద్య దాని నిజమైన ఉద్దేశాల ప్రకారం విద్యార్థులలో సుప్ర మై వున్న శక్తులు వికసింపజేసి సంచలనం చైతన్యం గల పౌరులుగా తయారు చేస్తుంది. ఆ విద్యలో సంఘంనించి దూరంగా వుండటమంటూ వుండదు. సంఘానికి మనమెంత ఋణపడి వున్నామో పాదపరిస్థుండది. దాని కోసం మన కర్తవ్యమేమిటో ఖజానామూ తెలుపుతూనే వుంటుంది. మనలో వొక పద్ధతి ఉండేది. గురుకులంలో వుండే ప్రతి విద్యార్థి- అతడు రాచవిద్వదైనా సరే- లేదా పేద కుర్రాడైనా సరే, ఊళ్ళోకి వెళ్ళి బిక్ష మడిగి తెచ్చేవారు. ఈ పద్ధతివల్ల బ్రహ్మచారికి వూళ్ళోవూళ్ళ మీద ఎంత దీదరభావమూ, వినయమూ, శ్రద్ధా, తన వాళ్ళనే అభిప్రాయమూ- ఇవన్నీ ఏర్పడేవి. బ్రహ్మచారి “బిక్షాం దేహి” అన్న కేక వినగానే ఇంటామె బిక్షం పట్టుకుని పరుగెత్తుకు వచ్చినప్పుడు అతడి శిరస్సు కృతజ్ఞతతో వంగిపోయేది. తన జీవన విషయం విచారించేవాళ్ళని సుఖపెట్టాలని అతడు బతికి వున్నంత కాలమూ ప్రయత్నించే వాడు. సంఘం వేరూ, తను వేరూ అన్న భావం అతడి మనస్సులో పుట్టనే వుండేది కాదు. దానిన దేశం విద్యార్థుల వలె సమాజంతో సంబంధం లేని విద్యార్థులనాడు లేదు. సంఘ

మంటే శ్రద్ధ లేనివాళ్ళు, పరాయి భావంతో తొణికిసలాడుతున్నవాళ్ళు, పరాయి భావంతో, మానసిక బానిసత్వంతో మగ్గుతున్న వాళ్ళు అనాది విద్యార్థుల్లో మచ్చుకయినా వుండేవాళ్ళు కాదు. తమ మెదడు విదేశీయుల దగ్గర తాకట్టు పెట్టడం చేత భావనా శక్తి దివాలా తీసినవాళ్ళు, స్వార్థం వల్లా, అదర్శమంటూ లేకపోవడం వల్లా, హృదయం నీరసించిన వాళ్ళు అనాది విద్యార్థుల్లో లేరు. భావనా శక్తి మోడువారిన వాళ్ళు, బద్ధకం బలిసిపోయిన వాళ్ళు, పురుషార్థమూ, కార్య శక్తి నశించిన వాళ్ళు, విచార శూన్యులూ, కర్మరహితులూ, అనాది విద్యార్థుల్లో కలికానికయినా కనపడే వారు కాకు.

గురుకులంలో వుంటూనే, అంత చిన్నప్రాయంలో శంకరుడు తన చుట్టూపట్ల జనంమీద ఎంతశ్రద్ధ చూపేవాడో చాక చిన్న సంఘటన పల్ల వ్యక్తమవుతుంది. శంకరుడు భిక్షమడుగుచూ చాకనాడు చాకపేద బ్రాహ్మణుడి గుమ్మానికి వెళ్ళాడు. "భిక్షాం దేహి" అంటూ తేకవేశాడు. ఇంట్లో ఇంటామె మాత్రం మాది. పెద్దచిక్కే వచ్చిపడిందామెకి. బ్రహ్మచారికేమిటి భిక్షంపెట్టడం? ఇంట్లో ఏమీలేదు. బ్రహ్మచారిని పూరికే పంపెయ్యడం మహాపాపం! చివరికామె చూసింది-ఇంట్లో పదివన్నెండు వుసిరికాయలు మాత్రం పడివున్నాయి. అందులో ఒకటి శంకరుడి భిక్షం కోసం పట్టుకువచ్చిందామె, అమె కళ్ళలో నీళ్ళు తిరుగుతున్నాయి, తన విచారం కనపడకుండా దాచుకోవాలని ఎంతో ప్రయత్నించిందామె. కాని శంకరుడు కనిపెట్టేశాడు-ఆమెహృదయంలోఏదోదుఃఖంతోశుములుతోంది. తన స్వార్థం చాచులుకున్నవాడికి, హృదయంలో నిజమైన సహానుభూతి సంవేదనా శంకవాడికి, తన ఆత్మా ఇతరుల ఆత్మలన్న భేదమేలేని వాడికి- ఆపేదరాలి పేదన తెలియకుండా ఎలావుంటుంది! శంకరుడి హృదయ ముహూ, ఇల్లాలి హృదయంలోపాటు దుఃఖపడింది. అతడడిగాడు - "అమ్మా, దుఃఖిస్తున్నావెందుకూ?"

“ఏమీలేదు నాయనా, దుఃఖమెందుకూ ? ఇవాళ విషకోసం వుసిరి కాయ మాత్రమేవుంది” అందామె. ఆమె కన్నీళ్ళు ప్రవహించాయి. తన్ను తాను ఆపుకోలేకపోయింది.

“ఎం తల్లీ, తనవాళ్ళ దగ్గరకూడా దుఃఖం మరుగుపరచవచ్చా ?” అన్నాడు శంకరుడు. ఎంతో ఆదరణా, ఎంతో స్నేహమూ, ఎంతో శ్రద్ధా చూపిస్తూ తన కన్నుతిల్లిలా చూశాడామెని. చివరికామె చెప్పింది - “బ్రాహ్మణుడు (ఇంటాయన) అల్పసంతోషి. ఒకరోజుకి సరిపోయిన భోజన సామగ్రి మాత్రం గడిస్తాడు. అంతకుమించి ఇంట్లోకించుకోవడం దొంగతనమంటాడు. అంచేత విషం పెట్టడానికి ఇంట్లో వుసిరికాయ తప్పించి మరేమిలేకపోయింది. అందుకనితాను దుఃఖించింది.” బ్రాహ్మణ కుటుంబ దారిద్ర్యం శంకరుడికెంతో విచారం కలిగించింది. ఆమె దుఃఖం తొలగించకుండా వూరికే సానుభూతి చూపించడంవల్లా, వోదార్పడంవల్లా లాభంలేదని భావించాడతడు. పనిచేసే శక్తిలేకుండా వుత్తి సానుభూతి ప్రకటించడమంటే, అది మానసిక దౌర్బల్యం మాత్రమే అవుతుంది. లేదా శక్తివుండిన్నీ పని చేయకపోతే, అది శక్తిప్రసాదించిన భగవంతుడి మీద కృతఘ్నత చూపడమన్నమాట.

ఆ బ్రాహ్మణ కుటుంబం దారిద్ర్యం తొలగించాలని ఏళ్ళయిండు కున్నాడు శంకరుడు. అయితే, అతడేమో బ్రహ్మచారి. విషమెత్తుకు జీవిస్తున్నాడు. కాని అతడికి తెలుసు, తన మనస్సు మాత్రం ఓకారికాదు. దానికి పేదరికంలేదు. తన కర్తృత్వంమీద తనకి నమ్మక ముంది. దాంతో అతడు ఆక్కడించి కదిలాడు. పక్కయిండికి వెళ్ళాడు. ఆదొక ధనవంతుడి ఇల్లు. శంకరుడు సాహసంగా ధనవంతులగుమ్మానికి వెళ్ళేవాడు కాదు. శంకరుడు తనవాటిని ముంతోపడంచూశాడు ధనవంతుడు. “ఎంత

పుణ్యమో ఇహాశ, వాక బ్రహ్మచారి అందులోనూ బుద్ధిమంతుడూ, మృదు
భాషి అయిన శంకరుడు చా గుమ్మానికి భిక్షంకోసం వచ్చాడు" అంటూ
భావించాడతడు. ఆ పిసాల్లో ఇప్పటిలాగ కాదు. యోగ్యపాత్రుడు తమ
ఇంటికి ఎప్పుడు వస్తాడా అని వెయ్యికళ్ళతో కనిపెట్టుకు కూచునేవాళ్ళు
ధనవంతులు. శంకరుడు "భిక్షాం దేహి" అని అనకుండానే ధనవంతుడు
భిక్షం పట్టుకునిపోజరయ్యాడు. శంకరుడు భిక్షంకోసం చేతులుచాచడానికి
వెనక్కిలాక్కున్నాడు చిరునవ్వు నవ్వుతూమృదువుగా అన్నాడతడు "తమ
సమాజంలోని వ్యక్తులను ఆప్తులుగా తమసొంతమని ఎవరు భావించరో,
తమవాళ్ళమీద ఎవరి హృదయంలో ప్రేమా, మమత్వములేదో అలాంటి
వాళ్ళ అన్నం తింటే ధర్మభావం కలుగుతుందా ?

ధనవంతుడయిన ఆ షాహుకారికి శంకరుడి మాటలు అర్థంకాలేదు.
ధనమెంత ఆధికంగా ఉందో, తన బుద్ధిచుట్టావున్న ఆవరణకూడా అంత
అధికంగానే వుండతడికి. అతడి శరీరమొక్కటే కాదు, బుద్ధికూడా స్థూం
మైంది.

నేను సంఘంలో వాకసామాన్యమైన సేవకుణ్ణి అనుకుంటున్నాను." అన్నాడు షాహుకారు.

పొరుగునే ఇంత నిరుపేద కుటుంబముంది. స్వయంగా వైభవ
సౌఖ్యాల్లో వోంలాకుతూ సంఘసేవకుణ్ణి చెప్పడం, ధర్మం రక్షించా
ంనతం-ఏమిటి ఎగతాళి !"

కొంచెం విచారిస్తూ అన్నాడు శంకరుడు.

ఆ ధనికుడు గుండెలు దూసుకుపోయినట్టయింది. తనస్థితి తనకి
తెలిసివచ్చింది. సుద్రనింది మేలుకున్నట్టయింది. శంకరుణ్ణి శ్రమాపణ

కోరుకున్నాడతడు. బంగారం పుసిరికాయలతో ఆ పేద బ్రాహ్మడి ఇల్లు నింపేశాడు. “ముందుముందుకూడా ధనమొక సాధనం మాత్రమని భావిస్తాను. ఉపయోగకరమైన కార్యాల్లో దానిని వినియోగిస్తాను. సంఘానికి, ధర్మానికి సేవచేస్తాను.” అంటూ నిశ్చయించుకున్నాడతడు. నిజమైన సానుభూతితోనూ, ఆవేదనతోనూ వెలువడ్డ వాక్యాలకు అంత ప్రభావ ముంటుంది.

ఎనిమిదేళ్ళ ప్రాయంవరకూ శంకరుడు గురుకులంలో వున్నాడు. వేదశాస్త్రాన్నింటిలోనూ పారంగతుడయ్యాడు. అంచేత అతడికి ఆచార్యుడని బిరుదిచ్చారు. శివగురువు పెట్టిన శంకరుడన్న పేరు శంకరాచార్యులయ్యింది. కాని ఈ ఆనందం అనుభవించే భాగ్యం శివగురువుకి లేక పోయింది. “రానాకదితలిస్తే దైవమొకటి తలుస్తాడు.”

శంకరుడు గురుకులా నింది రాకముందే శివగురువు ఈ లోకాన్ని విడిచి పెట్టాడు. తండ్రి అంటే ఎంతో ప్రేమ శంకరునికి. తండ్రి కాలం చెయ్యడం విని ఎంతో బాధపడ్డాడు. కాని వెంటనే “భగవంతుడు మెల్లిమెల్లిగా వొక్కొక్క బంధనం తెంచేస్తున్నాడు.” అని అనుకున్నాడు. ఇంది ఆవరణలోంచి బైటపడి, దేశం యావత్తు తన ఇల్లే అని భావించి పాటుపడాలనుకునే వాడాయన. తండ్రి మరణంతో ఆ నిశ్చయం మరింత బలపడింది. తండ్రి శవ సంస్కారం జరుగుతున్నప్పుడు, ఈ శరీరం నిత్యం కాదన్న విషయ మాలోచిస్తుండే వాడాయన. “మనిషి వొకనాడు మరణించటం తప్పనప్పుడు పురుగుల్లాగా స్వార్థమయిన నీచబ్రతుకు బ్రతికి రావడమెందుకు? ఈ బ్రతుకు చిన్న చిన్న సుఖాలూ— ఇవే సర్వస్వమూ, నిజమూ అనుకుని మనిషి వెనుకపడిపోతాడు. తుదకు ఈ నశ్వరమైన శరీరం వదిలిపెట్ట వలసి వచ్చినప్పుడు దుఃఖపడతాడు. ఇంతకంటే వొక ఉత్తమమైన లక్ష్యం పెట్టుకొని, యావజ్జీవనం నత్యం మీదే నడుచుకు పోవడం మంచిది. ఆ లక్ష్యం కోసం అనసరమైతే పాము కుటుసమ్ము విడిచినట్లు- శాంత చిత్తుతో, సంతోషంతో ఈ శరీరం విడిచి పెట్టడానికి

నీర్ధంగా ఉండాలి. పాము తన రక్షణ కోసం కుటుసం ధరిస్తుంది. తిరిగి అందుకోసమే విడిచిపెట్టేస్తుంది. దాని కోసమది దుఃఖపడదు. ఏమంటే కుటుసము మీద దానికి ప్రేమ ఉండదు," అని భావించే వారాయన.

శంకరుని విచారం శ్మశాన వైరాగ్యం కాదు. ఈ పునాదిమీదే తన తవివ్యక్తీకరణనం నిర్మించడానికి నిశ్చయించుకున్నాయన.

తల్లి మీద ప్రేమవల్లా, తండ్రి సంవత్సరికం కోసమూ శంకరుడు వాక సంవత్సరం ఇంటి పట్టనే వున్నాడు. తనను అనుకూలంగా తల్లి భావాలు మార్చడానికి ఈ ఏడాదిపాటూ కాయశక్తుల ప్రయత్నించా రాయన. ఆర్యాంబ సహజంగానే విడుషీమణి తన దేశమన్నా, తన ధర్మమన్నా అమితమైన ప్రేమ ఆమెకి. శంకరుడు వైదికధర్మం ఉద్ధరించాలని ఆమె అభిలాష. అయితే తన ముద్దుపల్లి ఇల్లా వాకిలి వొడిలేసి, వైదికీపోయి పనిచేయడమంటే మాత్రం నచ్చలేదామెకి. శంకరుడు వివాహం చేసుకోవాలనే ఆమె కోరిక. అతడు గృహస్థుడుగా వుండి చేతనయినంతవరకూ వైదిక ధర్మాభివృద్ధికి పాటుపడాలని ఆమె ఉద్దేశం. ఇలా ఆమె భావించడంలో ఆమె దోషమున్నారేదు. తల్లి తండ్రులకి కుమార్తె మీద ప్రేమ సహజమే కదా! ఆర్యాంబ మాత్రం దానికి వ్యతిరేకంగా ఎలా వుంటుంది? అదీకాక, ఆ కాలంలో హిందువులు సన్యసింది దేశకార్యం చేసే పురాతనాధర్మం మరచి పోవడమే కాదు అది చెడ్డపని అని కూడా భావించే వారు. ఏమంటే, బౌద్ధులు తమ ధర్మంలో సన్యాసానికి ప్రాముఖ్యం యిచ్చారు. అంచేత సాధారణంగా, ప్రచారంలో లేని సన్యాస ధర్మం శంకరు డవలంబిస్తానంటే ఆర్యాంబ ఇష్టపడలేదు.

శంకరుని ఈ ప్రవృత్తిచూసి తల్లి ఆర్యాంబ, తక్కిన బంధువులూ విచారం పెట్టుకున్నారు. ఆర్యాంబ సోదరుడు జయదేవు డొకనాడు వాళ్ళ యింటికి వచ్చాడు. శంకరుడు ఇంటిదగ్గర లేకపోవడం చూసి అతడడిగాడు “చెల్లీ, శంకరుడేడి?”

“ఎక్కడున్నాడో ఏం చెప్పమన్నావు?” పెద్ద నిట్టూర్పు విడుస్తూ అంది ఆర్యాంబ- “వాడు ఇంటిపట్టున ఎప్పుడున్నాడు గనక! ఎక్కడెక్కడ తిరుగుతున్నాడో, ఏమో!”

అది విని జయదేవు డన్నాడు, “ఇటూ అటూ తిరగడం మంచిది కాదమ్మా చెల్లీ! ఈ దినాల్లో నాస్తిక వాడులైన బౌద్ధులూ, వామ పండియులూ ఎక్కడెక్కడ అక్కడ తిరుగుతున్నారు. ఎవరి వలలో అయినా పడిపోయాడో, కొంప ములుగుతుంది. వేద వేదాంగాల్లో శంకరుడు సారంగతుడయ్యాడని వింటున్నామే ?

“అఁ అదేమో జరిగింది. వేదశాస్త్రాల్లో వాడు ఆచార్యుడే అయిపోయాడు. కాని వాడు ఆచార్యుడయితే మూత్రం నాకేమిటి లాతం? వాడు ఇంట్లో ఉండడానికే ఇవ్వపడకుండా ఉన్నాడు. దేశంలో మఱాలూ, మఠాంతరాలూ ప్రబలి పోయాయంటాడు. ప్రజలు నిజమైన వైదికధర్మం మరచి పోయారనీ, వొకప్రక్క సత్య ధర్మం ఆశ్రయించక పోవడంవల్ల పరస్పరం కుమ్ములాడుకుంటూ సంఘం దుర్బలమై పోయిందంటాడు. అంచేత ఇట్లు పదిలిపెట్టేసి నిజమయిన హిందూ ధర్మం ప్రచారం చేస్తాడట! మరి నేను ఏంచేసేడి?

జయదేవుడు కొంచెంసేపు ఆలోచించాడు, “అరే, ఇంకా వాడు కుర్రవాడు. అంచేత దేశమూ, ధర్మమూ అంటూ కబుర్లు చెబుతున్నాడు.

వాడికి పెళ్లి చెయ్యి. ఇల్లా, ఇల్లాలు ఈ బెడదలో పడిపోతే అన్నీ వాడే మరచిపోతాడు.”

ఆర్యాంబ కూడా అదే నిశ్చయించుకున్నది. ఏంయినంత త్వరగా బంకరుడికి పెళ్లి చెయ్యాలి. ఆతడు సన్యాసం పుచ్చుకోకుండాచెయ్యడానికి ఇదొక్కటే మంచి ఉపాయమని తోచిందామెకి. అటు శంకరుని మనసులో సన్యాసం పుచ్చుకోవాలన్న కోరిక రోజురోజూ ఉరక లెత్తుతూ వచ్చింది. కేవలం తల్లి అనుమతి వొక్కటే తరువాయిగా వుంది.

ఒకనాడు శంకరుడు తల్లితో నదికి స్నానానికి వెళుతున్నాడు. తాను సన్యాసం పుచ్చుకుంటూ సంటూ తన అలిలాష రద్దీతో బెప్పారాయన. ఆతడన్నాడు, “అమ్మా నేను వైదికధర్మం ఉద్ధరించాలని నీవు ఎప్పుడూ కోరుతున్నావు గదా, నువ్వు నాకు ఈ రోజే అనుమతి ప్రసాదించు, సన్యాసం పుచ్చుకుని నేనాపని ప్రారంభిస్తాను.”

ఆర్యాంబకి మిన్ను విరిగి మీద పడ్డట్టుయింది. తన్ను తాను సంభాళించుకుంటూ అంది, “బాబూ! ఇదేమిటి నాయనా? నీ ముసలి తల్లిని వాదిలేసి వెళ్లిపోతావా తండ్రి? పితృణమంటూ లేనేలేదా?

“లేకేమమ్మా, పితృణం తీర్చడానికే నేను సన్యాసం పుచ్చుకోవాలనుకుంటున్నాను. నాన్నగారు తమ జీవన కాలమంతా నిర్వహించిన ధర్మం నష్టమైపోతే, ఆయనకి దుఃఖం కలుగుతుందా లేదా? ఆ ధర్మం రక్షిస్తేనే ఆయన ఆత్మకు శాంతి కలుగుతుంది. తండ్రినీ, బాతగూర్తాతనీ తలుచుకో; వెయ్యి సంవత్సరాల చిత్రం కళ్ళముందు కనిపిస్తుంది. కృష్ణ పరమాత్మ ఈ ధర్మం రక్షించడం కోసమే తన జీవిత కాలమంతా పాటు పడ్డాడు. తావుంటి, పాండవులకి యుద్ధం కూడా చేయించాడు. తన

జీవితంలో ఆయన ధర్మ స్థాపన చేసివెళ్ళాడు. కాని లోకులు మెల్లిమెల్లిగా మరిచిపోయారు. కాళ్ళముని కాలానికి తిరిగి ధర్మంలో చెడుగుప్రవేశించింది ఆయనకూడా ఆ చెడుగు తొలగించడానికి ప్రయత్నించాడు. కాని ఇవాళ ఆయన ఉన్నతాభిప్రాయాలు జనం మరిచిపోయారు. ఊరికే నాస్తిక వాదం చెయ్యడం మొదలు పెట్టారు. ఈ పూర్వం యావన్మండీ ఋణమూ మనమీద వుందంటావా లేదా ?

“ఈ విద్యత్తువిషయాలు నాకేమిటి తెలుస్తాయి నాయనా ? అదంతా కాదు, వొకటి మాత్రం చెప్పు, నన్ను పిడికెడు బుగ్గి ఎవరు చేస్తారు ? నీ పితరునికి వుడిసెడు నీళ్ళెవరిస్తారు ?” అంది ఆర్యాంబ.

“నేను చేస్తానమ్మా; నేను చేస్తాను. నా పితరులకు కూడా నేనే నీళ్ళిస్తాను.”

“మరి నీ తరువాత ?”

“నా తరువాత హిందూ సంఘం యావత్తు వుంది. అదే నీ కిర్తి చాటుతుంది. నీ సద్గుణాలు వర్తిస్తుంది. అదే అసలయిన శ్రాద్ధం. హిందూ సంఘం నాశనమై పోయిననాడు ఎవడో వొకడు రెండు కాళ్ళు రెండు చేతులతో నీ వంశంలో పుట్టినప్పటికీ నీకిన్ని నీళ్ళు పోస్తారా ? నీ పేరన్నా తలుస్తారా ?”

తల్లి ఆర్యాంబ మాటారలేదు. తర్కమూ, భావనా- ఈ రెండూ ఎప్పుడూ కలిసి సాగవు. మనిషి భావసమూహం వెనక నడుస్తాడు. తాను భావం బానిస కావని లోకులకు చూపెట్టడం కోసం, అలాగే తన ఆహంకారం శాంతింపజేయడం కోసం- తన భావాలకు సరిపోయే తర్కం వినియోగిస్తాడు. అంతే కాని తర్కంతో పని చెయ్యడు. తర్కం గొప్పదే.

అయినా దాంతో హృదయం కలిసే వరకూ అది కుంటేదే అవుతుంది. ఆర్యాంబ ఋద్ధికి శంకరాచార్యుల మాటలు మన్నించతగ్గవే అనిపిస్తున్నాయి కాని ఆమె హృదయం మాత్రం అవన్నీ వ్యర్థమైనవే అని చెప్పుతోంది. పుత్ర వ్యామోహం గొప్పది. శంకరాచార్యులకిదంతా తెలుసు. అంచేత ఆయన మరో ఉపాయమాలోచించాడు.

తల్లి కొడుకూ ఇలా మాట్లాడుకుంటూ నది దగ్గరకి వచ్చేవారు.

శంకరాచార్యులు స్నానం కోసం నదిలోకి దిగిపోయాడు. కొద్దిసేపయింది: అదేదో పెద్ద కేక వేసాడాయన. “అమ్మయ్యా, మొసలి! నా కాలు పట్టుకుంది. అమ్మా, నా పనయిపోయింది. ఇక నీతెరాగూ దక్కను. సన్యాసం పుచ్చుకుందుకి నువ్వు అనుమతిస్తే వొకవేళ దేశం కోసమని తాళికోసమని తగవంతుడు నన్ను బతికిస్తాడేమో? చెప్పు, అమ్మా, వేగం చెప్పు?”

ఆర్యాంబ గాబరాపడుతూ నుంచుంచి. ఏమనాలో ఆమెకు తోచలేదు శంకరాచార్యులు మళ్ళీ అన్నాడు, “అమ్మా, అమ్మా, చెప్పు, ఆరోచనకి అవకాశం లేదు. వొక్క క్షణం ఆరిత్యమైతే మొసలి మింగేస్తుంది. బతికున్నంత కాలమూ విచారిస్తావు”

ఆర్యాంబకి మారోచారి లేకపోయింది. కొడుకు చచ్చిపోవడంతో సన్యాసం పుచ్చుకొనయినా బతికివుండే నయం. కొడుకు సన్యాసి కావడానికి అంగీకరించిందామె. ఐతే వొక ప్రతిష్ఠ మాత్రం చేయించింది. ఆమె కాలం చేసిన సమయానికి ఆయన తన దగ్గరకి వచ్చేయ్యాలి. అమెని విడితెడు బుగ్గి చెయ్యాలి. తల్లి కోరిక ప్రకారం ప్రతిష్ఠ చేశాడు

శంకరుడు. మొసలి కాలు వొడిలేసింది. శంకరాచార్యులు సన్యాసం, నదిలోంచి లైటకు వచ్చాడు.

ఈ కథ ఎంతవరకూ నిజమో చెప్పడం కష్టం. మొసలి పట్టు కోవడం, మింగెయ్యమిండా వూరుకోడం, సన్యాసానికి తల్లిఅనుమతింబగానే వొడిలేయడం— ఆశ్చర్యకరమైన విషయం. అయితే మహత్తరమైన వొక లక్ష్యం కోసం శంకరాచార్యుల పంటి జాతినిర్మూల, దార్శనికుడు ఇలా నడిచాడంటే మాత్రం ఆశ్చర్యం లేదు. ఏమయినా సరే, పారివారిక స్నేహమనే నదిలో వ్యక్తిగతమనే మొసలి శంకరాచార్యుల్ని మింగ బోయింది. నిజమైనా, అబద్ధమైనా ఈ సంఘటనే హిందూ సమాజ చరిత్రను సంపూర్ణంగా మార్చివేసింది.

శంకరాచార్యు లిప్పుడు నన్యాసి. అతని విశాల హృదయంలో వ్యాపించిన దాహం, సమస్త దేశంతో తల్లినమైన అతని ఆత్మాదర్శమూ, సంతీర్ణమైన కుటుంబ పర్వతంలో ఎలా శాంతిస్తుంది !

'తృణే దేశం కుంస్థార్థే, గ్రామస్థార్థే కులం త్య జేత్,
గ్రామం జనపదస్థార్థే ఆత్మార్థే పురిపిం త్యజేత్.'

అటు తన ప్రాచీన ఆదర్శాన్ని గుర్తించి, అత్మకోసమని అన్నీ వదిలేసి, నన్యాసం పుచ్చుకున్నాడాయన. ఆయన అత్మ చేస్తున్న ఆక్రందన మేమిటి? అదెలా శాంతించింది ! ఈ ప్రశ్నలకి ముందుముందు 'ఆయన శర్మమయ జీవనమే జవాబు చెబుతుంది.

శంకరాచార్యులు నన్యాసం పుచ్చుకున్నాడు. తల్లికి సమస్కరించాడు గురువుని వెదుకుతూ బయలుదేరి పోయాడు. అంతఃకరణమే ఆయన దనం, మహత్తరమైన అత్మ విశ్వాసమే ఆయన శక్తి. బుద్ధిపాబల్యమే మార్గదర్శి. కార్యతత్పరతా, భగవంతుని శరణు- ఈ రెండే ఆయన బలం.. శాంతి, తనలోని అత్మవైతత్యమూ ఆయనకి బ్రహ్మాండమైన ఉత్సాహం కలిగించాయి. స్వయం భగవంతుడే తన అంతరాత్మకు సాక్షాత్కరించాడనిపించి దాయకు అప్పుడే. భక్తి రసంతో తొణిగి

లాడే అయ్యలాష్టకాన్ని రచించా డాయన, తర్వాత తన ఆత్మప్రేరణను విని గోవిందభగవత్పాదుల ఆశ్రమంలో యథావిధిగా సన్యాసాశ్రమాన్ని గ్రహించటానికి ఐయలు దేరాడు.

మార్గాయానం లెక్కించకుండా, అకలి దప్పులు గణించకుండా తన లక్ష్మ్యం దారిన నడుస్తున్నాడా తాం సన్యాసి. ఆయన తత్పరత చూసి ముక్కుమీద వేలు వేసుకున్నారు లోకులు. ఆయన లేజన్ను చూసి సాక్షాత్తు నరనారాయణులలో ఒకరు ఇలా అవతరించారనుకున్నారు జనం. అలా ఉత్తర దిక్కు వెళ్లి గోకర్ణ తీర్థాన్ని సేవించాడు. పట్టణ పీఠుల్లోంచి నడచిపోతున్నాడు- వెనకనింది ఎవరో పించారు. “శంకరా, శంకరా ! ఎక్కడికి వెళుతున్నావు?” శంకరుడు అగేలోగా ఆ పిలిచిన వ్యక్తే దగ్గరకి వచ్చాడు. అతడు శంకరాచార్యుల సహాధ్యాయి, కాలిలోని విష్ణుశర్మ. విష్ణుశర్మ శంకరాచార్యుల్ని అపాదమన్తకం చూశాడు. “ఇదేమిటి వేమం శంకరా?”

శంకరాచార్యులు విష్ణుశర్మాని చూశాడు. చిరునవ్వు నవ్వాడు

“ఇక్కడ ఏరుగుతున్నావేమిటి తమ్ముడా?” విష్ణుశర్మ అడిగాడు. వ్యాకులపడి పోతున్నాడు. అతడి యొక్క ప్రశ్నకి శంకరాచార్యులు జవాబు చెప్పలేదు. ఆ రహస్యమేమిటో తెలుసుకోవాలని సతమతమైపోతున్నాడు విష్ణుశర్మ.

“నేను సన్యాసిండానయ్యా” శాంతచిత్తంతో జవాబు చెప్పాడు శంకరాచార్యులు.

విష్ణుశర్మ త్రుళ్ళిపడ్డాడు- “ఏమిటి ? సన్యాసమా ? పరిహాసం కాదుకదా ?”

“పరిహాసం కాదు విష్ణుశర్మా, నిజమే చెబుతున్నాను, అమ్మ అనుమతించింది ” గంభీరంగా అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

“అయితే ధృవుడిలాగ అడివిలో రపస్సు చేస్తావా ?” అన్నాడు విష్ణుశర్మ.

“అడవికెందుకూ ? నన్యాసమంటే ప్రపంచాన్ని విడిచి అడవుల్లో తపస్సుచెయ్యడం కాదు. నేను కర్మసన్యాసాన్ని స్వీకరించాను, అంటే కర్మ వదిలి పెట్టడం కాదు. కర్మను చెయ్యడం.- దేవం కోసం, ధర్మం కోసం కర్మ చెయ్యడం. అదే నిజమైన కర్మ. అది మానవుణ్ణి కర్మవం బంధనంతో బంధించదు.

“అయినా, నన్యాసానికి తగిన పయస్సేనా. ఇది ?” అన్నాడు విష్ణుశర్మ.

“మంచిపనికి పయస్సులో పనేమిటి శర్మా ? ప్రేరణ ఎప్పుడు బలీయమవుతుందో, బావాలూ, విచారాలూ, ఎప్పుడు పవిత్రంగా ఉంటాయో అప్పుడు, ఆ ఉత్తర క్షణంలో మంచి పనులు ప్రారంభించాలి.”

మాటకీ అర్థం వస్తూ అందుకున్నాడు విష్ణుశర్మ. “నాఅభిప్రాయం గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించాలని, నన్యాసం తరువాత వుచ్చుకోవచ్చు.”

“నిజమే; సాధారణంగా వున్న వ్యవస్థ కూడా అదే. బ్రహ్మచర్యం, గార్హస్థ్యం, వానప్రస్థం, సన్యాసం, ఈ నాలుగాశ్రమాలూ క్రమంగా పాలించాలిసినదే. అయితే వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ సమాజము మేలుకై సమాజమే నిర్మించుకొన్న వ్యవస్థ. మన మేర్పరచిన నియమాలకి మనం ప్రభువులంకాని బానిసలం కాదు.” అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

“వ్యవస్థలు పాలించడం వల్లనే కదా, సంఘం నిలబడుతుంది?” అన్నాడు విష్ణుశర్మ— “మనం చేసిన నియమాలు మనమే పాడు చేస్తే, మరి ఆ నియమాలవల్లే ప్రయోజన మేమిటి?”

శంకరాచార్యులన్నాడు. “వ్యవస్థా, నియమాగ్గా సమాజంకోసమే వ్యవస్థలోనూ, నియమాలలోనూ మహత్వం లేదు: సంఘటనలోనూ, దాని తీవ్రనంలోనూ మాత్ర ముంటుంది. సంఘం కోసం హద్దు లేర్పరచడం

అవసరమయిందనుకో, అప్పుడు శ్రీరాముడిలా ప్రతిష్ఠాపూనాలి. నియమాలు ఉల్లంఘించడం అవసరమయిందనుకో అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడిలా వ్యవహరించాలి. ఉల్లంఘించడమూ, పాలించడమూ— ఈ రెండింటి మాటనూ సమాజాన్ని సంఘటిత పరచాలన్న భావనే వుంది. దాని మనుగడ నిలిపాలన్న అలిలాషే వుంది. వ్యవస్థా నియమాలూ— ఇవిసాధనాలుమాత్రమే కాని సాధ్యాలు కావు. సాధ్యాన్ని పొందడానికి సహాయపడినంతపరకే సాధనాం ప్రయోజనం. దీరికే మూఢంగా అనుసరించడంవల్ల లాభమేమిటి?”

“ఐతే నీవు గృహస్థాశ్రమంలో ప్రవేశించవన్న మాట!” అని విష్ణుశర్మ అడిగాడు.

“ఉహూః, గృహస్థునై జంజాటంలో పడేందుకు అవకాశం లేదిప్పుడు. అన్ని శక్తులూ సమాజం మేలు కోసమే వినియోగించవలసినవని మిది. గార్హస్థ్యమూ, సన్యాసమూ ఈ రెండూ సాధనలే. కానైతే రెండోదే ఇప్పుడవసరం. కార్యం బ్రహ్మాండమైంది. సమయం స్వల్పం. ఇంకో మార్గమున్నా లేదు. అదీగాక బౌద్ధులు తమ సన్యాసం గురించి చాటుతున్నారు. వైదిక ధర్మంలోనూ సన్యాసులున్నారునీ, పైగా వాళ్ళకంటే గొప్పవాళ్ళే ఉన్నారనీ చూపించాలి. వాళ్ళకు కృతకంగాతయారైన సన్యాసాన్ని పరిష్కరించాలి.”

“ఐతే, బౌద్ధ సన్యాసులమల్లే ఏదో చాక మతానికి మహంతునై చూచుంటావన్నమాట!” పెదవి విరుస్తూ అన్నాడు విష్ణుశర్మ.

“ఉహూః” దృఢంగా అన్నాడు శంకరాచార్యులు. “మతంలో చూచుని, సంఘానికి గుడిబండగా తయారు కావడమూ, అనంద మనుభవించడమూ, సౌఖ్యంలో తేలికదడమూ సన్యాసం కాదు. ఎల్లప్పుడూ కర్మ చేయడమూ, కష్ట మనుభవించడమూ, దుఃఖం సహించడమూ—

ఇదీ సన్యాసమంటే. సన్యాసి తెయ్యవలసినపని లోకం బరువు పెంచడం కాదు, దాని బరువు తగ్గించడం. నాకు తెలుసు, ఎంతోమంది హిందువు లిప్పుడు గుడ్డిగా బౌద్ధసన్యాసుల్ని అనుకరిస్తున్నారు. వాళ్ళ ఎదుట ప్రత్యక్షంగా నిజమైన ఆదర్శం చూపించాలి."

"ఐతే నువ్వు గొప్పవనే తలపెట్టావన్న మాట! శంకరా, మరీచి పోయాను, నిన్ను శంకరుడని కాదు, శంకరాచార్యులు అనాలి కామోసు!" ఎత్తిపొడుస్తూ అన్నాడు విష్ణుశర్మ.

"అవమానపరుస్తున్నావా శర్మా," రవంత నొచ్చుకుంటూఅన్నాడు శంకరాచార్యులు— నీ శంకరుణ్ణి ఇలా కించపరచి, నీ నుంచి వేరు చెయ్యాలనా నీ అభిప్రాయం?"

"నువ్వు వేరే అయిపోయా విప్పుడు. నీ వాడూ, పరాయివాడూ అని ఏముంది నీకు? గద్గద కంఠంతో అన్నాడు విష్ణుశర్మ.

"నేను వేరుకాలేదోయి శర్మా." అన్నాడు శంకరాచార్యులు— ఈ సన్యాసంలో ఉన్నది విడిపోవడం కాదు. కలుపుగోలుతనం. విరక్తి కాదు, ప్రేమ. ఐతే ఈ ప్రేమలో ఆసక్తి మాత్రం లేదు బంధనంలేదు. మోహం లేదు. ఇందులో సంకుచితత్వం లేదు, విశాంతత్వముంది. దుర్బలత్వం లేదు. శక్తి మాత్రముంది. వ్యక్తి కోసం సమాజాన్నిత్యజించడం లేదు. సమాజం కోసం వ్యక్తికి ఆసక్తి మాత్ర ముంది "

కాంత చిత్తంతో విన్నాడు విష్ణుశర్మ. అతడి తలలో వొక్కసారి ఎన్నో ఆలోచనలు తెరటాయై పరిగెత్తాయి. భూత భవిష్యద్వర్తమానాలు మూడు కాలాలూ అతడి కళ్ళముందు కట్టినట్టయ్యాయి. అతడిభావభంగిమ పల్లా చేరుల ముద్రలవల్లా అతడేదో గట్టి నిశ్చయానికి వచ్చినట్లు బోధ పడుతోంది.

మనస్సులో శంకరాచార్యుల కంటే పెద్దవాడు విష్ణుశర్మ. కాలదీలో శంకరాచార్యులతో కలిసి గురుకులంలో చదివిననాటినుంచీ అతనికి శంకరుడంటే పరమ మైత్రి. శంకరుణ్ణతడు ప్రేమించేవాడు. అతణ్ణి గౌరవించేవాడు. శంకరుని ప్రేమపూర్వకమైన మాటలు విని అతడి హృదయం కరిగిపోయింది. శంకరుడు వంటిరిగా తిరగడం సహించలేక పోయాడతడు. తాను కూడా ఆయన వెంట బయలుదేరడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

“శంకరా, నేను కూడా నీతో వస్తానోయి” అన్నాడు విష్ణుశర్మ.

“నువ్వెందుకూ?” శాంతస్వరంతో అడిగాడు శంకరాచార్యులు.

“నే నెందుకా? నమాజం నీ ఒక్కడిదా? నాది కాదా? దానికోసం నీకేనా వుంది బాధ్యత? నాకేమీ లేదా?” ఆవేశంతో అన్నాడు విష్ణుశర్మ. శంకరాచార్యులు మాటాడలేదు. విష్ణుశర్మ ఆయనవెంట నడిచాడు.

విష్ణుశర్మా, శంకరుడూ - ఇద్దరూ గురువును వెదుకుతూ నాలుగు దిక్కులా తిరిగారు. చివరికి నర్మద హద్దుల అమరకాంతంలో వాళ్ళకు యోగి గోవింద పాదుల దర్శనమయింది. చూసిచూడడంతోనే గోవింద పాదుల మనస్సును శంకరుడు ఆకర్షించాడు. భగవంతుడి ప్రేరణ వల్ల ఎంత కాలం నిందో ఆయన శంకరాచార్యుల కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడంటారు. శంకరాచార్యుల్ని చూడగానే ఆయన ముఖం వికసించింది. గురువు అత్మకు కిమ్మడు మూర్తిరూపుడు కదా! అతని మనఃప్రవృత్తికి సంపూర్ణతను అపాదించేవాడు కదా! మరి ఒకరినొకరు పోల్చుకోవడంలో అశ్చర్యమేముంది? వాళ్ళ అత్మసూత్రాలు మొదటి కలిసిపోయివుంటాయి. అంచేత మరొకళ్ళు వచ్చి కంపవలసిన అవసరమే వుండదు. శంకరాచార్యుల్ని చూసి గోవిందపాదులు శాంతిపూర్వకమైన నిట్టూర్పు విడిచాడు. ఆయనని సన్మానం స్వీకరింపజేసే ఏర్పాట్లకు పూనుకున్నాడు.

శంకరాచార్యుల వంటి ప్రతిభాసంపన్నుడూ, హిందూ ధర్మపునరుద్ధారకుడూ అయిన మహాపురుషుడు గురువుగా చేసుకున్న ఈ గోవింద భగవత్పాదు లెవరు? ఈ ప్రశ్న మనకు కలగడం సహజం. ఈ ప్రశ్నకి జవాబు కావాలంటే ఈ గురుపరంపర చరిత్ర తెలుసుకోవాలి. శంకరాచార్యుల పేరుతో అద్వైతానికి, వేదాంతానికి ఎంత అవినాభావ సంబంధముందంటే, వేదాంత తత్వజ్ఞానం అన్నదాత శంకరాచార్యులే అనుకుంటామనం. కాని అది నిజం కాదు. అన్ని తత్వాలకుమల్లే వేదాంత తత్వానికి కూడా ఉద్గమధార వేద మంత్రమే. అయితే దీనిని ప్రకటించిన మూల పురుషుడు బాదరాయణ మహర్షి. బాదరాయణుడి కారంలో వైదిక ధర్మ పరిణామాల మధ్య ముఖ్యంగా మూడు తత్వాలు ప్రచారంలో వుండేవి. అవి కణాదుడి వైశేషిక దర్శనమూ, గౌతముడి న్యాయదర్శనమూ, కపిలుడి సాంఖ్య దర్శనమున్నూ. ఇవికాక వైదికేతర మతావలంబులు కూడా తమ తమ దర్శనాలు ప్రతిపాదించారు. అందులో మూడు- చార్వాకుల లోకాయత దర్శనమూ, జైనుల అర్హత దర్శనమూ, బౌద్ధుల తథాగత దర్శనమూ మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైనవి. ఈ చివరి మూడు దర్శనాలూ ఈశ్వరుణ్ణి కాని, వేదాలను కానీ వాగ్మ్యకోపు. వైదిక సంప్రదాయం ప్రకారం ఏర్పడ్డ సాంఘిక నియమావళిని యావత్తూ అవి వ్యతిరేకిస్తాయి. చార్వాక మతస్థులు నీతి నియమావళి కూడా గణించరు. సుఖమూ, విశ్రాంతి ఈ రెండే వాళ్ళ లక్ష్యం. తమ సౌఖ్యం తప్ప ప్రపంచం వూసే వాళ్ళ కక్కరలేదు.

యాపట్టివేల్ సుఖంబీవేల్ ఋణం కృత్వా మృతం వీజేత్,
భస్మీభూతస్య దేహస్య పునరాగమనం కుతః.

ఇదే వాళ్ళ సిద్ధాంతం.

తక్కిన వైదికేతర దర్శనాల్లో వైదిక స్థానమేమో గొప్పగానే వుంటుంది, కాని తమ పరంపర మీద మాత్రం గురిలేదు వాళ్ళకి. వైదిక దర్శనాల్లో కదాదుడు భౌతిక వాదాన్ని, కపిలుడు ద్వైతవాదాన్ని, గౌతముడు నీరసమైన తర్కాన్ని ఊతగా తీసికొని ప్రపంచంలో వైవీధావాన్ని అనాస్థనూ, అవిశ్వాసాన్నీ ప్రచారం చేశాడు. కృష్ణభగవానుడి భగవద్గీతా, వేదవ్యాస మహర్షి బోధించిన మార్గమూ లోకులు మరచిపోతూ వచ్చారు. పద్దెనిమిది అక్షహిణం సైన్యాన్ని ఆహుతిచేసి ఎంతో పరిశ్రమా, త్యాగమూ చేసి శ్రీకృష్ణుడు స్థాపించిన దర్శనం వినో దినాలు నిలవలేక పోయింది. దేశమంతటా జాతీయ విరుద్ధమైన ప్రవృత్తులు నిండిపోయాయి. దేశం సర్వనాశనం దిక్కు పయన మారంభించింది. ఇలాంటిస్థితిలో దేశంలోని చెడు యావత్తు నిర్మూలించడం కోసమూ, వేదాంలోని అంతర్గత సత్యాన్ని ప్రకటించడం కోసమూ మూడు కొత్తదర్శనాలు తయారయాయి. అవి పతంజలి యోగదర్శనమూ, శైమిని మీమాంసాదర్శనమూ, బాదరాయణుల వేదాంతదర్శనమున్నూ.

వీటన్నిటిలోకి వేదాంత దర్శనస్థానం గొప్పది. యుగయుగాల నుంచీ హిందూ దేశంలోని మహాపురుషులు దీని మూలంగానే శాంతి పొందారు. వేదాంత మాళ్యయంగా చేసుకునే లోక కళ్యాణం కోసం పని చేశారు; నైష్కర్మ సిద్ధాంతం ప్రతిపాదించారు. బాదరాయణ మహర్షి దేశంలోవున్న మతాలు ఏవీకూడా క్రుతి సమ్మతాలు కావని గుర్తించాడు. స్మృతులున్నూ వాటిని వేటిని సమర్థించడం లేదు. హిమాలయం లోయ లోవున్న ఐదరికాశ్రమంలో బాదరాయణుడు తనతండ్రి బాదరికుడి

అధ్వర్యం క్రింద సమస్త వేదాలూ, ఉపనిషత్తులూ, సంహితలూ, బ్రాహ్మణాలూ, స్మృతులూ అవ్యయనం చేశాడు. వేదాల్లో కర్మకాండ ప్రధానంగా వున్న భాగాలూ, జ్ఞానకాండ ప్రధానంగా వున్న భాగాలూ విడమర్చి జ్ఞానకాండను ప్రతిపాదించాడు. కర్మకాండ ప్రబలమైపోయి, దాని వాస్తవిక రహస్యం తెలుసుకోకుండా పూరితే యజ్ఞయాగాది కర్మ కాండతోనే తృప్తి పడేవాళ్ళనూ, దయా, ప్రేమా, సానుకూలత లేకుండా ప్రవర్తించే కపటులనూ చూసి బుద్ధభగవానుడికి వైదికధర్మం మీద అసహ్యం వేసింది. దాంతో ఆయన అహింసా ప్రధానమైన ధర్మం ఉపదేశించాడు. కాని బుద్ధభగవానుడి అనుయాయులు మాత్రం వేదాలు పూర్తిగా విపాక్షించారు. శూన్యవాచంపండి అసత్యమైన తత్వాన్ని ఆశ్రయించారు. బాదరాయణ మహర్షి ప్రతిపాదించిన తత్వంలో ఈ దోషాలు లేవు. ఒక్క కర్మ కాండ వల్ల ప్రయోజనం లేదని నిరూపిస్తూ ఆయన పరమ జ్ఞానోద్భవమైన అద్వైతం ప్రతిపాదించాడు.

భగవద్గీత కృష్ణభగవానుడి నోట వెలువడింది. ఆయన జీవనంలోని నిజమైన తాత్పర్యం వ్యక్తం చేస్తుందది. దానిని బాదరాయణ మహర్షే మహాభారతంనుంచి వేరు చేశాడు. దానికొక స్వతంత్రమైన సత్రాకూడా కలిగించాడు. శ్రుతులూ, స్మృతులూ, ఉపనిషత్తులూ, భగవద్గీతా - వీటి అర్థం సృష్టికరించడం కోసమూ, పైపైని చూచి ఈ గ్రంథాలు వొకదాని కొకటి విరుద్ధంగా వున్నాయని చెప్పేవాళ్ళ విరోధాభాసం తొలగించడం కోసమూ ఆయన బ్రహ్మసూత్రాలు వ్రాశాడు. ఈ గ్రంథంలో తర్క-మాధారంగా వేదాంత సూత్రాలు విశదీకరించారు. ఉపనిషత్తులూ, వేదాంత సూత్రాలూ, భగవద్గీతా - ఈ మూడు ప్రస్థానత్రయమని ప్రసిద్ధిచెందాయి. ధర్మాచార్యులు ప్రతివొక్కరూ వీటిసహాయంతోనే తమతమ మతాలు ప్రతిపాదించారు. ఉపనిషత్తులు శ్రుతి ప్రస్థానమనీ, భగవద్గీత స్మృతి ప్రస్థానమనీ, వేదాంత సూత్రాలు న్యాయ ప్రస్థానమనీ చెప్పబడ్డాయి.

బాదరాయణ మహర్షి ఈ ధర్మానికి సర్వవిధాలా ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసి, తనకుమారుడయిన శుకమునికి బోధపరిచాడు. శుకదేవుడు కూడా శంకరాచార్యులవలెనే బాల్యంలోనే సన్యాసం పుచ్చుకున్నాడు. అతడు తన జీవితకాలమంతా వేదాంత ప్రధానమైన ఈ వైదిక ధర్మ ప్రచారం చేశాడు. బదరికాశ్రమంలో ఆయన అనేకమంది శిష్యుల్ని తయారు చేశాడు. బాదరాయణుల వేదాంత సూత్రాలను విపులీకరించి పరిష్కరించి ప్రకటించాడు. శుకదేవుడికి ఉపవర్యుడనీ, గౌరవాదుడనీ ఇద్దరు శిష్యులుండేవాళ్లు. వీరిలో గౌరవాదుడి విషయం అధికంగా మనం తెలుసుకోవాలి. ఏమంటే ఈయన సంప్రదాయాలే శంకరాచార్యులు పెంపొందించాడు.

గౌరవాదుడు దక్షిణ భారతంలో ఉండేవాడు. తన జీవితంలో ఏదోవాక గొప్పపని చేయాలన్న ఆకాంక్ష బాల్యం నుండి ఉండే దాయనకి. అందుచేత విద్యాభ్యాసం కోసం పతంజలి మహర్షి దగ్గరికి వెళ్లాడు. పతంజలి మహర్షి వ్యాకరణంలో ఉద్బంధుడైన పండితుడు. పాణిని వ్యాకరణం మీద మహాభాష్యం వ్రాశాడాయన. అంచేత అతడి విఖ్యాతి దేశమంతటా వ్యాపించింది. దూరదూరాలనుంచి విద్యార్థులు విద్యాభ్యాసం కోసం ఆయన దగ్గరికి వచ్చేవాళ్లు. రాసురాసు ఈ విద్యార్థుల సంఖ్య వెయ్యిదాకా పెరిగిపోయింది. అంతమంది విద్యార్థుల్ని ఒక్కదగ్గిర చదివించడం ఆసాధ్యమైపోయింది. అంచేత ఒక యంత్రం కనిపెట్టా డాయన. దాని సహాయంతో అంతమందినీ ఒక్కసారి చదివించడం సాధ్యమయింది. ఆ యంత్రం చేత్తో తాకవద్దని తన శిష్యులందరికీ అదేశించాడాయన. ఆయన లేని సమయంలో ఒకనాడు చంచల స్వభావుడైన ఒక విద్యార్థి ఆ యంత్రం మీద చెయ్యి వేశాడు. దాని విషయమేమీ ఎరగడతడు. తెలియక ఎక్కడో ఒక దగ్గిర చెయ్యి పెట్టాడు. ఉత్తర క్షణంలో పెద్ద దర్శనయింది. వెయ్యిమంది విద్యార్థులూ

లిప్తలో బుగ్గయిపోయాడు. పతంజలి వచ్చి చూశాడు. ఎంతో విచారించాడు. బెయ్యి మండి విద్యార్థులూ నాశనమైపోయారు. తన పరిశ్రమ యావత్తూ వ్యర్థమైపోయింది. దుఃఖిస్తూ నుంచున్నా డతడు. ఎదురుగుండా శిష్యుడు గౌడపాదుడు రావడం చూశాడు. మహర్షి మొహంమీద దుఃఖమూ, సంతోషమూ-రెండు రకాల రేఖలూ లాడవిండాాయి. తనతోడి విద్యార్థులు భస్మమై పోవడం చూసి గౌడపాదుడు ఏడవడం మొదలు పెట్టాడు. దుఃఖంతోపాటు అతడి హృదయం భయంతో వణికిపోయింది. ఏమంటే, గురువుగారి అనుమతి లేకుండా తోడి విద్యార్థుల్ని వొదిలి వైదికి వెళ్ళాడతడు. దాంతో హటాత్తుగా ఈ ప్రమాదం జరిగిపోయింది. సహాధ్యాయులు హతమైపోయారు. క్రమశిక్షణ ఉల్లంఘించిన నేరానికి మనసా దుఃఖిస్తున్నాడతడు. కిల్లెత్తి మహర్షి కేసి చూసేందుకు సాహసించ లేకపోతున్నాడు. తల వంచుకుని మౌనంగా నుంచున్నాడు. పతంజలి మహర్షి దీరగంభీర స్వరంతో "గౌడపాదా!" అన్నాడు. గజగజలాడి పోయాడు గౌడపాదుడు. ఉత్తర క్షణంలో తన నెత్తిని పడనున్న ఉపద్రవమతడు పసికట్టేశాడు. "గౌడపాదా! నా ఆజ్ఞ ఉల్లంఘించి పాపం చేశావు. దీని ప్రాయశ్చిత్త మనుభవించాలి నువ్వు. సరే, చెడ్డ మాటలను మందికూడా దాగివుంటుంది. వెళ్లు; మంచి శిష్యుణ్ణి వెదికి మహాభాష్యం చదివించు. ఒకరికి చదివించేవరకూ అది నీకు జ్ఞాపకముంటుంది. నేనిక ఎవ్వరినీ మహాభాష్యం చదివించను. అంతే. వెళ్లు."

దుఃఖంతో హృదయం పగిలిపోతూవుంది గౌడపాదుడికి. గురువు గారికి ప్రమాదం చేశావతడు. తలవంచుకొని అక్కడినించి వెళ్ళిపోయాడు. అతడి ఆవస్థ దీనాతిదీనమైపోయింది. మహాభాష్యం నేర్పవలసిన భార మతడి నెత్తిన పడింది. మహాభాష్య మెవ్వరికీ నేర్పకుండావుంటే బలికున్నంతవరకూ తన కది జ్ఞాపకముంటుంది నిజమే, కాని ఇవాళ మన మతణ్ణి ఏమనేవాళ్ళం! మహాభాష్యం దేశం లాలూకు సంపద. రాబోయే

తలాంవాళికోసం దాన్ని భద్రపరచడమూ, వాళ్ళ కది అందించడమూ గొడపాదుడి కర్తవ్యం. తన జ్ఞానం కోసమని దేశానికి అమూల్యరత్నం దొరకకంటా చేసేటంత స్వార్థపరుడు కావతడు. అంచేత తగిన శిష్యుడి కోసమని దేశం నాలుగు మూలలా వెదుకుతూ తిరిగాడు. కాని మహాభాష్య మొకసారి చదివి, అర్థంలేకుకొని ఇతర్లను చదివించగల యోగ్యుడు ఎక్కడా లభించలే దతడికి. తన మనస్సు విప్పి ఎవరితో చెప్పదమో తోడపడలేదు. తిరగ్గా తిరగ్గా చివరికి పిజ్జయిని దగ్గర ఒకవ్యక్తి దొరికాడు. అతణ్ణి చూసిచూడడంతోనే గొడపాదుడి మనస్సు పరుగులు వారింది. ఇన్నాళ్ళు వెదుకుతూన్న వ్యక్తి అతడే అని తట్టింది. అతడి పేరు చంద్ర శర్మ. అతడు పూర్వభారతిలో వుండేవాడు. వ్యాకరణం చదవడానికి గాఢమైన కోర్కెతో ఉండేవాడతడు. పఠంబలి మహర్షి పేరు విన్నాడు. ఆయన దగ్గరికి పయనమవుతున్నాడు. గొడపాదు డతడిని వ్యాకరణం చదివించాడు. తన తలఘేదనించి కొండంత ఐరుపు దించుకున్నట్లయిం దతడికి.

తరువాత గొడపాదుడు హిమాలయం వెళ్ళాడు. ఐదరికాశ్రమంలో చేరి శుకదేవుడి దగ్గర వేదాంతం నేర్చుకున్నాడు. అచార్యుడయ్యాడు. ఎన్నో గ్రంథాలకి భాష్యాలు వ్రాశాడు. సాంఖ్య శాస్త్రాన్ని, యోగ శాస్త్రాన్ని వేదాంత శాస్త్రంతో సమన్వయపరుస్తూ ఎన్నో గ్రంథాలు వ్రాశాడు.

ఈ గొడపాదాచార్యుల శిష్యుడే మన శంకరాచార్యుల గురువు గోవిందపాదులు. గొడపాదాచార్యులు మహాభాష్యం నేర్పిన చంద్రశర్మ ఈ గోవిందపాదుడని ప్రాచీన గ్రంథాలవల్ల వ్యక్తమవుతుంది చంద్రశర్మ మహాభాష్యం లిపిబద్ధం చేశాడు. అయితే వ్యాకరణ విద్య శుష్కమైంది. దానివల్ల చంద్రశర్మ ఆత్మకి కాంతి లభించలేదు. అంచేత అతడున్నూ ఐదరికాశ్రమం వెళ్ళాడు. అక్కడ గొడపాదాచార్యుల దగ్గర వేదాంతం

నేర్చుకున్నాడు. ఈ గోవిందపాదాచార్యులే నర్మద ఒడ్డుని అమర కాంతంలో తన ఆశ్రమం స్థాపించాడు. ఆయన కొన్నాళ్ళు బదరికాశ్రమంలో వుండేవాడు. కొన్నాళ్ళు అమరకాంతంలో వుండి తన శిష్యులకి ధర్మమూ, శాస్త్రాలూ నేర్పేవాడు.

శంకరు డీమహాపరంపరలో ప్రవేశించాడు. గోవింద భగవత్పాదుల దగ్గర వేదాంతం నేర్చుకున్నాడు. శంకరాచార్యులు వేదాంతం నేర్చుకుని కేవలం తన శిష్యులకి బోధించడంతో తృప్తిపడలేదు. తన యావజ్జీవమూ దానిని అదరణలో పెట్టాడు. దేశమంతటినీ ఈ మంత్రంతో అభిమంత్రించాడు. జ్ఞానదీపం వెలిగించి దిగ్విగతాలు వెలుగుతో ముంచేస్తాడు. ఎలా చేశాడిది? తన భావిజీవితమే దీనికి జవాబు చెబుతుంది.

గోవిందపాదులు శంకరాచార్యులకి విధిపూర్వకంగా సన్యాసధర్మముపదేశించాడు. శంకరాచార్యులు కిర్మసన్యాసం పుచ్చుకున్నాడు. గోవిందపాదుల ఆశ్రమంలో నివసించాడు. శంకరాచార్యునివంటి తీవ్రమయిన బుద్ధిమంతుణ్ణి చదివించడం దుష్కరమైన పని. కాని గోవిందపాదులు సమస్త శాస్త్రాలూ దక్షతతో చదివించా దాయనను. తన ప్రിയ శిష్యుడు తప్పకుండా ధర్మం ఉద్ధరిస్తాడన్న నమ్మకముండే దాయనకు. అందేత శిష్యుడిలో లోపాలు విడిచి పెట్టడమండే, భావి జాతీయ జీవనంలో లోపాలు విడిచి పెట్టడమే అన్నమాట! కనుక ఎంతో జాగ్రత్త తీసుకున్నాడు గోవిందపాదులు. వేదాంత ధర్మంలోని ప్రతిభాగమూ విడమర్చి శంకరాచార్యునికి నూరిపోశా దాయన. ప్రతిమాటలో ప్రతిచేతలో ప్రతి వ్యవహారంలోనూ శంకరాచార్యుల్ని తీర్చి దిద్ది వాడిలి పెట్టాడు. ధర్మప్రచార కార్యంలో ముక్కాకలు తీరిన వ్యక్తిగా తయారయ్యాడు శంకరాచార్యులు. సూత్రాలకి అర్థాలు చెప్పేటప్పుడు తన్నయ్యచే చెప్పేవాడు గోవిందపాదుడు. తన ఆత్మ వెలికి తీసి శంకరాచార్యులముందు పెట్టేస్తూనా

అనిపించే దప్పుడు శంకరాచార్యులందే గోవిందపాదునికి పక్షపాతమని నిందించారు తక్కినవాళ్ళు. ఆ నింద సహించి కూడా శంకరాచార్యులకి చిద్య నేర్పాడాయన. ఏమంటే, తన యొక్క, తనజాతియొక్క భావి ఆశంన్నీ శంకరాచార్యులమీదే కేంద్రీకృతమై వున్నాయి.

సన్యాస దర్మమంటే ఏమిటో, శంకరాచార్యు లేమిటి నేర్పు కున్నాడో అదింతా శంకరాచార్యుల జీవనమే వ్యక్తం చేస్తుంది. అమర కాంతంలో జరిగిన వౌక సంఘటనవల్ల మరెంత బాగా బోధపడుతుందది. గోవిందపాదులు ఆశ్రమంలో లేడు అప్పుడు. బదరికాశ్రమం వెళ్ళాడు. ఆశ్రమం మంచి చెడ్డా శంకరాచార్యులు చూస్తున్నాడు. పక్షాకాంక్ష. అయేడు మేఘాలు ప్రబలంగా వున్నాయి. అహంకారంతో కిందా మీదా ఎరగని మనిషిలా తమ్ములాయు సంబాళించుకోలేకుండా, వెనకాముందూ ఆలోచన లేకుండా, దారాపాతంగా పరవడంమొదలుపెట్టాయి. పెద్దపెద్ద ఉరుములకు చెవులు చిల్లులు పడిపోతున్నాయి. మెరుపులవల్ల కళ్ళు మిరు మిట్టలు గొలుపుతున్నాయి. హోరుమని వర్షం. శరీరం జడ్డిబారి పోతూ వుంది. నెమ్మది నెమ్మదిగా లభించిన జ్ఞానంలాగ నెమ్మదిగా కురిసిన వర్షంతో భూమి తెప్పిరిల్లు తుంది. దాని ఉత్పాదనశక్తి పెరుగుతుంది. వ్యవసాయం చృద్ధవుతుంది. ప్రజ లానందిస్తారు. కాని పుచ్చుకునేవాడి శక్తి విచారించకుండా దానిమీదే దుఃఖానికి కారణమైనట్టు అంతూ పంతు లేని వాకని పరిసర ప్రాంతాలు భరించలేకపోయాయి. అదంతా పట్టుకు పోయి నర్మదలో పారేళాయి. గాంధీర్థ్యంలేని మనిషి లాగ వుప్పొంగి పోయింది నర్మద. ఒడ్డురుసుకుంటూ వెళ్లి పరుగులు ప్రారంభించింది. దాని రెండుపక్కలా నివసిస్తూ వున్న మారవుల్ని సర్వనాశనం చేసింది. అలా ఎంతో దూరం వ్యాపించి పోయింది. నర్మదలో వరద వణవణమూ పెరిగింది. ఒడ్డున వున్న ప్రజల జీవితాల వణవణమూ తరుగుతూ వచ్చింది. ప్రళయం వచ్చి పడ్డట్టున్నాయి మేఘాలు. తరుగూ విరుగూ

లేకుండా వుంది వాటికి. శాంతంగా వున్నప్పుడు జీవనం పోసేది నర్మద. ఆ నర్మదే ఇప్పుడు ప్రళయ రుద్రుడిలాగ వింయతాండవ మాడుతోంది. చుట్టపట్ల గ్రామాలు కొట్టుకు పోయాయి. వేలాది ప్రజలు ఇళ్లు వాకిళ్లు లేక అల్లాడిపోయారు. నిరాధారులై పోయారు. ఏళ్ళకరణి కూడ బెట్టుకున్న సంపద వొక్క ఆవేశంలో దోచుకుపోయింది నర్మద. స్త్రీలూ పురుషులూ కొట్టుకుపోతున్నారు. ఈ మృత్యుతాండవంలో కూడా ధనం మీద మోహం వదలక పెంటాడుతున్నట్టు సంపదతోకూడా కొట్టుకు పోతున్నారు జనం. ఎన్నో అవులు ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతున్నాయి. ప్రయత్నించిన్నీ ప్రాణాలు దక్కించుకోలేక పోతున్నాయి. కిరటాల్లో మునిగి ప్రాణాలు వదిలేస్తున్నాయి. ఆకాశం చిట్లులుపడిపోయినట్టు అరుస్తున్నా వినపడనివ్వడంలేదు నర్మద. వాటిని మించిపోయినట్టు గర్జిస్తోంది. కాని చెవులున్నవాళ్ళు వింటూనేవున్నారు. మిన్ను విరిగి మీదపడి పోతున్నట్టుంది. కాళ్ళవేళ్ళాపడినకొద్దీ, ఏడువులూ మొఱులూ పెట్టినకొద్దీ, దుష్టజైన మానవుడిలాగ మరింత మండిపడుతూవుంది మేఘం. మృత్యు వర్షం కురుస్తోంది. ప్రజలమొఱు విన్నాడు శంకరాచార్యులు. ఆయన హృదయం పగిలిపోయినట్టయింది. ముక్కుమూసుకుని అశ్రమంలో కూచోలేకపోయా డాయన.

సంసారమే మాయగా భావించే శంకరాచార్యులు పరదంవల్ల బాధ పడ్డ ప్రజల సేవలో ఎన్నాళ్ళు గడిపాడో చెప్పడం కష్టం. "ఈ బాధర బందివల్ల ప్రయోజన మేమిటి మనకి?" అనేవాళ్ళు అశ్రమవాసులు. "పరమ సత్యం తెలుసుకోడం కోసమూ, పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారం కోసమూ మాత్రమే మన కాలం వెళ్ళబుచ్చాలి." అనేవాళ్ళు కాని శంకరాచార్యులకు తెలుసు, పరమ సత్యమంటే ఏమిటో. ఆకాశం మీద వువ్వలు పూస్తే పూస్తాయేమో కాని అక్కడ భగవంతుడు మాత్రం కనిపించడు. దానికోసం భూమి మీదే చుట్టపట్ల ప్రజల హృదయాలే తదవాలి. ఆర్తుం

అక్రందనంలో దేవుడి గొంతుక వినపడని వాళ్ళ చెవుంటి భగవంతుడి శాంతస్వరం అసలే వినపడదు. దీనిజనుల ఆత్మ గుర్తించని వారు సర్వాత్మవెలా గుర్తిస్తారు ?

“ఆకాశం మీదా, అదవిలోనూ నిన్ను వెదుకుతున్నాను నేను. ఏ దీనుడి పేద గుడిసెలోనో నువ్వు వెదుకుతున్నావు నన్ను.”

ఈ సిద్ధాంతం శంకరాచార్యులు తన జీవనంలో సాధించాడు. ఆశ్రమవాసులతో కలిసి వరదవల్లి బాధపడ్డ వాళ్ళ సేవలోనిమగ్నుడయ్యాడాయన. మహాపురుషు డొకపనికి పూనుకున్నప్పుడు, భయంకరమైన ప్రకృతి శక్తులు కూడా అతడి ముందు తలవొంచుతాయి. శంకరాచార్యులు నర్మదావృతకం వ్రాశాడు. నర్మదని స్తుతించాడు. నర్మద శాంతించిందట ! ఇదిగో ఆ నర్మదావృతకం.

సఖిందు సందురస్థుఁ త్తిరంగభంగరంజితం,
ద్విషస్తు దాపజాతజాతకారి వారిసంయుతమ్
కృతాంతదూత కాంధూత భీతిహారి వర్మదే
త్వదీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే.

౧

త్వదంబులీన దీనమీన దివ్యసంప్రదాయకం
కలౌ మలౌమలౌహారి సర్వతీర్థనాయకం
సుమత్యై కచ్చ సక్ర చక్ర చక్రివాక శర్మదే
త్వదీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే.

౨

మహాగభీరసీరపూరపాపభూతభూతమ్,
ధ్వనతృమస్త పాతకావిదారితాపదాఙమ్
జగల్లయే మహాభయే పృకుండుసూనుహర్యుదే,
త్వదీయ పాదకంకణం నమామి దేవి నర్మదే.

౩

గతం తదైవ మే భయం త్వదంతు వీక్షితం యదా
 మృకండుసూను శౌనకాసురాదిసేవి సర్వదా
 పునర్నవాద్విజన్మజం భవాద్విదుఃఖవర్మదే,
 త్వదీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే. ౪

అలక్షలక్షకిన్న రామరాసురాదిపూజితం,
 సులక్షసీరతీరపరీక్షలక్షకూజితమ్
 వశిష్ఠకష్టపిపులాదికర్మమాదిశర్మదే
 తద్వీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే. ౫

సనత్కుమార వాచికేత కళ్యపాది షట్పదైః
 ధృతం స్వకీయమానసేషు వారదాది షట్పదైః
 రవీందు రంతిదేవ దేవరాజ కర్మశర్మదే,
 త్వదీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే. ౬

అలక్షలక్షలక్షపాపలక్షసారసాయుధం
 తతస్తు జీవజంతుతంతు భుక్తిముక్తిదాయకమ్,
 విరించి విష్ణు శంకర స్వకీయధామవర్మదే
 త్వదీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే. ౭

అహోమృతం స్వనం శ్రుతం మహేశకేశజాతదీ
 కిరాతసూతబాదజేషు పండితే శతే నదీ
 దురంతపాప తాపహారి సర్వజంతుశర్మదే,
 త్వదీయ పాదపంకజం నమామి దేవి నర్మదే. ౮

జదంతు నర్మదాష్టకం త్రికాలమేవ యే సదా
 పతంతి తే నిరంతరం నయాంతి దుర్గతిం కదా
 సులభ్యదేహదుర్లభం మహేశధామగౌరవం,
 పునర్నవా నదా ననై విరోకయంతి రౌరవం. ౯

గోవిందపాదులు బదిరికాశ్రమం నించి వచ్చాడు. శంకరాచార్యుల సౌహార్దం విని ఎంతో సంతోషించాడు. శంకరాచార్యులు ఆత్మలన్నీ చాకచీ అన్న స్థితికి వచ్చాడన్న నమ్మక మాయనకి కుడిరింది. ఇక ధర్మంకోసం దేశ సంచారం చెయ్యమనాలి. ఈ మహాకార్యానికి శంకరాచార్యులు బయలుదేరే ముందు ఆయనకి తన గురుదేవుడు గౌడపాదుల దర్శనం చేయించడం మంచిదని భావించాడు గోవిందపాదుడు. వెంటనే తన అభిప్రాయం శంకరాచార్యులకు వినిపించాడు. వినడమే తదవు ఆనందంతో గెంతువేళాడు శంకరాచార్యులు. తన పరమ గురువుదర్శనం! ఎంత భాగ్యం! ఆయన కాళ్ళు కింద నిలవడం లేదు. జన్మజన్మాల పుణ్యం వలించింది దివాళ. ధన్యుడయ్యాడు కాను!

గోవిందపాదుడూ, శంకరాచార్యులూ బదిరికాశ్రమం బయలు దేరారు. అమరకాంతం నుంచి హిమాలయమెంతో దూరం. ఇంతదూరమూ పువ్వులమీద నడిచినట్టు నడిచివెళ్ళాడు శంకరాచార్యులు. చారిమీద ధ్యానమే లేదాయనకి. తన పరమగురువుమీద ధ్యానం పెట్టుకుని నడిచాడు. ఎప్పుడూ తన లక్ష్యంమీదే దృష్టి పెట్టుకున్నవాడికి మార్గాయాస మేరా వుంటుంది? తన కాళ్ళమీద తలంపే లేదాయనకు. అసలు తలంపే లేని వాడిని సుఖం కాని, దుఃఖం కాని ఎలా బాధిస్తుంది?

బదిరికాశ్రమంలో భగవాన్ గౌడపాదాచార్యులు బ్రహ్మనిష్ఠలో లీనమై వున్నాడు. గోవిందపాదుడు శంకరాచార్యుల్ని పరిచయం చేశాడు. తన పరమ గురువుకు శంకరాచార్యులు సాష్టాంగ నమస్కారం చేశాడు. గోవిందగురువు మల్లనే శంకరాచార్యుల్ని సూసి గౌడపాదాచార్యునికి నమ్మకం కలిగింది - 'శంకరాచార్యులు తప్పకుండా వైదికధర్మ ముద్ధరిస్తాడు.' ఆయనలో అశాకికమైన ప్రతిభా, అసాధారణమైన బుద్ధి ప్రకాశిస్తున్నాయి. అంతకంటే అధికంగా ఆయన దగ్గర తన దేశమూ, తన

ధర్మమూ దుర్మళలో వుండడం చూసి వ్యాకులపడుతూన్న హృదయమున్నూ వుండడం గమనించా దాయన. అంతేకాదు, ఆ హృదయంలో ఈ దుర్మళ తొలిగించాలన్న దృఢనిశ్చయమూ, ఆకాంక్షాకూడా అవుపిస్తున్నాయి. ఇన్నీ వుండినా కూడా శంకరాచార్యులలో ఏమాత్రమూ లోటు లేకుండా చెయ్యాలనే నిశ్చయించాడు గొడపాడుడు. ఏమంటే, కార్యకర్త యోగ్యుడైతే సమాజం అవనతి కూపంలోంచి లేచి హిమాలయ శిఖరం మీద కూచోగలుగుతుంది. అలాగే కార్యకర్త అయోగ్యుడైతే సమాజ మార్గంలో అడ్డంకులున్నూ సృష్టించగలుగుతాడు. అంతేకాదు, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తన స్వైతిగత స్వార్థంలో పడిపోయి, పేరుప్రఖ్యాతులూ మంటగలిపేస్తాడు. అహంకారమన్నది ప్రతివాణ్ణి అదోగతిలో పడదోస్తుంది. ఇక సమాజంకోసం పనిచేసేవాడి అహంకారమైతే మరి చెప్పే అక్కర లేదు. అది అకడితో అగిపోదు. సమాజ మంతటా వ్యాపిస్తుంది. చుట్టూపట్ట వాతావరణం యావత్తూ విషకలుషితం చేస్తుంది. శంకరాచార్యులలో అహంకారం మచ్చుకైనా లేదని గొడపాడునికి తెలుసు; అయినా ఆయనను నాలుగేళ్ళపాటు తనదగ్గర అట్టే పెట్టుకున్నాడాయన. స్వయంగా ఆయనకు శిక్షణ గరిపాడు. దోషమన్నది లేకుండాచేసి వొదిలిపెట్టాడు.

శంకరాచార్యుల జీవనంలో ఈ నాలుగేళ్ళా ఎంతో మహత్వ సిద్ధి కలిగించాయి. ఇక్కడి శిక్షణ తన జీవనంలో అమూల్యంగా వుండేది. భారతీయ సంస్కృతికి, జీవనానికి హిమాలయం వాడిలో కూచుని విశాల త్వమూ, దృఢత్వమూ నేర్చుకున్నాడు శంకరాచార్యులు. మంచు చరియల ప్రకాశంలో తన ధర్మప్రకాశం చూసుకున్నాడు. తన జీవనం మంచులా స్వచ్ఛంగా వుంచుకునేందుకు ప్రయత్నించాడు. వేసవిలో ఆయనతో సరి తూగలేక పోయేది మంచు, ఉజ్వలమైన ఆయన జీవనం చూసి సిగ్గుతో అది కరిగి పోయేది. ప్రవహించి ప్రవహించి ఎరడినుంచి పారిపోయేది. ఫీదో లోతయిన గోతిలో తనమొహం దాచేసుకోవాలని ప్రయత్నించేది.

భగవతి భాగీరథి కంకంస్వనం దూరంనించి ఆయనకు వినిపించేది. పెద్ద పెద్ద తుపానుల్లో హిమాలయం తలఎత్తుకు సుంచోపదం చూశాడాయన. ఆ హిమాలయమే. లెక్కలేని భారతీయులకి జీవనమూ పుణ్యమూ లభించడం కోసం వేసంగిలో నిలుపునా కరిగి గంగానదికి జీపన దానం చెయ్యడమూ చూశాడు. హిమాలయం తాలూకు ఈ మూక దేశభక్తి చూసి శంకరాచార్యులు దాని ఎదుట భక్తితో తలవంచాడు. తానుకూడా ఆపదలూ కష్టాలూ గడించకుండా, అణువణువూ కరిగిపోతూ దేశసేవ చెయ్యడానికి ప్రతం పట్టాడు.

ఐదరికాశ్రమంలోనే శంకరాచార్యులు తన పరమగురు వాఙ్మోచిన ప్రకారం, ఆయన అధ్యయనంకింద ఎన్నో గ్రంథాలు వ్రాశాడు. ఒకనాడు ముందకోపనిషత్తు కారికమీద భాష్యం వ్రాయడానికి పరమగురువు అనుమతి కోరాడాయన. అనుమతి లభించింది. తత్పరతతోనూ దక్షతతోనూ రసవంతమైన భాషలో సరళమైన భాష్యం వ్రాశాడు శంకరాచార్యులు. చూశాడు గౌడపాదాచార్యులు. మిక్కిలి ప్రసన్నుడయ్యాడు. వెంటనే వేదాంత ప్రస్తానశ్రయి మీద భాష్యం వ్రాయమన్నాడు. దాంతో జగత్ప్రసిద్ధమైన షోడశభాష్యాలూ రచించాడు శంకరాచార్యులు. నాలుగేళ్ళ స్వల్పవ్యవధిలో వొకతట్టు అధ్యయనం సాగిస్తూ ఇన్ని గ్రంథాలు వ్రాయడమంటే అచ్యుతకరమైన పిషయం. పైగా, భాష్యం భాషా, శబ్దం మహత్వమూ, భావం గంభీరతా చూస్తే అది మానవ మాత్రుడు చేసిన పని కాదనిపిస్తుంది. ఇవాళకూడా పెద్దపెద్ద రచయితలు వాదించునీ ముక్కుమీద వేలు పెట్టుకుంటారు. వేదాంత సూత్రాల మీద ఆయన భాష్యం అద్వితీయమైంది. నేటికాకా ఎందరో ఆచార్యులు భాష్యాలు వ్రాశారు. కాని భావం మౌలికతలోనూ, గంభీరతలోనూ, దృఢత్వంలోనూ, సరళతలోనూ శంకరాచార్యులతో ఒక్కరూ సాటిరాలేదు. శంకరభాష్యాలు ఎంత ప్రాచీనమైనవో అంత అధికృతమైనవి.

భగవద్గౌడ పాదాచార్యులు శంకరాచార్యుల భాష్యాలు చూసి, ప్రసన్నుడై తన గురువైన శుకదేవుడి దర్శనమూ పరమ గురువైన బాదరాయణుడి దర్శనమూ చేయించడం కోసం ఆయనని కైలాస పర్వతం తీసుకు వెళ్ళాడంటారు. వేదాంతానికి ఆదిప్రజేత అయిన బాదరాయణ మహర్షిని దర్శించి శంకరాచార్యులు ధన్యుడయ్యాడు. అప్పుడే ఆయన దన్వాష్టకం రచించాడట ! ఈ కింవదంతిలో నిజముండినారేకపోయినా, శంకరాచార్యులు బాదరాయణుల రచనల ద్వారా ఆయన దర్శనం పొందిన మాట మాత్రం నిజం.

ఈ పని పూర్తి చేశాక, దేశ సంచారంకోసం శంకరాచార్యులు గురువుగారి ఆజ్ఞ పొందాడు. గురుదేవుడు ఆశీర్వదించాడు. సావల్యం పొందుమని శుభాకాంక్షలు వెల్లడించాడు. భగవానుడి ఆశీర్వాదమూ, పూర్వుల పుణ్యపలమూ శంకరాచార్యులకి తోడయ్యాయి. గురుదేవుడి ఆశీర్వాదం పొంది మరొకసారి తలవంచి నమస్కరించా దాయన. గురుదేవుడి ఆశీస్సులందుకున్నాడు. చేత్తో ధర్మ ధ్వజమూ, దండ కమండలానూ పట్టుకున్నాడు. ధర్మయాత్ర ప్రారంభించాడు.

గురువుగారి ఆజ్ఞ తీసుకుని, శంకరాచార్యులు ప్రయాణానికి సిద్ధ పడుతున్నాడు. ఇంతలో తన బంధువు అగ్నిశర్మ రావడం చూశా దాయన. ఏదో చెడ్డ వచ్చిపడిందని గతుక్కు మన్నాడు. సందేహంతో హృదయం దడదడా కొట్టుకుంది. తనకి తెలుసు, చెడ్డ తప్ప అగ్నిశర్మ రావడానికి మరో కారణ ముండదు. కాలి దృశ్యాలు వొకటి తరువాత వొకటి తన కళ్ళముందు కట్టినట్టయ్యాయి. అగ్నిశర్మకి అభివాదం చేశా దాయన. కుశం వార్తలడిగాడు. అగ్నిశర్మ మాటాడలేదు. నిశ్చలంగా నుంచున్నాడు.

“అన్నా! అంతా క్షేమమే కదా? మాట్లాడకుండా నుంచున్నావు?” ఆతురతలో అడిగాడు శంకరాచార్యులు.

అగ్నిశర్మ పెద్దదనం మూటకీసి శంకరాచార్యులముందు పెట్టాడు. "ఈ దనం మీతల్లి ఆర్యాంబ నీకిమ్మని పంపింది. ఆమె చివరి ఘడియలు లెక్క పెగుతూ కూచుంది" అన్నాడు.

శంకరాచార్యులమీద పిదుగు పద్మట్టయింది. సెళ్ళేస్తున్న సుంతుండి ఫోయా రాయన. తల్లిమీద చెప్పలేనంత ప్రేమ తనకు. నిజమే, కాని ఆమె కాలం చేస్తుందని కాదు. తన ధర్మ యాత్ర ఆగిపోయిందనే భాద పడుతున్నా రాయన. కాంత చిత్తంతో తన్నుతాను భగవంతుడికి సమర్పించుకున్నాడు. ఆమె కాలం చేసినప్పుడు దగ్గర ఉంటానని సన్యాసం పుచ్చుకున్నప్పుడు తల్లికి మాట ఇచ్చాడు. ఆ ప్రతిజ్ఞ ప్రకారం వెంటనే కాలాధి బయల్దేరాడు.

తల్లి దనం పంపింది. అయితే శంకరాచార్యులేం చేసుకుంటా దిది! ఆయన సర్వమూ వాదులుకున్న సన్యాసి! అంచేత ఆ దనం పెట్టి బద్ధదీక్షాశ్రమంలో దేవాలయం కట్టించా రాయన. 28000 అడుగుల ఎత్తు బద్దీనాథ దేవాలయం నేటికీ కూడా హిమాలయం లోయలో నిలబడివుంది. దాని పునాదులతో పాటు హిందూ జాతీయతకు కూడా పునాదులు వేలా రాయన. అదిన్నీ ఆ మందిరంలాగే తలెత్తుకు నిలబడివుంది. మన తీర్థ శ్రేణిలో బద్దీనాథం కూడా వాక ముఖ్యమైన శ్రేణం. భారతదేశం మూలమూలంనీ, చలియనక మంచనక వేలకొద్దీ హిందువులు బద్దీనాథ దర్శనానికి యాత్ర వెళతారు. భక్తి శ్రద్ధలతో బద్దీనాథుడి దర్శనం చేసి నప్పుడు తెలియకుండానే శంకరాచార్యునికీ, తల్లి ఆర్యాంబకీ శ్రద్ధాంజలి సమర్పిస్తారు. అక్కడ భగవంతుడికి భోగం సమర్పిస్తున్న బంగారం గిన్నె శంకరాచార్యు లిచ్చిందే. ఈ నాటికీ కూడా అగ్నిశర్మ పంశస్థులే బద్దీనాథంలో పూజారులై వున్నారు.

బద్దీనారాయణ మందిరం మొదలు పెట్టించి శంకరాచార్యులు తన స్నేహితుడు విష్ణుశర్మతో కలిసి కాలాధి బయలుదేరాడు. విష్ణుశర్మ

కూడా సన్యాసి. ఇప్పుడు అతడి పేరు చిత్తుభాచార్యులు. శంకరాచార్యులు తల్లిని చూడడానికి తహతహలాడి పోతున్నాడు. దారి వొక్కొక్క అడుగు వొక్కొక్క కోసులా వుండాయనకు. తరగనింత దూరంగా వుండి దారి. అలా అని తక్కువదూరం కాదది. బదరికాశ్రమం నుంచి కాండి రమారమీ 1800 మైళ్ళ దూరం. ఆ కాలంలో రైళ్ళులేవు. విమానాలు లేవు. నడవవలసిందే పూర్తిగా. అంతదూరం నడిచినదివి ఎన్ని దినాలు పట్టిందో? అన్నాళ్ళు ఆయన మనస్సేనా వుందో? ఏమో? తల్లి చివరి మడియలు లెక్కపెడుతోందన్నాడు అగ్నిశర్మ. తాను కూడా ఇక్కడ దారిలో అడుగులు లెక్కపెడుతున్నాడు! ఆయన పాదాలు నేల తాకడం లేదు, నేల తాకడంలో కూడా కాలాతికమై పోతుంది! ఎగురుతూ వచ్చేస్తున్నారాయన. విశ్రాంతి అన్నమాటే లేదు. దప్పికా, ఆకలి అన్నీ చచ్చిపోయాయి.

పడుతూ లేస్తూ ఎలాగో కాండి చేరుకున్నాడు శంకరాచార్యులు. దేవుడి దయవల్ల తల్లి దర్శనం లభించింది. ఇల్లు చేరి చేరడంతోనే ఆమాంతంగా పరుగెత్తుకువెళ్ళి తల్లి పాదాలమీద చాలా రాయన. తాను సన్యాసి నన్నమాటే మరచిపోయాడు. తాను సర్వ వండ్కుడన్న మాటే గుర్తు లేదాయనకి. కాదు; గుర్తులేక కాదు. తానెంత గొప్ప వాడయినా, తన తల్లికి మాత్రం తాను శంకరుడే. తల్లి తల్లే. తల్లి ఎప్పుడూ ఆదరించ తగ్గదే. పూజ్యురాలే. ఆర్యాంబ కుమారుణ్ణి గుంకెల కద్దుకుండి. ఆమె నేత్రాల నింది ఆనందాశ్రువులు రాలాయి. తల్లికి ఎంతో సేవ చేశాడు శంకరాచార్యులు. అహర్నిశలూ తల్లి మంచం దగ్గరే కూచునేవాడాయన. ఆమె కాళ్ళు పట్టేవాడు. ఆమెకి పథ్యం పెట్టేవాడు. ఉక్కపోస్తే విసిరే వాడు. ఆర్యాంబకు వొక్క ప్రత ముండేది. ఆమె ప్రతిదినమూ పూర్ణా సదిలో స్నానం చేసి వచ్చేది. ఇప్పుడామెకు శక్తిలేదు. శరీరం దుర్బలంగా వుంది. నది వరకూ నడవడం కష్టం. నది దూరం కూడా. ఆమెకి

విచారం పట్టుకుంది. ఈ దినాల్లో తన వ్రతం మానుకోవాలి, ఇదే ఆమె బాధ. తల్లి ఇలా విచారిస్తూ వుండడం చూసి శంకరాచార్యులన్నాడు; “అమ్మా, ఎందుకలా విచారిస్తావు? ఇవాళదాకా నువ్వు నది దగ్గిరకి వెళ్ళావు. ఇప్పుడు నది నీ దగ్గిరికి వస్తుంది.” ఆర్యాంబికి అర్థంకాలేదు. కాని శంకరాచార్యుల దగ్గర అలౌకికమైన శక్తి వుందని మాత్రం ఆమెకి తెలుసు. అంచేత కొడుకు మాట నమ్మిందామె.

మర్నాడు ప్రాతఃకాలం భుజింపిద కడవ పెట్టుకుని బయలు దేరాడు శంకరాచార్యులు, ఆర్యాంబి అడిగింది, “ఎక్కడికి వెళుతున్నావు శంకరా?”

“నది తేవడానికి వెళుతున్నా నమ్మా?” అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

“వద్దు నాన్నా. వద్దు. నదికి వెళ్ళవద్దు. నదిలో మొసలి వుంది.” ఆర్యాంబి తడబడుతూ అంది.

శంకరాచార్యులు నవ్వుతూ అన్నాడు, “అది చచ్చేపోయిందమ్మా, నేను మరి సన్యాసం పుచ్చుకోనక్కరలేదు కదా!”

శంకరాచార్యులు నదికి వెళ్ళాడు. కడవతో నీళ్ళు ముంచాడు. తరువాత పడవయీ పడవ తెచ్చు కట్టలాకట్టి నది ప్రవాహం తిప్పేసి వచ్చాడు. ఆర్యాంబి అవాళ కడవనీళ్ళే స్నానం చేసింది. మిగిలిన నీళ్ళు గుమ్మంలో పారబోసింది. మర్నాడు జనంచూసి నివ్వెరపోయారు. పూర్ణానది శంకరాచార్యుల గుమ్మం తాకుతూ ప్రవహిస్తోంది. నదిలో తెద్యతో కట్టకట్టడంవల్ల అలా అయింది. రహస్యం అర్థంకాక శంకరాచార్యుల అమానుషశక్తి గురించి రకరకం చెప్పుకున్నారు ప్రజలు.

ఆర్యాంబి ఒకనాడు శంకరాచార్యులతో అంది, “శంకరా, ధర్మం తెలిసినవాడివి నువ్వు, దేశమంతటా ధర్మం ప్రచారం చెయ్యాంని చూస్తు

న్నావు. రవ్వంత నాకున్నా ఏదో ధర్మం బోదించకూడదూ? చచ్చే ముందు కాస్త శాంతయినా లభిస్తుంది!"

తల్లి ఆదేశం శిరసావహించాడు శంకరాచార్యులు. ఆమెకి అద్వైతం బోదించడం ప్రారంభించాడు. సుష్టంగా సరళమైన మాటలతో బోదించా దాయన. ఆమెకోసం తేలికయిన భాషలో తత్వబోధ అని ఒక గ్రంథమున్నా చేశాడు. అన్నీ వింది ఆర్యాంబ. చివరికంది, "ఇవి పెద్ద పెద్ద విషయాలోయి. దేశంలో యావన్నుందీ ఎలా గ్రహిస్తా రివి? ఏదో నాకు కృష్ణపరమాత్మ విషయం చెప్పుదూ:"

శంకరాచార్యులు కృష్ణాష్టకం వ్రాసి తల్లికి వినిపించాడు. అప్పుడే ఆయన గ్రహించాడు, వేదాంత తత్వజ్ఞానంలో భక్తికూడా కంపకపోతే జనసాధారణాని కది పనికిరాకుండా పోతుందని, భక్తుల వేరు వేరు ఇష్ట రైవాం మరుగున ఒకే పరబ్రహ్మం ప్రతిష్ఠించాలని కూడా అప్పుడే నిశ్చయించుకున్నాడాయన. కృష్ణాష్టకం వింటూ ఆర్యాంబ భక్తిభావంతో తస్మయ్యురాలయిపోయింది. భగవంతుణ్ణి ధ్యానిస్తూనే ఆమె అత్త భగవంతుడిలో లీనమైపోయింది. కృష్ణాష్టకం ముగించాడు శంకరాచార్యులు. తం ఎత్తి చూశాడు. జీవంలేని తల్లి శరీరం తనముందు పడి వుంది. తల్లి మరణించింది. ఆమె అంతిమ సంస్కారం చెయ్యడ మాయన విధి. తల్లికి మాట ఇచ్చాడాయన. అయితే, ఆయన సన్యాసి. దాహకర్మ చెయ్యడానికి సన్యాసికి అనుమతి లేదు. ఆయన కది తెలుసు. ఆమెను పిడి తెడు బుగ్గి చేస్తానని తనచేత తల్లి ప్రతిస పట్టించినప్పుడే ఈ సమస్య తన ముందుకు వచ్చింది. సన్యాసమూ, అంత్య సంస్కారమూ - ఈ రెండూ పొసగవు. అంచేత కుమారుడు సన్యాసం వొడిలేస్తాడని ఆర్యాంబ భావించింది. ఐతే, జాతికి, ధర్మానికి అధికంగా సేవ చెయ్యడానికే సన్యాసం పుచ్చుకున్నా దాయన. అంతేకాని ఆదంబరం కోసం కాదు.

తల్లి అపరక్రియలు జరిపి శంకరాచార్యులు సన్యాసదర్శనం భగ్నం చేశాడే ననండి, ఐతే ఆయనతో ఏ నైష్ఠిక సన్యాసి సాటివస్తాడు? శంకరాచార్యుల మల్లే ఏ సన్యాసి దేశసేవ చేశాడు? మానసికంగా, తాత్వికంగా కూడా నిజమైన సన్యాసి శంకరాచార్యులు. ఊరికే జేగురు గుడ్డలు వేసుకునే సన్యాసి కాదాయన. అంచేతే ఇప్పటికి కూడా సన్యాసులు యావన్మందికి శంకరాచార్యులే ఆదర్శం.

సన్యాసం పుచ్చుకుని శవదహనానికి పూనుకున్నాడు శంకరాచార్యులు. అంచేత ఆయన కులస్తులూ, కుటుంబంవాళ్లూ తిరగబడ్డారు. ఆర్యాంబ శవం మోయడానికి కూడా ఒక్కడూ రాలేదు. అయితే, శంకరాచార్యులు భయపడే ఘటం కాదు. ఆయన నిశ్చయానికి చలన మంటూ లేదు. ఆయన ప్రతిజ్ఞ దృఢమైంది. తిరుగులేదు దానికి. తన హృదయంలో ప్రతిష్ఠించుకున్న సత్యం ముందు లోకం లెక్కలే దాయనకు. స్వయంగా తాను వొక్కడే విధిపూర్వకంగా తల్లి అపరక్రియలు నెరవేర్చా దాయన. తన వాకిట్లోనే చితి పేర్చాడు. బలిష్ఠమయిన తన భుజాంపిద తల్లి శవం మోసుకువచ్చాడు. చితిమీద పెట్టాడు. ముఖాన్ని పెట్టాడు. వేదమంత్రాలు చదువుతూ అగ్ని సంస్కారం చేశాడు. అప్పుడే ఆయన మాతృస్తుతి అనే శ్లోకాలు వ్రాశాడు. ఆయన హృదయంలో తల్లిమీద ప్రేమా, తక్కి ఎంత వున్నదీ మాతృస్తుతిలో ప్రతి అక్షరమూ గొంతెత్తి చాటుతుంది.

తల్లి అంత్య సంస్కారిం పూర్తయిందో లేదో, అమరకాంతం నింది కబురు వచ్చింది. సహజానందుడని వొక వ్యక్తి అక్కడినుంచి వచ్చాడు. భగవద్గోవిందపాడుడు రోగశయ్యమీద వున్నాడని కబురు చెప్పాడు. కాలంచేసేముందు శంకరాచార్యుల్ని చూడాలని అభిలషిస్తున్నా దాయన. అంచేత నుంచున్నపాటున రమ్మని సదానందుడిచేత కబురు చేశాడు. కబురు వినడమే తడవు; అమరకాంతం పరుగెత్తాడు శంకరా

చార్యులు. ఎంతో కష్టమీద వాక నెలలో అమరేశ్వరం (అమరకాంత) చేరుకున్నాయన. ఆయన వెళ్ళేసరికి భగవద్గోవిందపాదులు తెలివి లేకుండా పడివున్నాడు. ప్రియశిష్యుడి మాట వినగానే కళ్ళు విప్పాడు. లేని బలం తెచ్చుకుని, బాగా ఆరోగ్యంగా వున్నవాడిలా లేచి నుంచున్నాడు. శంకరాచార్యుల్ని గుండెం కద్దుకున్నాడు. ఆయనకి తన అంటిను సందేశం వినిపించాడు. దిగ్విజయం ప్రారంభించమని అవేశించాడు. ఓం కారం ఉచ్చరిస్తూ మహాప్రయాణం సాగించాడు. గోవిందపాదుల స్థానే శిష్యుకోటికి శంకరాచార్యులే గురువయ్యాడు.

ఇన్నాళ్ళు శంకరాచార్యులు దేశపరిస్థితి పూర్తిగా అపగతం చేసుకున్నాడు. ఇంచుమించుగా భారతదేశమంతా ఆయన సంచారం చేయనే చేశాడు. వేదాలూ, వేదాంగాలూ సమస్త శాస్త్రాలూ పూర్తిగా అధ్యయనం చేశాడు. ఈ మూలనించి ఆ మూలవరకూ ప్రజల విచారాలూ, భావనలూ, వాళ్ళ కోరికలూ అపగాహన చేసుకున్నాడు. కొడుకు కాయలాపడితే తల్లి హృదయం విలవిలలాడిపోతుంది. ఆమెకి బాధగా వుంటుంది. నిజమే, కాని కొడుకు రోగమేమిటో, దానికి మందేమిటో ఆమెకి తెలియదు. రోగమేమిటో, వైద్యుడికి తెలుస్తుంది. దానికెలా చికిత్స చెయ్యాలో తెలుస్తుంది కాని రోగిమీద ఆతడికి ప్రేమవుండదు. హృదయంలో వేదన వుండదు. తటస్తుడుగా వుంటాడతడు. ప్రసక్తి పెట్టుకోకుండా చికిత్స చేస్తాడు. శంకరాచార్యులకు దేశంమీదా, సంఘంమీదా తల్లి ప్రేమవంటి ప్రేమ వుండేది, వైద్యుడిలాంటి శాస్త్రజ్ఞానమూ వుండేది. దేశ దుర్మళచూసి తన హృదయం బారపడినప్పుడు, హృదయకాంతికోసం ఏదిపడితే అది చేసే య్యదానికి సిద్ధపడలే దాయన. ఒక తత్వవేత్తలాగ ఈ దుస్థితికి కారణాలేమిటో పరిశీలించాడు. విషయ వివేచన చేశాడు. రోగనిదానం చేశాడు. అప్పుడు దానికి తగిన చికిత్స ఆరంభించాడు. మాతృస్నేహం పల్ల కలిగిన తన్మయతా, మంచి వైద్యుడికున్న చికిత్సాజ్ఞానము-రెండూ జోడించాడు.

ఆత్మ విశ్వాసంతో సమాజానికి సేవా, చికిత్సా చెయ్యడానికి పూను
 కున్నాడు. ఆయన చూశాడు, దేశమంతటా రెండు రకాల మతాలూ
 మతాంతరాలూ వ్యాపించివున్నాయి. మొదటిది వైదికవిరుద్ధమైనది, పురా
 తన సంప్రదాయాలు వాళ్ళనంచేసే బౌద్ధధర్మమూ మొదలైనవి. రెండోది
 పై రకానికి ప్రతిక్రియచేయడం కోసమూ, వైదిక ధర్మం రక్షించడం
 కోసమూ ఏర్పడినది. మొదటి రకం మఠాల్లోని జాతీయ విరుద్ధ ప్రవృ
 త్తులు శంకరాచార్యుల్ని బాధపరుచుతూనే వుండేవి. వాటికోపాటు రెండో
 వాటిలోని లోపాలు ఆయనకి వేరక కలిగించేవి. ఈ మతాల్లోని జాతీయ
 ప్రవృత్తి కంవాళ్లు కూడా శత్రువు మార్గం వాదిరిపెట్టేసి ఏదో వొకటి
 చేసుకు కూచునేవాళ్లు. ఎవరికివారే యమునాతీరే అన్నట్టుండేది. ఎవరి
 దోళ్లు వాళ్లువాయించుకునేవాళ్లు. తాము పట్టినకుండేటికి మూడేవాళ్ళనేవాళ్లు.
 ఎదుటివాళ్ళ నోళ్లు మూయించడమే దరమావధి వాళ్ళకి, దానికోసమే తమ
 శక్తి సామర్థ్యాలు తగంబెట్టేవాళ్లు. బుద్ధ భగవానుడి నుంచి ఆనాటివరకూ
 సియ్యేళ్లు సమాజం మీదపడిన సంస్కారాలు తృణీకరించి కొందరు వొక్క
 సారి గంగానదిని తిరుగుమొహం పట్టిద్దామని ప్రయత్నించేవాళ్లు. తిరిగి
 వైదికయుగం పట్టుకురావాలని బంగారం కంబుకంటూ కూచునేవాళ్లు.
 ఉన్న సంస్కారాలే మనమనుకునేవారు కొందరు. గంగలో కలిసే
 కుళ్ళు కాంచలే గంగ అనుకునేవాళ్ళు. వాటిలోనే మునకలు పెట్టి పుణ్యం
 పోసుకుందామని బావించేవాళ్ళు. భ్రమలోపడి ఆత్మవంచన చేసుకునేవాళ్లు.
 ఇదంతా చూసి వాళ్ళ నిశ్చయానికి వచ్చాడు శంకరాచార్యులు. మొదట,
 ఈ రెండో రకం వాళ్ళలో దేశకల్యాణం కోరేవాళ్ళనీ, ఋషులేర్పరిచిన
 వైదికధర్మం పునరుద్ధరించానే వాళ్ళనీ వొక్క తాటిమీదకి తేలాలని
 పూనుకున్నాడాయన. వీళ్ళని వొక్కటిగా సంఘటితపరిచాక, భ్రమప
 ళ్లూ ప్రాచీన సంప్రదాయానికి దూరమైపోయినవాళ్ళనీ, జాతీయ విరుద్ధ
 మైన ప్రవృత్తులకు బలి అయిపోయిన వాళ్ళనీ, వాళ్ళలోని జాతీయ

ప్రవృత్తులు తొంగించి తనలో చేర్చుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆయన నిశ్చయం ప్రకారం కార్యప్రణాళిక సిద్ధమయింది. అందోళన కొక రూపురేఖ లేర్పడ్డాయి. లక్ష్యమూ, దానికొక మార్గమూ వొకసారి నిశ్చయమయ్యాక, నిష్ఠతో పనిచేసేవాడు ముందడుగు వెయ్యడానికి అంశ్య ముందడుగు. అతడి జీవననౌక జంకూ, శంకా అనే సుడిగుండాలలో 'మున గానాం తేలానాం' కాదు. విరోధులు లేవదీసిన తుపానులో ఆల్లాడిపోదు. 'జ్ఞానమూ' 'శ్రద్ధ' అనే చుక్కాని దానిని రక్షిస్తూనే వుంటుంది. అత్య విశ్వాసమనే తెరచాప ఎత్తుకుని అది తుపానుల్లో కూడా ఆగదు; ముందుకి పోతుంది.

భారత దేశమంతటా అందోళన ఆరంభించే ముందు తనతో చేతులు కలిపే వాళ్ళని తయారు చేయడానికి పూనుకున్నాడు శంకరాచార్యులు. ఈ పనికి కాళీ పట్నంకంటే మంచి స్థలం మరొకటి లేదు. యుగయుగాల నుంచి కాళీనగరం భారత సంస్కృతికి కేంద్రస్థలం. భారతాత్మ కాళీలోనే వుంటుందంటే కూడా అతిశయోక్తి కాదు. గొప్ప గొప్ప దిగ్గజాలలాంటి పండితులు ఎప్పుడూ అక్కడ కిటకిటలాడుతూ వుండేవాళ్ళు. విద్య కోసం దేశదేశాల నుంచి విద్యార్థు లక్కడికి వచ్చేవాళ్ళు. గురువుల దగ్గర పన్నెం దేళ్ళు పదిహేనేళ్ళు వుండి తమ పూళ్ళకి వెళ్ళేవాళ్ళు. ఒకరు మారదేశం దక్షిణాది నింది వస్తే, వొకరు ఉత్తరాది కాశ్మీరంనింది వచ్చేవాళ్ళు. ఒకరు పడమటి ఎడారిలాంటి సౌవీరం నుంచి వస్తే, వొకరు ఎన్నో నదులు- దాటి తూరుపు ప్రాగ్భోతిషం నుంచి వచ్చే వారు. వేరు వేరు ప్రాంతాల నుంచి వచ్చిన వాళ్ళు తమ విద్యార్థి దళ అక్కడే గడిపేవాళ్ళు. యావన్ముందీ వొక్క గురువుదగ్గర అన్నదమ్ములవలె కలిసి మెలిసి వుండేవాళ్ళు. ఒక్క దగ్గరే పడుకునేవారు, వొక్కదగ్గరే కూచునేవారు, ఒక్కదగ్గరే చదువుకునే వారు. ఒక్కదగ్గరే ఆడుతూ పాడుతూ, తింటూ తిరుగుతూ వుండేవారు.

ఒక్క ఏడనికాదు, రెండేళ్లని కాదు - నిండా పాతికేళ్లు చచ్చేవరకూ అలా జీవించేవాళ్లు. అలాంటప్పుడు వాళ్ళలో పరస్పరం ప్రేమ వృద్ధికాండంలో వింతేముంది? వీళ్ళలో భేదభావం పరాకాష్ఠ చేరింది. భిన్నత్వం చిన్నా భిన్నమయ్యేది. సంకుచితత్వం పటాపంచలం యేడి. ప్రాంతీయభావం తల ఎత్తేదికాదు ఈ బ్రహ్మచార్య పరంపరే భారతదేశమంతటా ఏకజాతీయత నిండించింది. దేశంలో సమానమైన విద్యమూ, సమానమైన ఆదారమూ నెంకొల్పింది. దేశమంతటినీ సమానమైన భావ సూత్రంతో బంధించింది. శంకరాచార్యుల కాలంలో కూడా ఈ బ్రహ్మచార్య పరంపర ఉండేది. కాని క్షీణదశలో ఉండేది. ఆ ఉన్నవాళ్ళలోనూ కూడా భిన్నభావాలు మొలకెత్తుతూ ఉండేవి. హృదయంలోంచి బయలుదేరిన రక్తమే శరీర మంతటా వ్యాపిస్తుంది. అంచేత శంకరాచార్యులు ముందు హృదయమే శుద్ధి చేయడానికి పూనుకున్నారు. శుద్ధమయిన రక్తం సులువుగా రక్త నాళాల్లోంచి, శిరాల్లోంచి శరీరమంతటా ప్రాకుతుంది. రక్త నాళాల్లోనూ, శిరాల్లోనూ చిక్కు వచ్చిందో, వాటిని కూడ సరిచేసి తీరాలి. కాని ముందుగా హృదయం గురించే జాగ్రత్త పడాలి. శుద్ధమయిన రక్తం సరాంపు కూడా పటుత్వం కలిగిస్తుంది. శంకరాచార్యులు రెండు పనులూ చేశాడు. కాశీ క్షేత్రంలో తన ధర్మ ప్రభావం స్థాపించాడు. అక్కడికి వచ్చేపోయే బ్రహ్మచారి పరంపరను కూడా పరిపుష్టి చేశాడు.

తాను నిశ్చయించుకున్న ప్రకారం శంకరాచార్యులు గోవింద పాదుం శిష్యులతో కాశీక్షేత్రం చేరాడు. గంగానది వద్దను దశాశ్వమేధ మామె సుప్రసిద్ధమైంది. ఒకటి రెండు కాదు పదేసి అశ్వమేధ యజ్ఞాలు చేసే, యావద్భారత దేశంలోనూ సామ్రాట్టులు ఏకచక్రాధిపత్యం ప్రకటించిన చోటది. ఆ కూలిపోయిన సామ్రాజ్యాల గురించి, భారత దేశైక్యత గురించి ఆ దశాశ్వమేధ మామెలోనే చర్చించాలి. సాంస్కృతికంగా ఐక్యత ఏర్పడందే, దాని గురించి చర్చ జరగందే ఏకచక్ర

సామ్రాజ్యానికి చెందిన రాజనీతి యొక్క ఐక్యత నిలవదు. రాజనీతి యొక్క ఐక్యతకి ముందు సాంస్కృతికమయిన ఐక్యత అవసరం. సాంస్కృతికంగా ఐక్యత ఏర్పడిందో, రాజకీయ యైక్యతకోసం ఎంత మంది వీరులయినా జన్మించవచ్చు. సాంస్కృతికంగా ఏకత్వం ఏర్పడి ఉంటే, రాజకీయమైన భిన్నత్వం ఉన్నా అది దేశం గొంతుక నొక్కినా దాని శరీరం శుష్కింప జేసినా దాని ఆత్మని మాత్రం పాడు చెయ్యలేదు. ఆత్మ బలంగావుంటే శరీరం సుగతి అదే చూసుకుంటుంది. శంకరాచార్యులు దశాశ్వపేద ఘాటలో కూచున్నాడు. మాంధాతా, భరతుడూ, రఘువూ, రాముడూ, దర్మరాజూ, చాణక్యుడూ, చంద్రగుప్తుడూ, పుష్యమిత్రుడూ, శాతకర్ణి, నవనాగుడూ, వాకాలుకుడూ, ప్రదరసేనుడు, సముద్రగుప్తుడూ, చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుడూ మొదలైన మహామహల దిగ్విజయాలు వొకటి తరువాత వొకటి చలన చిత్రాల్లా ఆయన కళ్ళ ముందు అవుపించాయి. వాళ్ళమట్లే దిగంత వ్యాప్తమైన ఏకచక్ర సామ్రాజ్యం - అంతకంటే దృఢమైన సామ్రాజ్యం, విశాలమైన, ప్రభావ యుక్తమైన సామ్రాజ్యం స్థాపించాలని భావించా దాయన. భూసామ్రాజ్యానికి బదులు భావసామ్రాజ్యం అపేక్షించాడు. కలకలమంటూ గంగానది ఆయనని సమర్థించింది. ఆమె తరంగ మాలికలు ఎగిరి ఎగిరి ఈ శుభసంకల్పం అభినందించాయి. గంగానది స్వచ్ఛమైన జలరాశి స్నానానికని ఆయన నాహ్వనించింది. అలయిక అంటే ఎరుగని భగీరథుడి కార్య దీక్ష బహుళా ఆయనకు ప్రసాదిస్తుందో ఏమో గంగ. తనలో స్నానమాడిన ఋషివుంగవుల తపస్సు ఆమెలో సంక్రమించి ఉంటుంది. కనుకనే గంగాజలాంకా పవిత్రలా, పావుల్ని ఉద్ధరించే శక్తి వచ్చి ఉంటుంది. ఆ ఋషి వుంగవుల తపశ్శక్తి శంకరాచార్యునిలో ప్రవేశ పెడుతుందో ఏమో గంగమ్మ! అందుకే ఆయనని స్నానాని కాహ్వనించి ఉంటుంది.

శంకరాచార్యులు గంగానదిలో స్నానమాడారు. కుదిగా వైటికి వచ్చాడు. ఆయన తేజస్సు రెండింతయింది. మనస్సులోని నికృత లాపం తేజస్సు పైకి ఉదికినట్లుంది. తన భావాం ప్రతిబింబమే గంగలో తన కవుపించింది. తన అధ్యాత్మిక ప్రపంచం మూర్తిమంతమైన గంగానదిగా తన ముందు ప్రత్యక్షమైనట్లుంది. లోకం ఎదుట గంగానది పరుగెత్తుకుపోతోంది. ప్రతిక్షణమూ మారుతూనే వుందది. కాని దానిలో భిన్నత్వం లేదు. అనుక్షణమూ అనిత్యంగానే వుంది. కాని కానికి లోపంలేదు. తెక్కా జమా లేని నీటిబిందువులు ఎదటికి వస్తాయి, ఒక్క క్షణం నాట్లం చేస్తాయి, మూడుకి సాగిపోతాయి. వాటిస్థానం మరికొన్ని నీటిబిందువు లాక్రమిస్తాయి. మొదటి వాటికంటే వేరయినవే ఇవి. కాని జీవనంలో అవి ఇవి వొక్కటే. మొదటివాటి అడుగుజాడల్లోనే ఇవి నడుస్తాయి. వాటిని అంటిపెట్టుకునే వుంటాయి. వాటి పరంపరగా అలాగే వెళ్ళి సముద్రంలో కలవాంన్న కోరికతో పరిగెడతాయి. కనుక కాళిలో గంగా, హరిద్వారంలో గంగా వొక్కటే. ఈ రెండూ వేరువేరని ఎవరంటారు ? చూస్తే ఆ రెంటికి మళ్ళా ఎంతో భేదముంది. అయినా అవి రెండూ వొక్కటే; రెండింటి ప్రవాహమూ వొకటే. రెండింటి లక్ష్యమూ వొక్కటే, పుణ్యం ప్రసాదించే శక్తి, పాపం పోగొట్టే సామర్థ్యమూ వొకటే. ఇదే భేదంలో అభేదం; భిన్నత్వంలో అభిన్నత్వం. అనేకత్వంలో ఏకత్వం. దీన్నే శంకరుడు లోకానికి చాటదల్చుకున్నాడు. గంగలో లేచే కెరటాలూ, సుడిగుండాలూ నిజం కాదు. గాలి పరిణామ స్వరూపాంబి. పైపైవి. అసత్యమైనవి. అవి నిత్యమైనవి కావు. అనిత్యమైనవి. అదంతా అసత్యం, దగా, మాయ. ఇదే నావికుడు సుడిగుండాలు తప్పించుకోకడం మాత్రం తప్పదు. జాతీయత కూడా గంగలా అనుక్షణమూ పరివర్తనం పొందుతూ వున్న ప్రవాహమే. ఈ పరివర్తనం అర్థుకునేందుకు ప్రయత్నించడమంటే,

పురుగుంతో కంపుకొట్టి నిలవనీటితో దేశం నింపెయ్యడ మన్నమాట! అలాగే ప్రవాహంతో విడిపోవడమంటే, దానిని శుష్కింప చెయ్యడమన్న మాట. హిందూజాతి యొక్క, హిందూధర్మం యొక్క సనాతన ప్రవాహం అదే విధంగా ఎల్లప్పుడు ప్రవహించాలని శంకరాచార్యుల ఆభిప్రాయం. పరివర్తనం సాగుతూవుండినా, అవరోధం మాత్రముండ కూడదు. మీదమీది మాపుల వెనుక దృఢమైన సత్యం ద్యోతకం కావాలి. జాతియొక్క నిజమైన ఆత్మ దర్శనమిస్తూ వుండాలి. అదీ ఆయన సంకల్పం. ఈ సమయంలోనే శంకరాచార్యులు గంగాస్తోత్రం రచించాడు. ఆయన ఊహించిన జాతీయ స్వరూప మందులో సువ్యక్త మవుతుంది.

శంకరాచార్యులు కొంతకాలం కాశీలో నివసించాడు. తన లక్ష్య పూర్తికోసం కేత్రం తయారు చేయడంలోనే ప్రతి క్షణమూ గడిపాడు. తన తాళంలో ఏకీభవించి, వాటిని కార్యరూపంలో పెట్టడానికి దృఢ సంకల్పంతో ప్రతం పట్టిన వాళ్ళని చుట్టూ చేర్చుకున్నాడు. క్రమక్రమంగా తన శిష్యబృందం పెరుగుతూ వచ్చింది. వాళ్ళలో పద్మపాదుడు ముఖ్యుడు. గురువుగారిమీద అతడి శ్రద్ధాభక్తులు అద్వితీయమైనవి. ఒకనాడు గురువు గారు పిలిచేసరికి పద్మపాదుడు వుత్తి కాళ్ళతో గంగలో దిగిపోయాడు ! అగాధంగా వుండి గంగానది. అడుగడుగుకీ వొక్కొక్క పద్మ పువ్వుం తనముందు నీటి మీద కనపడుతూ వచ్చింది. ఆ పద్మాం మీంచి నడిచి అతడు వచ్చేవాడు! అంచేత అతడి పేరు పద్మపాదుడయింది ! నిజమే, తన లక్ష్యం మీద దృష్టి, నాయకుడి మీద గురీ కలవాణ్ణి - నాయకుడి పిలుపు వినగానే సంకోచించకుండా పరిగెత్తేవాణ్ణి ఏ అడ్డంకులూ అడ్డుకో లేవు. శ్రద్ధ తెప్పగా వున్నవాణ్ణి గంగాజలాలు మాత్రమేలా ముంచేస్తాయి? అలాంటి వాడి దారిలో ముక్కుండవు. దారిలోని కూలాలు కూడా పూవు లయిపోతాయి. చివర ఆపద కొండంత చేసే శ్రద్ధాహీనులూ, సంశయాత్ములూ, అయినవాళ్ళ దారిలో మాత్రం చాటలేని పర్యటానూ, ఈదలేని

సముద్రాలూ ఎదురవుతాయి. ఎంచేతనంటే, వాళ్ళ గురి లక్ష్యం మీద వుండదు. కాళ్ళమీద వుంటుంది. వాళ్ళ హృదయంలో లక్ష్య దేవతకి స్థానం లేదు. తాము కల్పించుకున్న కష్టాలే తమ మీదికి రాకాసుల్లాగ నోళ్ళు తెరుచుకొని పరుగెడుతూ వుంటాయి.

ఒక్క పద్మపాదుడే అన్నమాడేమిటి, అలా ఎంతో మంది శిష్యులు శంకరాచార్యులంటే ప్రాణం పెట్టేవాళ్ళు. ఆయన 'ఓ' అంటే ప్రాణాంధ్రించడం మహాభాగ్యమని భావించేవాళ్ళు. వేదాంతం వంటి శుష్క విషయం బోధించే శంకరాచార్యులలో ఎంత ఆత్మీయత వుండేదో అది ఆయన శిష్యులకోటికీ తెలుసు. గురువు గారి పెద్దరికమెన్నడూ శిష్యుల మీద చూపించలే దాయన. పైగా అవసరమైనప్పుడు శిష్యుల సేవ కూడా చేయడం కద్దు. ఉదంకుడన్న కుష్టురోగి శిష్యుడికి స్వయంగా సేవ చేశాడాయన. ఆయన సేవవల్లే భయంకరమైన కుష్టు రోగంనించి బాగయ్యాడు ఉదంకుడు. హస్తామలకుడు కూడా ఆయనవల్లే ఆరోగ్యవంతుడయ్యాడు. శిష్యులతో గురు శిష్యుల తారతమ్యం గమనించేవాడు కారాయన. శిష్యుల్ని సహాధ్యాయులలా చూసేవాడాయన. గురువూ శిష్యులూ వొక్కదారిని ప్రయాణించే బాటసాపలే. ఈ ప్రేమవల్లే, ఈ హృదయ వైశాల్యంవల్లే ఆయన మీద శ్రద్ధాభక్తులు చూపేవారు జనం. ఆయన లక్ష్యంతో సమ లక్ష్యం కలిగివుండేవారు; ఆయన చుట్టూ చేరేవారు. ఆ బలం మీదే భవిష్యత్తులో ఆయన తన ధర్మప్రచారం సునాయాసంగా సాగించ గలిగాడు.

కాశీలోవుండి శంకరాచార్యులు కొన్ని భక్తి ప్రధానమైన గ్రంథాలున్నూ వ్రాశాడు. ప్రస్థానత్రయం మీద ఆయన భాష్యం లోగడే ప్రసిద్ధి చెందింది. ఆయన భాష్యంమీద కాశీపండితులు బ్రహ్మాండమైన చర్చ సాగించారు. పద్మం తాను వికసించానంటూ ఎన్నడూ దండోరా వెయ్యదు, విజ్ఞాపన పత్రాలు ప్రకటించదు, ధాని పని వికసించడమే. తుమ్మెదలు

వాటంతట అవే దానిచుట్టూ మూగుతాయి. అలాగే శంకరాచార్యుల చుట్టూ పండితులు కిటికిటలాడారు. కొందరు ఆయనతో శాస్త్ర చర్చకోసం వచ్చే వారు. కొందరు కుతూహలం కొద్దీ వచ్చేవారు. కొందరు వితండవాదం చేసి ఆయనను కించపరచాలని వచ్చేవారు. కాని వచ్చేవాడల్లా ఆయనకి లొంగిపోయేవాడు. పెద్దపెద్ద పండితులు బోరవిడుచుకు పచ్చేవాళ్లు. వెళ్ళేటప్పుడు తలవాల్చుకు చురీ వెళ్ళేవాళ్ళు. ఆయనను తిడుతూ వచ్చేవాళ్ళు, పొగుడుతూ వెళ్ళిపోయేవాళ్ళు, వచ్చిన ప్రతివాణ్ణి ప్రేమతో దగ్గర కూర్చో బెట్టుకునేవాడు శంకరాచార్యులు. వాళ్ళు చెప్పింది శాంతంగా వినేవాడు. అహంకారమన్నది లేకుండా వాళ్ళ సందేహాన్నిటికీ సమాధానాలు చెప్పేవాడు, పొంగుతూన్న పాలు చన్నీళ్ళు చల్లడంతోనే ఎలా చల్లారిపోతాయో, అలాగ విరోధుల విరుద్ధభావం ఆయన మధురసంభాషణతో చల్లారిపోయేది. జ్ఞానులలో సర్వశ్రేష్ఠుడు శంకరాచార్యులు. వేదవేదాంగాలలో ఉద్బంధుడు. ఐతే లోకులను తన జ్ఞానం చేతకాదు, ప్రేమచేత గెలుచుకున్నా దాయన. లోకుల మస్తిష్కం మీదకాదు. హృదయంమీద విజయం సాధించాడు. హృదయం గెలుచుకున్నాక మెదడు దానంతట అదే స్వాధీనమయి పోతుంది. ఏమంటే, హృదయానికి జానిస మెదడు.

నాలుగు దిక్కులా శంకరాచార్యుల యశస్సు కొనలు సాగుతూ వుండేది. దాంతోపాటు ఆయన శిష్యులున్నూ హెచ్చుతూ వుండేవాళ్ళు.

“ఇంకా ఎనాళ్ళికాళీలో పడివుండాలి స్వామి?” చొక్కాడు చిత్తఖండగిగాడు - “భారతదేశమంతటా పని చెయ్యాలికదా! నాలుగుదిక్కులా అనాచారం పెరిగిపోతున్న వార్తలు చెవులు చిల్లులు పడిపోతున్నాయి.”

“దైర్యం వహించు విష్ణూ.” శాంతంగా అన్నాడు శంకరాచార్యులు. చిత్తఖండగి ఆయన ఇప్పుడు కూడా విష్ణూ అనే పిలిచేవాడు. “అవసరమైన శక్తి సంపాదించడం ఆంధోళన ప్రారంభించామో, అపజయమూ, నిరాశా కొనుక్కున్నట్టే అవుతుంది. ఇప్పుడు ప్రతిచొక్కరూ తమ మతం అభిల

భారత మతంగా చెయ్యాలనే చూస్తున్నారు. అది సహజమే కూడా. ఏమంటావా? తమ దేవాలావా, వాటిలాభాలా తమ దేశీయులందరికీ పంచి పెట్టాలనుకోదం స్వాభావికమే కదా? ఈ పరిమిత ప్రదేశంలోనే మా మతి ముందాని హద్దులేర్పరుచుకోవలసిన అవసరం వాళ్ళకేముంది? ఐతే వాళ్ళ సిద్ధాంతాలు అసత్యమైనవి కావడమే. ప్రజలభావానికి ప్రతికూలంగా వుండడమే. నిస్సారమైనవి కావడమే. వాళ్ళ శక్తి హీనాలు కావడమే కాదు. వాళ్ళ కార్యపద్ధతులున్నూ దోష భూయిష్టమైనవి. ఈంకే అఖిల భారతీయమని పేరు పెట్టేసినంత మాత్రాన, లేదా అలా అని ఈపాించు కున్న మాత్రాన అది అఖిల భారతీయమయిపోదు. దానికోసం తగినంత ప్రయత్నం జరగాలి. సంఘమంతటా వ్యవస్థ ఏర్పాటు చెయ్యాలి. సకల ధర్మాలూ సమస్వయ పరచాలి. దానికి తగినట్లు శక్తి కూడా సంపాదించాలి.'

చిత్తఖండి కవగతమైంది. సంశయాలు లేకుండా ఉన్నప్పుడే పని చేసే శక్తి హెచ్చుతుంది. సంశయాలు చిత్తవృత్తిని రక్కుతూ ఉంటాయి. కాళ్ళు పట్టుకుని వెనక్కి పడతాయి. మన ఉద్దేశాలు సవరణ కావడం మనం చేసిన పనిమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అంచేత నిస్సందేహమయిన చిత్తంలో శంకరాచార్యుని శిష్యవర్గం యావత్తూ వెంటనే పనిచేయడానికి నడుం కట్టింది.

శంకరాచార్యుల మనస్సులో చిన్నా - పెద్దా, మదీ-మైలా అన్న భేద భావం ఎన్నడూ లేదు. నిజాని మదీ-మైలా అన్న సమస్య ఈనాటిది. అనాడు దీని వూరూ పేరూ ఉండేదికాదు. అయినా వొక సంగతి చెప్పాలిక్కడ. ఒకసారి శంకరాచార్యులు స్నానానికి వెళ్ళుతున్నాడు. ఇంతలో వొక చండాలుడు ఎదురుగుండా వెళుతూ ఎదురయ్యాడు. అతణ్ణి దూరం తప్పుకోమన్నారు శిష్యులు. చండాలుడు చప్పున వెనక్కి తిరిగాడు. శంకరాచార్యుల్ని చూసి అన్నాడు, "ఆత్మలన్నీ ఒకటే అని అద్వైతం చెబుతున్నావు. క్రియకు వచ్చేసరికి ఈ భేదభావమేమిటి స్వామీ? ఏమిటి ఆదంబరం! తమ సన్యాసమూ, ఈ దండక మండలాలూ-అంతా కపట

నాటకమే అనుకోనా నేను ! సరే, బావుంది. కాని మీరు దేనిని తప్పుకోమంటున్నారు ? ఈ శరీరాన్నా ? నశించేదేకదా ఇది ! నా శరీరానికి మీ శరీరానికి భేదమేమిటి ? లోపలా బైటా ఈ రెండింటి నిర్మాణమూ ఒక్కటే కాదా ? అదీకాక ఈ శరీరం సత్యం కాదు; మాయ. ఈ మాయలోపడి, అభేదమంటూ భేదభావం సృష్టిస్తున్నారా ? కాదు, ఆత్మనే తప్పుకోమంటారా ? ఐతే. యావన్నుంది శరీరాల్లోనూ ఉన్న ఆత్మలన్నీ ఒక్కటేకదా ! పైగా ఆత్మ సాక్షి మాత్రమే. దేనితోనూ సంబంధం లేదు దానికి. దేని సాంగత్యమూ దాని నంటదు. తాకితే మైలపడి పోతుందా అది ?”

శంకరాచార్యులు శాంతభావంతో అన్నీ విన్నాడు. తన శిష్యులు చేసిన తప్పుకి ఎంతో నొచ్చుకున్నాడు. అప్పుడే సుప్రసిద్ధమైన మనీషా పంచకం వ్రాశాడాయన. ఐదు శ్లోకాలవి. చందాలుట్టి తన గురు వన్నాడు. ఇంత జ్ఞానంకల చందాలుడు నిజంగా శంకరుడి అపరావ తారమే అనుకోవాలి. చూడండి, ఎంత నిరహంకారమైన స్యభావమో శంకరాచార్యులది. ఎంత తక్కువ వాణ్ణయినా దగ్గరికి తీసుకునేవాడాయన. అతడి దగ్గర నేర్చుకునేందుకు సిద్ధపడేవాడు. ఆదరించేవాడు. అంచేత అన్నారు, “విద్యా దదాతి వినయమ్” అని.

శంకరాచార్యుల కార్యం ఫలోష్ఠుభానికి వస్తోంది. కాశీలో ఇప్పుడాయన సర్వోత్తములైన పండితులలో ఒకడుగా గణంపబడుతున్నాడు. ప్రజల హృదయాల్లో ఆయన చక్రవర్తే అయిపోయాడీప్పుడు. కాశీరాజు కూడా ఆయన శిష్యురికం పుచ్చుకున్నాడు. కాశీలో రాజు మొదలు పేదదాకా యావన్నుంది హృదయాలు ఆక్రమించాడాయన. ఆయన కీర్తి నాలుగు దిక్కులా పాకిపోవడంలో వింతేముంది? ఎందరో శిష్యులాయన కేర్పడ్డారు. ఆయన తలచుకుంటే వాళ్ళందరినీ దేశంలో విరచల్లి దేశ మంతటా వాకే భావన ప్రచారం చెయ్యవచ్చు. ఒకనాడు తన దిగ్విజయ సంకల్పం వాళ్ళకి వెల్లడించాడు శంకరాచార్యులు. శిష్యబృందం యావత్తూ ఆనందంతో నాట్యంచేసింది. కాని ఆయన మాత్రం శాంత గంభీర ముద్ర వహించాడు; ధ్యానమగు్నడయాడు.

శంకరాచార్యుల దిగ్విజయ ప్రకటన ఆనోటా ఈనోటా పట్టణ మంతా ప్రాకిపోయింది. ఇలాంటి వార్తలు గాలికంటే వేగంగా వ్యాపిస్తాయి. ఆయన నహయోగులు యావన్ముదీ ఆయన దగ్గరికి వచ్చేవారు. అలా సమావేశమైన వాళ్ళందరి ఎదటా ఆయన ఇలా అన్నాడు:

"స్నేహితులారా! ఇవాళ మనం యావన్ముదిమి మన సత్య సిద్ధాంతాలు సర్వైలా ప్రచారం చెయ్యడానికిని తహ తహ పడుతున్నాము. గత వెయ్యి సంవత్సరాలలోనూ మన ధర్మానికి విచిత్రమైన గతివట్టింది. దాని వేళ్ళు తొలిచివెయ్యడానికి ఎన్నోరకాల ప్రయత్నాలు జరిగాయి. ఐతే తన సర్వ శక్తులూ వినియోగించి, తనమీదపడ్డ దెబ్బలన్నీ సంతాపించు కున్న దది. మన ధర్మానికి లోపలకాని, బైటకాని ఏ మాత్రమూ నష్టం రాలేదు. అంచేత గర్విస్తున్నాం మనము. ఈ దగ్గరే సారనాథ ముంది. అక్కడే హాకనాడు బుద్ధభగవానుడు 'ధర్మచక్ర ప్రవర్తనం' చేశాడు. ప్రాచీన సంప్రదాయాల మీద ఔదాసీన్యం వహించి, కొత్తరకం ధర్మం స్థాపించాడాయన. ఆయన అనుయాయులు ఆ ఔదాసీన్యం విరోధం కింద మార్చేవారు. మన దేశ మాక్రమించుకున్న విదేశీయులు ఈ విరోధాన్ని వినియోగించు కున్నారు. దాన్ని అనుసరించారు. మన కీలక స్థానంలో దెబ్బకొట్టి మనల్ని నాశనం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించారు ఐతే అక్షయ హిమాలయ గర్భంలోంచి ప్రవహించని నదీ ప్రవాహం

వానా కాలంలో ఎంత పొంగితేనేగాక, చుట్టపట్ట పొలాలు అవీ ఎంత మూచేస్తేనే గాక - ఎంతా కాలం రాగానే ఎండిపోతుంది. ఆ ప్రవాహం ఎల్లప్పుడూ వుండదు. ఆ గొప్పతనం గంగోత్రి నుంచి పుట్టిన గంగా ప్రవాహానికే దక్కింది. ఇవ్యాళ వొక పక్షంలో వేద విరుద్ధమైన ధర్మం కొన వూపిరితో వుంది. రెండో ప్రక్క హిందూ ధర్మం పునరుద్ధరించే ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. ఈ ప్రయత్నాన్నిదీని మనం సమన్వయ పరుచుకోవాలి, ఐక్యత కుదుర్చుకోవాలి. మన జాతీయ దేవానికొకటి కౌటిల్యుడు పునాదులు వేశాడు. యువులూ, మునులూ, చక్రవర్తులూ కవులూ, కళాకారులూ, సాహిత్యకారులూ, స్మృతికర్తలూ, పురాణ రచయితలూ, ధర్మశాస్త్ర ప్రణేతలూ దాని నిర్మాణం సాగిస్తూ వచ్చారు. అదిగో ఆ దేవాలయంలో మన రాష్ట్ర పురుషుని మూర్తి స్థాపించాలి. దాని నభిమంత్రించాలి. ఈ మహాకార్యం చేసే అవ్వంతం మనకు దక్కింది. అందుకని భగవంతుడికి ధన్యవాదార్పించాలి. మన పూర్వుల ప్రగతి మార్గంలో నడిచి మనమీ కార్యం పూర్తి చేయాలి. ఈ దేవాలయానికి మనమే తొలి పూజారులం కావాలి. ముందు రాబోయే తరాలవాళ్ళు ఈ దేవాలయంలో చిరకాలం పూజించ గలిగినట్టు కట్టుదిట్టంతో పనిచెయ్యాలి. మనం ప్రతిపాదించిన తత్వాలు వేదసమ్మతమైనవి, సత్యమైనవి, శాశ్వత మైనవి, లోక కల్యాణకరమైనవి, ఐతే, పూరితే తత్వాలు, తర్కమనే త్రాసులో చూచినంత మాత్రాన లాభంలేదు. వాటి సత్యమూ, సౌందర్యమూ మనలో మనం చర్చించుకుంటూ ఆనందిస్తూవుండినా ప్రయోజనం లేదు. కల్పనా సౌరాలు కట్టుకుని కాలక్షేపం చేసినా ఉపయోగం లేదు, ఆ తత్వాలు వ్యవహారంలో పెట్టినప్పుడే వాటి సార్థకత. మన ధనమూ, దేశమూ, భూమి, ధర్మమూ రక్షించుకోవడం కోసం మన సందేశం దేశం మూలమూలంకూ ఇంటింటికి ఆందించాలి. దేశం దుర్దశ చూసి, దీనులు మీదా అనాధుల మీదా కట్టుకట్టి రాక్షసులు సాగిస్తూన్న అత్యాచారాలు

చూసి రెండు కన్నీళ్ళు కార్చడంకంటే వాళ్ళువారి కష్టపడాలి. కపటం నాటకాలను రూపుమాపాలి. దుష్టుల దౌష్ట్యం తొలగించాలి. మన వైర్యం దగ్గర దుష్టితిపరుల దర్పం దృఢమైపోతుంది. దుర్మార్గుల ఆటలు సాగి రావు. తామసులయిన దొంగలు కకావికలయిపోతారు. తమ ధర్మంమీద ప్రేమకంవాళ్ళు నాతోరండి. రక్షణాలో ఘోర్వం రక్షం ప్రవహిస్తూన్న వాళ్ళు నాతోరండి. తమ వార్యం మీద శ్రద్ధ కంవాళ్ళు, హృదయంలో ఆత్మవిశ్వాసం వేళ్ళు తన్నిన వాళ్ళు, సముద్రం తెరటాల్లా ఉల్సాహ ముప్పొంగుతూన్న వాళ్ళు నాతోరండి. మానమూ, సన్మానమూ, సుఖమూ, ఆనందమూ వాడులుకున్న వాళ్ళు, కష్టాలు వరించినవాళ్ళు దేశం కోసం, ధర్మం కోసం నాతోరండి. భగవంతుడి ఆశీర్వాదం మనకుంది. ఘోర్వం వుద్య ప్రతాపమూ; ముసుల తపస్వీజమూ, పీరుల బలిదానమూ - ఇవన్నీ మన వెంట వుంటాయి. మనలో విశ్వాసముంది. సఫలత మన మార్గం శుభ్రపరుస్తుంది; ముందు నడుస్తుంది. రండి, బయల్దేరేవాళ్ళు బయల్దేరండి."

శంకరస్వామి శంఖం పూరించాడు. నాలుగు దిక్కులా వాతా వరణం గింగురుమంది. కడుపులో చల్లకదలకుండా కూచున్న సోమరి పోతుల కర్ణకుహరాలు కూడా ప్రతిధ్వనించాయి. శత్రువుల గుండెలు దడదడలాడాయి. మంచి మంచి వస్తాదులు మతిపోయి కిందా మీదా పడ్డారు. మతాలూ, మతాంతరాలూ మొక్కుబళ్ళు మొక్కుడం మొదలు పెట్టాయి. మోసం రెక్కలు తెగినపక్షిలా విరివిలా కొట్టుకుంది. ఆదం బరం బందారం వైటపడి తెల్లబోయింది. అనేకత్వమూ, వైరుధ్యమూ తమ పాచిక పారక పలాయనం చిత్తగించాయి. భేదభావం తన సుడిలో తానే పట్టికొట్టింది. పిరికితనం భయంతో వణికింది. పారుబోతుతనం పరుగునీసింది. క్రూరత్వం క్రొయ్యబారిపోయింది. అదే శంఖధ్వని విని సహాయోగుల హృదయాలు వికసించాయి. కర్మయోగునికి బ్రహ్మాత్మం దొరికింది. ఊరూ పేరూలేనివాళ్ళు కూడా గురుమంత్ర ప్రభావంవల్ల

కొమ్ములు తిరిగిన వాళ్ళముందు సువ్వా నేనా అంటూ నుంచున్నారు. సమన్వయత సర్వత్రా వ్యాపించింది. సరళత సర్వాధిపత్యం వహించింది. శాంతి సామాజ్యం స్థాపించింది. స్పష్టత నిర్మోగమాటంగా నడుం కట్టింది. కలుపుగోలుతనం భేదాభిప్రాయాలను హతమార్చింది; స్వేచ్ఛావిహారం చేసింది. శూరత్వం వీరవిహారం సాగించింది. వీరత్వం సింహనాదం చేసింది. దయ చేతికి ఎముకలేకుండా దానమారంభించింది. అభేదమూ అద్వైతమూ ఆనందతాండవం చేశాయి.

శంకరాచార్యులు దిగ్విజయ యాత్ర ఆరంభించాడు. కాశీరాజు రతనసింహు దాయన వెంట నడిచాడు. న్యాయమూ, సత్యమూ, వీడికి వెనక అందగా శక్తిరూపా అవసరం. ఆయనకి తెలుసు, సత్యంలేని శక్తి గుడ్డిది. అలాగే శక్తిలేని సత్యం కుండ్లిది. క్షమాజనని భారత భూమిలో జీవనమంటే భయం కానీ, వ్యామోహంకానీ లేదాయనకి. కానైతే భారతదేశమంతటా ప్రజానందోళన సాగించడానికి బయలుదేరుతున్నా దాయన. అంచేత ప్రజల్ని రక్షించడం కోసం, వాళ్ళని ప్రభావితుల్ని చేయడంకోసం కొంత పటాదోషమూ అవసరమే. తన ఉద్యమం సఫలం కావడం కోసమే శంకరాచార్యులు ఈ పటాదోషం జతపరిచాడు. సాధనసామగ్రి యావత్తూ కుదుర్చుకున్నాడు. కాని స్వయంగా ఆయన మాత్రం వాటికి దూరంగానే వున్నాడు. చత్ర చామరాలతోనూ, అస్త్ర శస్త్రాంతోనూ ఆయనకి ప్రమేయమేముంది గనుక! వైరాగ్యమే ఆయన కవచం. జ్ఞానమే ధాటు. ప్రస్థానత్రయమే శస్త్రాలు. శిష్యబృందమే సైన్యం. ఈ సైన్యం గంగానది వార్ధంబడే పాడుతూ బయల్దేరింది.

భగవతి తవ తీరే నీరమాత్రాశనోఽహం
విగత విషయతృప్తిః కృష్ట మారాధయామి,
సకలకలుషతంగే స్వర్గసోపానసంగే
తరళతరతరంగే దేవి గంగే ప్రసీద.

భగవతి భవరీలామోమాలే తనాంభః

కణ మణువరిమాణం ప్రాణినో యే స్పృశంతి

అమరనగరనారీ చామరగ్రాహిణీనాం

విగత కలికలంకాతంక మంతే బుతంతి.

౨

బ్రహ్మాండం బుధయంతీ హరశిరసి జటావల్లి ముల్లాసయంతీ,

స్వర్లోకాదాపతంతీ కనకగిరిగుహగండ శైలాత్ఫలంతి,

క్షోణీపుష్పే బుతంతీ దురిత చయచమూర్నిర్భవంత్యయంతీ

పాథోధిం పూరయంతీ సురనగరసరిత్పావనీ సః పునాతు.

౩

మజ్జ న్మాతంగకుంభచ్యుతమవమచిరామోడమత్రాలిజాలం

స్నానైః సిద్ధాంగనానాం కుచయుగవిగలక్కుంకుమాసంగపింగమ

సాయం ప్రాత ర్ముసీనాం కుశకుసుమచయైశ్చన్న తీరస్థనీరం

పాయాన్నో గాంగకుంభః కరికలభకాక్రాంతరంహస్త రంగమ్.

ఆదా వాది పితామహస్య సయమ వ్యాపార పాత్రే జంః,

పశ్చా త్పన్నగళాయినో భగవతః పాదోదకం పావనం

భూయః శంభుజటాపిభూషణమణి ర్భవన్నో ర్మహర్షే రియం

కన్యా కల్మషనాశనీ భగవతీ భాగీరథీ భూతలే.

౪

శైలేంద్రాదవతారణీ నిజజలే మజ్జజ్జనోత్తారిణీ

పారావార విహారిణీ భవభయశ్రేణీ సముత్సారిణీ

శేషాంగై రనుకారిణీ హరశిరోవల్లిదలాకారిణీ,

కాశీప్రాంతవిహారిణీ విజయతే గంగా మనోహారిణీ.

౫

కుతోఽపివీర్విచిస్తవ యది గతా లోచనపథం

త్వయా పితా పితాంబరపురనివాసం చితరసి

త్వదుత్సంగే గుంగే పతతి యది కాయ స్తనుభృతాం

తదా మాతః శాత్రుతవపధలాభోఽప్యతిలము.

౬

గంగే త్రైలోక్యసారే సకలసురవచూదౌత విస్తీర్ణతోయే
పూర్ణబ్రహ్మస్వరూపే హరివరణరజోహారిణి స్వర్ణమాగ్నే
ప్రాయశ్చిత్రయదిస్యాత్తవజలకణికా బ్రహ్మహత్మాదిపాపే
కస్యాం స్తోత్రం సమర్థస్త్రిజగదఘహరే దేవి గంగే ప్రసీద.

మామాతః శాంభవి శంభుసంగమిశితే మౌళా నిధాయాంజలిం
త్యజీరే వపుషోఽవసానసమయే నారాయణాఽప్రిద్యయమ్
సానందః స్మరతో భవిష్యతి మమ ప్రాణప్రయాణోత్సవో
మాయా ద్భక్తి రవిచ్యుతాహరిహరాద్యైకాత్మికాశ్వరీ.

గంగాష్టక మిదం పుణ్యం యః పఠే త్రయతోనరః
సర్వపాప వినిర్ముక్తో విష్ణులోకం స గచ్ఛతి. ౧౦

గంగవార్ధంబదే పడి ఈ తరుణతాపసుల దండు ఉత్తరాది కేసి
వెళ్ళింది. అలా శంకరాచార్యులు ఎగువకి వెళ్ళడంలో, బహుశా జాతీయ
భాగీరథి పుట్టుకని పూర్వ చరిత్రతో సంబంధం స్థాపించాలని ఆయన
అభిప్రాయమేమో! దానిలో, పూర్వజానం ఆయన తర్కనం కోసం
వచ్చేవాళ్ళు; ఆయన ఉపదేశామృతం పానం చేసేవాళ్ళు; తృప్తిపడేవాళ్ళు.
తైత్తిలు ఆయన సాక్షాత్తు శంకరుడి అపతారమన్నారు. వైష్ణవులు
ఆయనలో విష్ణువు అంశ దర్శించారు. యావన్మండి దేవతలూ ఒకే పర
బ్రహ్మయొక్క భిన్న భిన్న స్వరూపాలని ఆయన బోధించేవాడు. రామే
శ్వరంలో శివప్రతిష్ఠచేసి, శివోపాసనచేసి, సముద్రందాటి లంకాపట్నం
జయించిన శ్రీరామచంద్రమూర్తికి, రామనామం జపిస్తూ హాలాహలం
పానం చేసిన శివుడికి విరోధమెక్కడుంది? సతీదేవి మృతదేహం భుజాల
మీద వేసుకుని భారత సంచారం చేసిన శివుడికి, రెండో జన్మలో శివుణ్ణి
వరించాలన్న కోరికతో మోరమైన తపస్సు చేసిన పార్వతీదేవికి అంతర
మేముంది? పీఠంతా వొక్కటే. ఎవడు వైష్ణవుడో వాడే తైత్తిడు; వాడే
శాక్తేయుడు. ఒకడి పూజ రెండో వాడికి విరోధమా? ఏమిటి? అంచేత
అక్కడక్కడ పంచాయతన పూజ చేయాలని ఆదేశించా దాయన. ఆ
అయిదు మూర్తులలోనూ ఎవరి ఇష్ట దైవాన్ని వారు మరక స్థాపించుకో

వచ్చు. అందులో వాక దైవం పెద్దనీ వాక దైవం చిన్ననీ భేదం లేదు. వివభక్తుడు విష్ణుపూజ చెయ్యవచ్చు. పరమవైష్ణవుడు శివపూజ చెయ్యవచ్చు. ఇదే గ్రామవాసునికి ఆయన ఇచ్చిన సందేశం. ఆయన సందేశం గ్రామ గ్రామాల ప్రజలు శ్రద్ధతో విన్నారు. అవగతం చేసుకున్నారు. ఆయన మాటలకి అద్భుతమైన ప్రభావముందేది. నోట వెలువడడమే తదపు శ్రోతల హృదయాంలో నాటుకునేవవి. కాళ్ళతమైన ముద్రవేసేవి.

సాయంకాలమయ్యేది. ఆకాశం సింధూరం పూసుకునేది: దినమంతా ఆలీసిపోయిన సూర్యుడు నిద్రకని చెళ్ళిపోయేవాడు. శంకరాచార్యుల శిష్యులు గంగవొడ్డున కూర్చునేవాళ్లు. యావన్ముందీ కాలకృత్యాలు తీర్చు కునేవాళ్లు. కాంతి భంగమవుతుండేమో అని చల్లగాలి కూడా భయపడేది. నిశ్శబ్దంగా నిలబడిపోయేది. ఈ నిశ్చల వాతావరణంలో వాళ్ళ కల్పనా నేత్రాలికి ఎన్నో దృశ్యాలు కనపడేవి, మాసిపోయేవి. జగత్తుకు గురువైన భారతమామి భవ్యమూర్తి, కళ్ళముందు ప్రత్యక్షమయ్యేది. సమన్వయంతో ప్రపంచానికి కాంతి, శ్రమ, సమన్వయమూ తాము బోధిస్తున్నట్లు అని పించేది. మెల్లిమెల్లిగా గంగానది వాళ్ళచెవిలో ఏదో పూడేది. చహుగా గతదినాల చరిత్ర - భాంశివులూ, గుప్తులూ ఆతతాయులయిన విదేహి యుల్ని తరిమేసి, తమ వొడ్డున యజ్ఞాలు చేసిన వైసం వెప్పేది కామోసు! గంగమ్మనే వాళ్లు తన రాజ చిహ్నంగా చేసుకున్నారు. ఏమండీ, కుళ్లు కాలవలు కూడా తనలో కలుపుకొని పవిత్రం చేసే శక్తి గంగమ్మ తల్లికే వుంది. అంచేత భారతదేశానికి గంగానదీ తగిన గురువు. భారత చరిత్రకు అదే ప్రతిమూర్తి. దాని జ్ఞానానికి అదే జనని. దాని సంస్కృతికి అదే దోహదం.

శంకరాచార్యులు శిష్యులకి గుప్త సామ్రాట్టుల స్వర్ణయుగంనాటి విషయాలు వినిపించేవాడు. అనేక ప్రవృత్తులు బోధించేవాడు. చారిత్రక విషయాలు చర్చించేవాడు. శకులూ, మాణులూ పాశచత్యంనుంచి ముక్తి పొందడానికి హిందూధర్మ మెలా పెనగులాడిందో వివరించేవాడు. ఆ

యుగంలో జాతీయ పీఠాలు అవసరమైతే అన్నీ వాడిలేసి 'ఏకం సద్విప్రా
బహుధా వదంతి' అనే సిద్ధాంతంకూడా మరచారా అన్నట్లు పాంచూ ధర్మ
మొక్కదాన్నే వృద్ధిచెయ్యడమే తమ జాతీయ కర్తవ్యమని ఏ విధంగా
భావించేవారో విశదపరిచేవాడు. ఈ పవిత్ర చరిత్ర తెలుసుకోవడంకోసం,
పురాణాంప్రవచనంవిసదంకోసం సప్తర్షులు నీరాకాశంనించి దిగివచ్చేవారు.
గంగాజలంలో కూచునేవారు, ఉండివుండి ఆనందధ్వని చేసేవారు. అప్పుడు
గంగాజలం కంకలమని లేచేది. చేపలు చెంగున పైకి గెంలేవి; లోపల
మునిగిపోయేవి. ఆచార్యుల ప్రసంగం ముగిసేది. శిష్యులు నిద్రపోయేవాళ్లు.
కాని ఋషులు మాత్ర మక్కడే గంగాజలాల్లో కూచుని వుండేవాళ్లు.
రాత్రంతా ఆలోచించేవాళ్లు. తెంతెంతవారేసరికి శంకరాచార్యుల చర్యలు
సమ్మతిస్తూ తమ నిశ్చయానికి వెళ్లిపోయేవాళ్లు. శంకరాచార్యులు తన పరి
వారంతో ముందుకి సాగేవాడు. సూర్యు డాయన వెనువెంట నడిచేవాడు.
నిశామే, ఆచార్యుల తెదురునడిచి అవరాధమెలా చేస్తా దతడు! అందుకనే
మర్యాదపూనుప్పుడు ఆచార్యులు చెట్లనీడని అగిపోయేవాడు. సూర్యుడి
పనిలో బాధకంకమండా అతడికి దారి వాదిలి పెట్టేసేవాడు. చెట్టు చుట్టూ
పున్న నీడని వాడినపట్టేవి. ఆచార్యుల పాదం మీద ఆర్పించేవి. ఇది
శంకరాచార్యుల దైనికకృత్యం. ఆయనలా వెళ్లిన కొద్దీ శిష్యులనంఖ్య
పెరుగుతూ వుండేది.

కాశీనుంచి శంకరాచార్యులు చరణాద్రిగడం చేరాడు. అక్కడే
వింధ్యపర్వతం స్నానానికి గంగలో దిగుతుంది. అగస్త్యులవారి ఆజ్ఞ
ప్రకారం తం వంచిన మహాపర్వతమిది. ఉత్తర దక్షిణాల సమ్మేళన కర్త
అగస్త్య మహర్షి. ఆయన పావాలు ముద్దుపెట్టుకుని గంగమ్మ తల్లికూడా
ధర్మత సాపాదించుకుంటుంది. తమ్ముడికి రాజ్యమిచ్చేసి, లోక కళ్యాణార్థం
సన్యాసం పుచ్చుకున్న భర్తృహరిని తలంచుకున్నాడు శంకరాచార్యులు.
భక్తితో తలవంచాడు. అక్కడినించి శిష్యసమేతంగా ప్రయాగ చేరు
కున్నాడాయన. కాశీనించి ఐదులుదేరాక ప్రయాగే ఆయన కొన్ని దినా
లాగిన మొదటి స్థలం.

శంకరాచార్యులు ప్రయాగ చేరిన దినం రదిశ్యమైంది. నేటికీ అదే రోజున మేలా జరుగుతునే ఉన్నది. ఇలాంటి ఒక మేలానాడు శంకరాచార్యులు ప్రయాగ వచ్చారనీ, తన మతమిక్కడ ప్రతిపాదించారనీ మనలో ఎంతమందికి తెలుసు? మన జాతీయ జీవనంలో మేలాల స్థానం చాలా గొప్పది. వీటి మూలంగా చిన్నతనంలోనే మనలో విశిష్టతమూ, వ్యాపకత్యమూ వంటి సంస్కారం నాటుకుంటుంది. అది మన జీవనంలో చివరివరకూ అందిపెట్టుకునే ఉంటుంది. ఈ మేలా జరిగిన స్థలం గురించి మన మనస్సులో ఒక పవిత్ర భావమేర్పరుతుంది. శ్రద్ధాభావం కలుగుతుంది. ఎక్కడైనా ఒక చారిత్రక మహాపురుషుడి జ్ఞాపకార్థమో, ఒక చారిత్రక సంఘటన స్మృతికోసమో మేలా జరిగిందనుకోండి, అప్పుడా చారిత్రక విషయం మన జీవితంలో ఒక భాగంగా తయారైపోతుంది. ఆ మహాపురుషుడి జీవన మొకసారి మనకళ్ళముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఏ మేలాలోకయినా వెళ్ళండి, అక్కడ భారతదేశమంతదీనించి వచ్చిన సాధువులూ, సన్యాసులూ మీకు ప్రత్యక్షమవుతారు. గొప్పగొప్ప విద్వాంసులు దర్శన మిస్తారు. దేశంలో ప్రతిప్రాంతం వాళ్ళూ వొక్కదగ్గిర సమావేశమైనప్పుడు, మూలమూలంనుంచి చిన్నా పెద్ద జీవనా లొకదగ్గిర గుమికూడినప్పుడు సమగ్రమైన భారతీయత్వం అక్కడ కాకపోతే ఇంకెక్కడ సాక్షాత్కరిస్తుంది? ఈ మేలాలలోకి వచ్చి పండితులు తమతమ మతాల

ప్రతిపాదించేవాళ్లు. అవి సులువుగా దేశమంతటా వ్యాపించేవి. మన ఆర్థిక జీవనం మీద పడే ఈ మేలాం ప్రభావం సహజంగానే వ్యక్తమవుతుంది.

ఆవాళ మామూలుసం, అమావాస్య. నేటికి కూడా యాత్రికులు అనాడు వచ్చి గంగలో స్నానమాడతారు. పుట్టాత్ముల మహిమని ఠావిస్తూ ఇక్కడి వెళతారు. అంతేకాదు; - ఆ మేలా దినాల్లో సాధువుల దర్శనం చేస్తారు. వాళ్ల ఉపదేశాలు వింటారు. హృదయాలు కూడా స్నానం చేయించుకుని పునీతులవుతారు. అలా ఏడాదికేడాది వచ్చి యాత్రికులు ధన్యులవుతారు. ఏడాది పొడుగునా తమ కంటిన కల్యాణం కడిగేసుకుంటారు. మేలా దినాల్లో పితృ తర్పణాలు చేస్తారు. అవే నిజమైన పితృ తర్పణాలన్నమాట. ఆవాళ రెండు దోసిళ్ల నీళ్ల మాత్రం పితరుల కర్పించడం కాదు; హృదయమే పితరుల కర్పించినట్లు. పూర్వుల స్మృతి నిలపడమూ, వారి సంప్రదాయం ముందుకి సాగనివ్వడమూ, వారి ధర్మమూ, విజ్ఞానమూ మొదలయిన క్షేత్రాలలో జరిగిన ప్రగతి చూద్దీ చేయడమూ, వారి ఆదర్శాలు రక్షిస్తూ జీవనం గడపడమూ.. ఇదే పితృతర్పణము తారాకు నిజమైన ఉద్దేశం. మేలాలో చేసిన పితృ తర్పణంపల్ల తర్పణంయొక్క నిజమైన ఉద్దేశం సిద్ధించిందన్నమాట. ఏమంటే, ఆవాళ శంకరాచార్యులు పూర్వపు యువుల అత్యులను సాక్షాత్కరింపజేశాడు.

మామమేలా ముగిసింది. కాని శంకరాచార్యులంక్కడ కొన్నాళ్ళాగాడు. పర్యం ముగిసినా త్రివేణీ సంగమం దగ్గర ముగిసి భారద్వాజా శ్రమం దగ్గరికి వెలిసింది. ప్రయాగలో ప్రతి అడుగునేలా పవిత్రమైనదే. ఎంచేతంటే అక్కడ అడుగుడుగునా ప్రజాపతి బ్రహ్మ యజ్ఞాలు చేశాడు. అంచేతే అది ప్రయాగ అయింది. భారద్వాజాశ్రమం మరింత పవిత్రమైనది, నాలుగు వేదాలూ ప్రతిష్ఠించిన బ్రహ్మదేవుడి నోదినంబీ, అతడి

ప్రతినిది స్వరూపులయిన ఎంతో మంది కులపతుల, అధ్యక్షుల, పేక్షకుల నోళ్ళనుంచి ప్రతిస్వరూప సరస్వతీ ప్రవాహం అక్కడే ప్రవహించేది. ఆ సరస్వతీ ప్రవాహంలో ఎంతో మంది బ్రహ్మచారులు స్నానమాడేవాళ్ళు; పవిత్రులయేవాళ్ళు; పుణ్యమూ, పురుషార్థమూ సాధించే వారు. ఈ భారవాక్యశ్రమలతోనే గొప్ప విశ్వవిద్యాలయముండేది. వేల కొద్దీ విద్యార్థులక్కడ విద్యాభ్యాసం చేసేవాళ్ళు. శ్రీరామచంద్రమూర్తి పాదదూళితో పవిత్రమైన ఆశ్రమమది. భారవాక్యశ్రమ చూడతూ చౌద్ర యుగంలో తగ్గుతూ వచ్చింది. ఇప్పటిలాగే ఆ దినాల్లో అక్కడ సరస్వతి లోపించి పోయింది. శంకరాచార్యులు మళ్ళీ ఒకసారి అక్కడ సరస్వతిని ప్రవహింపజేశారు. వేదాంత సూత్రా లక్కడ చదివించడ మారంభించా రాయన. సూత్రాల భాష్యమూ, వాటి విశదీకరణమూ నిరంతరం సాగింది. నిర్మలమూ, జ్ఞానమయమూ అయిన ఆ సరస్వతీ ప్రవాహంలో స్నాన మాడేందుకు వేలకొద్దీ జనం గుమికూడారు. దూరదూరాలనుంచి వేదాంత జిజ్ఞాసువులు రావడం మొదలుపెట్టారు. ఎంతో మంది విరోధులు కూడా శంకరాచార్యులతో తర్కించడానికి వచ్చేవాళ్ళక్కడికి. చివరి కాయన శిష్యురికం స్వీకరించి అక్కడే వుండిపోయేవాళ్ళు. తర్కమూ, శాస్త్ర చర్చా అన్న మాటలు విని ఏదో రాధాంత సిద్ధాంతం జరిగేదేమో అని ఆసక్తివచ్చు మీరు. కాని శంకరాచార్యుల పద్ధతి అదికాదు. అలాంటి పద్ధతికి ఎంతో దూరం తొలిగిపోయేవా రాయన. తన జ్ఞానంతో తర్కం ప్రయోగించి ఎదుటివాడి నోరు మూయించినా, అతడు తనవాదయిపోడు. తర్కంవల్ల మనిషి వీగిపోవచ్చు, కాని స్నేహితుడు కాదు. పైగా శత్రు వయితే కావచ్చు. తర్కంలేనమే తర్కం చేసేవాళ్ళతో ఆయన మాట్లాడే వాడుకాదు. కాని, దేశమూ ధర్మమూ ప్రేమించేవాళ్ళ నిజమైన సందేహాన్నిటికీ మాత్రం సమాధానాలు చెప్పేవాడు. తన యోగ్యతా, రుజువర్తనమూ, మనోధృఢత్యమూ, నిస్వార్థతా-వీటన్నిటి ప్రభావమూ వాళ్ళమీద

వేయడానికి ఎంతోకాలం పట్టేదికా వాయనకు. ఇలా ఆయన శిష్యుకోటి అనుదినమూ పెరుగుచూపబ్బింది. శంకరాచార్యుల అలౌకికమైన జ్ఞాన ప్రభతో ప్రయాగక్షేత్రం వెలిగిపోయింది. అంతటితో సరిపోలేదు; స్నేహ సిగ్గమై ఆయన హృదయం రసదారలో రసవంతమున్నూ అయి పులకరించింది. ఒకనాడు ఆయన శిష్యుడొకడు అక్షయవటం చూసేందుకువెళ్లాడు. ఈ వటవృక్షం సృష్ట్యాదినుంచీ అక్కడవుంది. ప్రళయకాలమవుదు సృష్టి యావత్తూ నాశమైపోయినా కూడా ఇది ఇలాగే నిలబడివుంది. ప్రళయ మప్పుడు చూర్కచేయమని దీనినే ఆశ్రయించాడు.* అవటవృక్షం క్రింద ఒక కుష్ఠరోగి నాడవడుచూ వుండడం చూశాడు శిష్యుడు. ఆ రోగి శరీరం యావత్తూ తెల్లబడిపోయివుంది. కళ్ళల్లో వెలుగులేదు. దృష్టి నశించిపోయింది. బ్రతుకు నిరాశ చేసుకున్నాడతడు. అత్మహత్యకి సిద్ధపడుతున్నాడు. చివరి క్షణంలో శిష్యుడు రాపాడా డతణ్ణి. అత్మహత్య మానిపించాడు. తన గురువు దగ్గరికి తీసుకువచ్చాడు. చూసీ చూడడంతోనే ఆచార్యులంతణ్ణి సయం చేసేస్తాడని అతడి సమ్మతం. కుష్ఠరోగిని చూశారు జనం, దూరం తప్పకున్నారు. శిష్యుణ్ణి తిట్టారు. కాని ఆచార్యులు మాత్రం ఆనందించాడు. కుష్ఠరోగిని దగ్గర చేర్చుకున్నాడు. స్వయంగా అతడికి సేవచేశాడు. మందూ మాకూ ఇచ్చాడు. మహాపురుషుడి చేతిచలన, కుష్ఠరోగి రోగం నయమై పోయింది. క్రమంగా మీది మచ్చలూ మాయమయాయి. శంకరాచార్యులంతడి ప్రాణంలో ప్రాణం పెట్టి బతికించాడు. అతడికి ఉపంకుడని పేరు పెట్టాడు. తన శిష్యుకోటిలో చేర్చుకున్నాడు. తన సమాజంలోంచి చూరమై

* ప్రయాగకోటలో ఇప్పుడు కూడా ఈ అక్షయవటం చూడవచ్చు. ఐతే దీని మొంతం మాత్రమే వుండివచ్చు. అక్కరు దీనిని తెగ గొట్టింలాడు. ఇహంగీడు దీనిని నరికించి, మరుగుచూస్తూ నూనె దీనిపైద పోయింలాడు. కాని అక్షయమైన హిందూసంఘం లాగే ఈ అక్షయవటం ఎంత నరికితే అంత చివురు పెడుతూనే వుంది.

పోయిన వొకవ్యక్తి గురించి శంకరాచార్యుల హృదయంలో ఎంత ప్రేమా
ఎంత సౌహార్దమూ ఉందో, చూడండి! అంచేతనే ఆయనదే అయిపోయింది
సమాజం. సమాజాని కాయన సేవకుడైతే, సమాజం ఆయన్ని సేవించి
చస్కోమైంది.

ప్రయాగలో ఉన్నప్పుడే ఆయన కవితలు యమునావృక్షమూ,
ప్రయాగావృక్షమూ, మావవావృక్షమూ, యక్షిన్యసంహ పంచరత్నాలూ,
వేదహర శివస్తోత్రమూ వైదికీవచ్చాయి. ప్రయాగావృక్షమూ, యమునావృ
క్షమూలోని ప్రతీ ఆక్షరమూ ప్రయాగమీదా, యమునమీదా ఆయనకున్న
బ్రక్తిని వెల్లడిచేస్తుంది. ఈ అష్టకాలు చదివితే మనలో ఒదిగివున్న ప్రాచీన
స్మృతులు వొక్కసారి మేలుకుంటాయి. హృదయం స్వాభిమానంలోనూ,
శ్రద్ధాభక్తులతోనూ నిండిపోతుంది.

ప్రయాగలో శంకరాచార్యులొక విజయం సాధించాడు. అది
చర్చించడం వాదిలిపెట్టేస్తే ఆయన ప్రయాగ యాత్ర ఆసంఘాత్రిగా
వుండిపోతుంది. ఈ విజయమాయన ప్రతిష్ఠానపురంనుంచి వచ్చిన ప్రభా
కరాచార్యుడిమీద సాధించాడు. ప్రతిష్ఠానపురం* గంగ దావలివొడ్డునవుంది.
పూర్వమిది చంద్రవంశం రాజుల రాజధానిగా వుండేది. ప్రభాకరాచార్యులు
ప్రతిష్ఠానపురంలో కుమారిలత్తు శిష్యుడు. పేరుకేమో అతడు కుమారిల
త్తు శిష్యుడే, కాని కర్మకాండలో కొత్త పద్ధతి స్థాపించాడు. కర్మకాండే
తన జీవన సర్వస్వమని భావించే వాడతడు. శంకరాచార్యులు స్వయంగా
అతడి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అంత మహాపురుషుడు తన దగ్గరకు రావడం
తోనే విరగబడిపోయాడు ప్రభాకరాచార్యులు. కిందా మీదా కనిపించలే
దతనికి. శంకరాచార్యులు వంటి మహనీయులు తన దగ్గరికి రావడంతోనే

* ఇవాళకూడా ప్రతిష్ఠానపురం శిథిలావస్థలో అవుపిస్తుంది. దానిని
రక్షాసీ అంటిరిప్పుడు. ఎప్పుడో ఇది పరశురామప్రీతి అయిపోయింది. అంచేత
ప్రతిష్ఠానపురమన్న పేరు మారిపోయి రక్షాసీ అయిపోయింది.

“నేనూ చొక మహాపురుషుణ్ణి” అనుకున్నా దతడు— “నా దగ్గరికి రానే వచ్చాడీయన. ఇప్పు డీయనని వోడించేస్తాను. శిష్య సమేతంగా నా మతంలో కలిపేసుకుంటాను” అంటూ ఉప్పొంగిపోయాడు. కాని సముద్రానికి వెళ్ళిన ప్రతి సదీ సముద్రమే అయిపోతుంది. శంకరాచార్యుల్ని చోడిస్తానని బయలుదేరాడు ప్రభాకరాచార్యుడు. కానే ఆయన దగ్గర వోడిపోయాడు. ఆయన శిష్యునికే పుచ్చుకున్నాడు. అతడే కాదు అతడి అగ్రహారం యావత్తూ శంకరాచార్యుల మతం పుచ్చుకున్నారు.

ప్రభాకరాచార్యుణ్ణి గెలవడంలో శంకరాచార్యునికి తన జ్ఞానమే కాకుండా మరో సంఘటన కూడా సహాయపడింది. ప్రభాకరుడి జీవనంలో సంబంధముంది దానికి. ప్రభాకరుడి కొక మమారు డుండేవాడు. అతడి పేరు పృథ్వీధరుడు. బడేశ్వ ప్రాయం నుంచి అతడు మాటామంచి మానేశాడు. ధ్యానమగు్నుడైన యోగీశ్వరుడిలాగ కదలకుండా మెదలకుండా కూచునే వుండేవాడు. ప్రభాకరు డెన్నో ప్రయత్నాలు చేశాడు. మందులూ మాకులూ ఇప్పించాడు. లాభం లేకపోయింది. పృథ్వీధరుణ్ణి శంకరాచార్యులు చూశాడు. జ్ఞానంలోనూ తెలివితేటల్లోనూ రోపంలే దతడికి. అయినా పిచ్చివాడిలా వున్నాడు. తనలో సుప్రావస్తలో వున్న భావాలు ప్రకటించడాని కంటికి అవకాశం లేకపోవడమే దానికి కారణం. ప్రేమతో లాలించి అతడిలో మాట్లాడేవాళ్ళ లేకపోయారు. అతణ్ణి తెలుసుకునేందు కెవళ్ళూ ప్రయత్నించలేదు. శంకరాచార్యులంతణ్ణి ఆదరించాడు. లాలించి మాట్లాడాడు. ప్రేమంటే ప్రాణం పెడతారు కుర్రాళ్ళు. హృదయం గుర్తించగలరు వాళ్ళు. పృథ్వీధరుడు శంకరాచార్యుల దగ్గరికి వచ్చేశాడు. ఆయన నెమ్మది నెమ్మదిగా ప్రశ్నించాడు. అతడి మనసులోని మాట బైటికి రాగేశాడు. తెలిసిపోయింది. పృథ్వీధరుడి హృదయంలో వేదాంత సిద్ధాంతాలు ముందే తివ్వవేసి కూచున్నాయి. మోరమైన కర్మ కాండ జరుగుచూవున్న ఇంట్లో అతడికి శాంతి ఎలా వుంటుంది? శంకరా

చార్యుల దగ్గర హృదయశాంతి పొందా దతడు. శంకరాచార్యులు విష్ణు కోడిలో చేర్చుకున్నాడతణ్ణి. అతడికి హస్తామలకుదని పేరు పెట్టాడు. ఏమంటే, జ్ఞానం కరతలామలకంగా (అరిచేతి ఉసిరికాయలా) వుండే దతడికి.

ప్రతిష్ఠాసేవరం ప్రభాకరాచార్యుల్ని తన శిష్యుల్లో కలుపుకుని శంకరాచార్యులు పూర్వ మీమాంసకులలో ఒక వర్గాన్ని తనలో కలిపేసు కున్నాడు. అయినా ఇంకా ఎంతోమంది మిగిలిపోయారు. ఈ వర్గంలో ఒక విశేషముండేది. వీళ్ళలో తమ ప్రాచీన పరంపరమీద ఆదరణ ఉండేది. వేదాలమీద చలించని శ్రద్ధ ఉండేది. దేశంమీద భక్తి, ధర్మం మీద నిష్ఠా ఉండేవి. కుమారంభట్టు వీళ్ళ గురువు. వైదిక ధర్మం పునరుద్ధరించడంకోసం ప్రాణాలొడ్డినవాడు కుమారింభట్టు. ఈనాటికి కూడా ఈయన స్మృతి ప్రయాగలో సజీవంగా ఉంది. శంకరాచార్యునికి బాగా తెలుసు, కుమారింభట్టే కీకారణ్యం బాగుచేసి తనకోసం రాచబాట వేశాడు. బంగళామూ, బీహార్, మధ్యదేశమూ, శూరసేనమూ మొదలైన ప్రాంతాల నుంచి బౌద్ధమతం తొలగించిన కీర్తి ఎవరికయినా దక్కిందంటే కుమారింభట్టుకే దక్కింది. అతడి ప్రయత్నంవల్లే ఆ చుట్టుపట్ల వైదిక ధర్మం సన్మానం పొందింది. అయితే అప్పటి వైదికధర్మం ప్రజల ధర్మం కాలేకపోయింది. గత శతాబ్దాల్లో జరిగిన సంస్కారాలు ఎంత గంభీరంగా నాటుకున్నాయంటే, వాటిని తొలగించడం అసాధ్యమై పోయింది. శంకరాచార్యులు ఈ విషయమే ఆలోచిస్తూ హఠాత్తుగా అన్నారు—“కుమారింభట్టుకూడా ఉండేనా!” అద్వితీయమైన విద్వాంసుడు కుమారింభట్టు. అధికమైన పరిశ్రమ చేసేవాడు. అలాంటివాడు శంకరాచార్యునికి కుడిభుజంలా ఉండే సమీక్షాలమీద పూర్తయ్యేది తన పని. అతడు లేకపోవడం విచారంగా ఉంది ఆచార్యునికి. ఆచార్యుల పక్కనే ఉన్నాడు ఉదంకుడు. గురువు ఆవేగంతో అన్నమాట అర్థం కాలే

దతడికి. వినయపూర్వకంగా అడిగాడు, “ఎవర్ని స్మరిస్తున్నారు స్వామి! ఎవరి కుమారింభట్టు?”

“కుమారింభట్టునే ఎరుగవా?” కొంచెం వేదనతో అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

ఉదంకుడు శాంతంగా చూస్తున్నాడు. అతడి చూపులో జిజ్ఞాసా భావం వెల్లడవుతోంది.

“మన బాధలు తొంగించిన మహాపురుషుణ్ణి మనం తెలుసుకోక పోవడం, ఇది మన దౌర్భాగ్యం” అన్నాడు ఆచార్యులు. తన తెలివితక్కువకి తనలో రాసు సిగ్గుపడ్డాడు ఉదంకుడు. అంతకంటే తన అజ్ఞానం వెల్లడి చేసిన తన జిజ్ఞాసా భావానికి మరింత విచారించావతడు. ఇంకా ఇలా అన్నాడు ఆచార్యులు — “కుమారింభట్టు, గత శతాబ్దం మీమాంసకుల్లో ఉద్భవించిన పండితుడు. కేవల విద్యాబుద్ధుల్లో అద్వైతీయుడు మాత్రమేకాదు తనను. దేశాన్ని ప్రేమించే ఉదార హృదయుడు. అంతటా ధర్మం క్షీణించడం చూసి ఆయన హృదయం హాహాకారాలు చేసింది. నాస్తికుల అనాధావం చూసి ఎంతో దాదాపర్యం దాయన. దుఃఖమూ, దురవస్థా చూసి గోఘ్న గిట్టకుంటూ కూచునే మనిషి కారాయన. కనుకనే వ్యర్థ జీవనం గడపలే దాయన. ఆయన కర్మయోగి. ఉద్యోగి. పురుషార్థ మెరిగిన బుద్ధికాలి. తన వ్యాకుల హృదయం కార్యకలాపాల్లో తన నిశ్చయం బలపరిచింది. ధర్మం స్థాపించాలనే లాంఛన కష్టాలు వహించే సామర్థ్యం ప్రసరించింది. వేదాలు పఠనం కావడం చూసి దుఃఖపడిన రాజకుమారి అనిన ‘కోవాసు వేదానుర్థ వ్యతి’ వాక్యం నిరంతర మాయన చెవిలో గింగురుమంటూ ఉండేది. అది ఆయనను శాంతంగా కూచోనిచ్చేదికాదు. నెత్తిమీద భూతం కూచున్నట్టు, ఎల్లిప్పుడు కర్మచెయ్యి, కర్మచెయ్యి అని ప్రేరేపించేది.” ఉదంకుడు హృదయ మర్చించి వింటున్నాడు. ఆచార్యులు చూశాడు; ఓ క్షణమాగి మళ్ళీ అందు కున్నాడు. “కుమారింభట్టు వేదవిరోధుల్ని తొలగించడానికి కంకణం కట్టాడు. దౌర్బల్యం కళ్ళలో మురుకుల్లా అగుపించారు. వాళ్ళని అణచి

తీరాలి. శత్రువుల రహస్యం తెలిస్తేనే వాళ్లని రూపుమాపడం సులువవుతుంది. అందుకని ఆయన మారువేషం వేసుకున్నాడు. వేద విరుద్ధమయిన బౌద్ధధర్మం నేర్చుకునే మిషమీద వాక మతంలో ప్రవేశించాడు. జీవనం కంటే అధికంగా ప్రేమించిన తన ధర్మాన్ని చెప్పలేనంత కటువుగా విమర్శిస్తున్నాడే చలించకుండా సహనంతో పనేవా రాయన. ఆయన సహనమూ, సంయమనశక్తి ఎలాంటిదో ఊహించు! కాని వేదన ఎంతని అగుతుంది? అగ్నిహోత్రం ఎంత సీపని దాదగం? ఒకనాడు ఆయన భరించలేకపోయాడు. బౌద్ధగురువు నోట వేద దూషణ విని ఆయన హృదయం కుమిలిపోయింది. విచారించా రాయన. ఆ విచారంలో కన్నీళ్లు వచ్చేళాయి. ఆ కన్నీళ్లే ఆయన రహస్యం బయట పెట్టేళాయి. అహింస అహింస అని కబుర్లు చెప్పే బౌద్ధులు ఆయనని హింసించడానికి విరుదుకు పడ్డారు. ఆయన ప్రాణాలు పుచ్చుకోడానికే తలపడ్డారు. తుదకి ప్రాణాలకి బదులు వాక కన్ను సమర్పించి బతికి బైటపడ్డా రాయన."

ఉదాకుడి మొహంమీద విచారమూ, సంతోషమూ కలిసిన సహన భూతి స్పష్టంగా అవుపించింది. బౌద్ధుల దుర్మార్గంమీద ఆదార్యంకున్నా ఆవేశం కలిగింది. అపుకున్నా రాయన. శాంతచిత్తంతో మళ్ళీ అందు కున్నాడు.

"కుమారింభట్టు బౌద్ధధర్మం తెలుసుకున్నాడు. బౌద్ధుల దురాలోచనలు గ్రహించాడు. వాళ్ళ జాతీయవిరుద్ధమైన ప్రవృత్తులు కనిపెట్టాడు. దేశంలో వ్యాపించిన విషమాయన నెంతో బాధించింది. దాంతో దేశమంతటా సంచారం చేశా రాయన. బౌద్ధధర్మం ఖండిస్తూ ప్రచారం చేశాడు. బౌద్ధధర్మానికి ప్రతిక్రియగా కర్మకాండ ప్రతిపాదించాడు. దాంతో నాస్తికవాదం హాహాకారాలు చేసింది. ఈ అపదనించి రక్షించడానికి నాస్తికులకు వాక చాతా, వైవం లేకపోయాడు. రాజశక్తి తోడయిన దగ్గిర మాత్రం వాళ్ళు ఈ ఉద్యమాన్ని అణచివేయాలని చూశారు. కాని స్వాతంత్ర్యాత్మను ఏ రాక్షసశక్తి అణచివేయలేదు; మోసం, కపటం కలిసి నిర్భయత్యం గొంతుక నొక్కెయ్యలేవు. అపదంన్నింటిలోంచి బైటపడ్డాడు కుమారింభట్టు. తన అత్మవిశ్వాసమూ, అత్మశ్రద్ధా, అద్భుతేని తర్కమూ

ఆధారంచేసుకుని రాజుముందే నౌద్యల్ని పీగొట్టాడు. తర్కంతో పాచిక పారక పోవడంతోనే గారడీ, హస్తలాఘవం ఆశ్రయించారు బౌద్ధులు. అందులోను, వాళ్లు మొట్టికాయలు తినేశారు. దాంతో కిక్కురు మనకండా కూచున్నారు. ముల్లు ముల్లుతోనే తీయాలి. అంచేత బౌద్ధల్ని వోడించడం కోసం కుమారింభట్టు కూడా అక్కడక్కడ తమాషాలూ అవీ చేసేవాడు. విజయభేరి మ్రోగించేవాడు".

కుమారింభట్టు విజయగాథ వింటూ ఆనందిస్తున్నాడు ఉదంతుడు.

"కాని, ఉదంతా! అలాంటివి చేయవద్దని ఆయన ఆత్మ పీకుతూనే ఉండేది. చూచువేషం వెనుకొవకమూ, బౌద్ధగురువు దగ్గర ఉపదేశం పొందడమూ చేసి ఆయన పాపమే చేశాడు".

"ఇందులో పాపమేముంది స్వామి?" ఆచార్యుల మాటకు అద్భుత వచ్చి మధ్యలో అన్నాడు ఉదంతుడు.

"నిజమాలోచిస్తే పాపం లేదే అనుకో," అన్నాడు ఆచార్యుడు. "అయినా కుమారింభట్టు కర్మకాండ ప్రవర్తకుడు. లక్ష్యంలో మంచి చెడ్డా కలిసివుండే సాధనకూడా మంచి చెడ్డా కలిసిందే అవుతుంది. ఒక స్వతంత్రమైన సర్తా అంటూ సాధనలో లేదు. అది ఆయన మరిచి పోయాడు. రుదకి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకునేందుకు నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈ ప్రయాగ తపోభూమిలోనే తుషానంలో ప్రవేశించాడాయన. శరీరాన్ని హోమం చేశాడు. ఆయన ఎంతో చేసిపోయినా చెయ్యవలసింది ఇంకా ఎంతో మిగిలిపోయింది".

గురుపూ శిష్యుడూ ఇద్దరూ వొక్కొక్కడం ఉదాసీనత వహించారు. కొంతసేపు శాంతంగా వుండి మళ్ళీ అన్నాడాయన. "కుమారింభట్టు శిష్యుడు మందనమిత్రుడు మిథిలలో వున్నాడు అతడు కూడా గొప్ప పండితుడు. అతడి సహాయం మనకు లభిస్తే, పూర్వమిహంసకుం యావ న్మంది సహాయమూ మనకు లభిస్తుంది. వాళ్ళలో అతడే ముఖ్యుడు. ఇక్కడినించి మిథిలకే మన ప్రయాణం."

శంకరాచార్యులు చూరువుగా బయలుదేరాడు. మగధ చేరాడు. దత్తకాలం జ్ఞాపకం చేస్తోంది మగధ. పాటలీపుత్రం శిథిలాలు, మౌర్య చక్రవర్తి చంద్రగుప్తుడి కీర్తి, ఆశోకసామ్రాట్టు యశస్సు గానం చేస్తున్నాయి. గుప్తులనాటి వైభవం అక్కడా అక్కడా చెదురుమదురుగా ఇవాళకూడా కనిపిస్తుంది. ప్రయాగలో సముద్రగుప్త చక్రవర్తి శౌర్య స్తంభంలో కనిపించిన కాశిన్యం, మగధలో కోమలమై సంవేదనా హృదయంతో సాక్షాత్కరిస్తుంది. ధర్మద్రోహుల్ని, దేశద్రోహుల్ని కఠోరంగా క్రూరంగా దండించిన చేతులతోనే విజాతంతులలో అమృతగానం పలికిండా దాయన. అది నేటికీకూడా హిందువుల హృదయాలు పులికింపజేస్తూ మగధలో ప్రతిధ్వనిస్తుంది. అందుకనే అన్నాడు కవి: 'పజ్జాదపి కఠోరాణి మృదూని కుసుమాదపి' అని. దీనికి ప్రత్యక్ష నిదర్శనం మగధ.

మందన మిత్రుడికోసం వొంటరిగానే వెళ్ళాడు శంకరాచార్యులు. శిష్యుల్ని వెనక వోదిలేకాడు. శిష్యుల బ్రహ్మాండమైన దండుతో మందన మిత్రుని మీద ప్రభావం తెరచుకదా? శంకరాచార్యులు వట్నంలో ప్రవేశించాడు. నూతిదగ్గర పనిమనిషి నీళ్ళతోడుతూ వుంది. మందనమిత్రుల ఇల్లెక్కడ అని అమె నడిగాడు శంకరాచార్యులు.

పనిమనిషి వినయంగా శ్లోకంతో జవాబు చెప్పింది—

స్వతః ప్రమాణం పరతః ప్రమాణం
 కీరాంగనా యత్ర గిరో గిరంతి,
 ద్వారస్థ నీదాంతర సన్నిరుద్ధా
 జానీహి త స్మందనమిత్ర దామ. ౧

పరిప్రదం కర్మ, పరిప్రదోషః
 కీరాంగనా యత్ర గిరో గిరంతి,
 ద్వారస్థ నీదాంతర సన్నిరుద్ధా
 జానీహి త స్మందనమిత్ర దామ. ౨

జగ ద్భ్రమం స్యా జ్జగ ద్భ్రమం స్యాత్
 కీరాంగనా యత్ర గిరో గిరంతి,
 ద్వారస్థ నీదాంతర సన్నిరుద్ధా
 జానీహి త స్మందనమిత్ర దామ. ౩

వాకిట్లో చిలుకలు గోరువంకలూ ఇలా సంస్కృతంలో చర్చలు సాగించేటో రోజు రోజులా తత్వచర్చలు జరుగుతూ వుండడంలో వింతేముంది? ఆ మాటలే ఆ పిట్టలరావలుకుతూ వున్నా యన్నమాట! ఎంత మేదావియైన పండితుడో మందనమిత్రుడు? పనిమనిషే అలా చెప్పింది. ఎంతో సంతోషించాడు శంకరాచార్యులు. దాసదాసీజనమూ, చిలుకలూ, గోరువంకలూ దేవవాణి సంస్కృతంలో మాట్లాడుతున్నారు. అంతటి ప్రకాండ పండితుడి సహాయం తన కెంత తోడ్పడుతుంది!

* "వేదం స్వయం ప్రమాణమ, లేక వేదాం కేదయినా ప్రమాణ ముందా? కర్మవలం ప్రసాదిస్తుందా? లేక ఫలితోషమునా? లోకం నిత్యమైందా, అనిత్యమైందా?" ఇలా చిలుకలూ గోరువంకలూ ఎవరి గుమ్మంలో పంజరాంలో కూర్చుని చర్చలు సాగిస్తూ వుంటాయో, అదిగో అదే మందన మిత్రుల ఇల్లు.

ప్రాచీన సంప్రదాయాలూ, సంస్కృతభాషా, వైదిక ధర్మమూ పునరుద్ధరించడానికి ఎంత వినియోగ పడుతుంది! ఇలా అనుకుంటూ మండన మిత్రుణ్ణి కలుసుకునేందుకని తహతహలాడిపోయా రాయన. మనసిద్ధి మండన మిత్రుడితో మాట్లాడాలి. తన ఆవేదనా, ధర్మవిచారమూ అతడి కెరిగించాలి. అతడు తప్పకుండా తనతో చేతులు కలిపి తోడ్పడక పోదని గట్టి నమ్మకంతో ముందుకి సాగా రాయన. శ్రీజమయినా వ్యర్థం చేయడ మాయనకి నచ్చలేదు. దాసి వెంట తిన్నగా మండనమిత్రు డింటికి వెళ్లాడు.

తాను వచ్చినట్టు కబురు చెయ్యడం, జవాబు వచ్చేవరకూ వొక శ్రీరామ గాడం - ఈ శిష్టాచారం పాటించడానికయినా వోపిక లేకపోయింది శంకరాచార్యునికి. తన సొంత ఇల్లయినట్టు, తడవడకుండా సరాసరి లోపలికి వెళ్ళిపోయా రాయన. నిజమే ఏ హిందువు గృహమూ పరాయి గృహం కాదాయనకు. పైగా మండనమిత్రుడు తనకు మల్లేనే వేద ధర్మం ప్రేమిస్తున్నాడు. అలాంటప్పుడు మండనమిత్రుడి ఇల్లు తన ఇల్లే అని అనుకోవడంలో ఏంటేముంది? మండనమిత్రుడప్పుడు శ్రాద్ధకర్మ చేస్తున్నాడు. శ్రాద్ధసమయంలో సన్యాసి రావడం కూడనిపని; పైగా ఆగండు కుడైన ఈ క్రొత్త సన్యాసి కబురు ఏమీ లేకుండా ఇంట్లో దూరిపోయాడు. మండనమిత్రుడికి అరికాళ్లమంట నెత్తికెక్కింది. తన యుగంలో అందరి కంటే గొప్పవాడైన మహాపురుషుడు తన ఎడటనుంచున్నాడు. నిజమే, కాని తనకేం తెలుసు? మండనమిత్రుడి కోపం కనిపెట్టాడు శంకరాచార్యులు. శాంతంగా, మృదువుగా అన్నాడు: “మిత్రమహాశయా, శ్రీమిం చండి. ఒకే దారిని నడుస్తూన్న బాటసారులం మనము. మనలో వొకరి మీద వొకరికి కోపం దేనికి?”

“ఒకేదారిని నడవట మేమిటయ్యా, సన్యాసి!” ఏవగింపు గొంతు కతో అన్నాడు మండనమిత్రుడు. శంకరాచార్యులమాట అర్థంకాలే దతడికి.

“అడగకుండా, చెయ్యకుండా లోపల ప్రవేశించావా! పైగా ఈ దొంగ తిరుగుడు మాటలు కూడానా?”

“అదికాదు, మండనాచార్య! మన మిద్దరమూ వైదిక ధర్మం పునరుద్ధరించడానికి నడుంకట్టిన వాళ్ళమే. పగలెంత నిజమో ఈ మాటా అంతే నిజం!” దృఢంగా ఆన్నాడు శంకరాచార్యులు.

వైదిక ధర్మ మన్నమాట వినగానే మండనమిత్రుడి కోపం రవంత కాంచింది; అయినా శంకరాచార్యుల ప్రవర్తన తనకేమీ అర్థం కాలేదు. మళ్ళీ అన్నాడతడు. “వైదిక ధర్మమంటూ పెద్ద కబుర్లు చెవుతున్నావు, కాని ప్రవర్తనేమో బొద్దులమల్లేనే వుంది. వైదిక ధర్మంలో సన్యాసులెక్కడయ్యా? వైదిక ధర్మంలో తద్దినం జరుగుతూ వుంటే సన్యాసులు రావడం కూడదు కదా, యరీ!”

“ఈ విషయాలు మాట్లాడడం కోసమే మీ దగ్గరికి వచ్చాను. బ్రాహ్మణోత్తమా—”

శంకరాచార్యుల మాట నగం నోట్లనే వుంది. అక్కడున్న బ్రాహ్మణ్లో వాకాయన లేచి శంకరాచార్యునికి ప్రణామంచేసి మండన మిత్రుడితో అన్నాడు. “భగవంతుడికి ధన్యవాదాంఝించండి మిత్రజీ, తమ ఎదుట శంకర భగవత్పాదులు నుంచునివున్నారు.”

శంకరాచార్యుల పేరు వినగానే మండనమిత్రుడు తడలిపోయాడు, తన ప్రవర్తన తనకే సిగ్గువేసింది. “క్షమించండి ఆచార్య!” అన్నా డాయన-“ఎవరి సిద్ధాంతం వాళ్ళది. మీ మార్గంమీద గౌరవం లేదు నాకు.”

శంకరాచార్యులు చూశాడు; మండనమిత్రుడు శ్రాద్ధ కర్మలో వున్నాడు. దేశాన్ని గురించి ధర్మాన్ని గురించి మాట్లాడే చిత్త వృత్తిలే దిప్పుడు. అంచేత శాంతస్వరంతో “మీరు శ్రాద్ధకర్మ-పూర్తి చేయండి. ఇప్పటి స్థితిలో దేశం పసి, ధర్మం పసి ఎలా చెయ్యాలో ఉభయములూ కలిసి తరువాత చర్చిద్దాము” అంటూ వైదిక వచ్చేకా డాయన

మండనమిత్రుడు యథావిధిగా శ్రాద్ధకార్యం ముగించాడు. బ్రాహ్మణులకు భోజనం పెట్టాడు, దక్షిణలిచ్చి పంపేడు. తరువాత శంకరాచార్యుల అసా, భోజనాదికాం ఏర్పాటూ చేశాడు. అంతలో ఆయన శిష్యులున్నూ వచ్చి చేరుకున్నారు. మాహిష్మతీవాసుల్లో శంకరాచార్యులు వచ్చిన వార్త గుప్పుమంది. తండ్రిపతండాలుగా ఆయన దర్శనానికి వివగబడ్డారు.

మాడోజామువ - మండనమిత్రుడు, శంకరాచార్యులూ శాస్త్రచర్చ కోసం కూచున్నారు. ఏమిటా శాస్త్రచర్చ? దేశంలోని ఇద్దరు విద్యావంతులు, ఇద్దరు దేశభక్తులు సచ్చా, సద్భావనా మనస్సులో పెట్టుకుని, దేశీయ సమస్యలు పరిష్కరించడంకోసం చర్చ ప్రారంభించారు. ఒకళ్ళ నొకళ్ళు వోదించాలని కాదు. ఒకళ్ళమీద నొకళ్ళమతం రుద్దాలన్న మొంది. పట్టుతో కాదు. ఒకళ్ళ నొకళ్ళు కించపరచాలని తత్తులు నూరుతూ కాదు. ఒకళ్ళనొకళ్ళు బోధపరుచుకోవాలన్న ఉత్కంఠ మాత్రమే ఉండక్కడ. సత్యం చెడకాంన్న జిజ్ఞాసమాత్రమే వుంది. సత్యమార్గంలో నడవాలన్న ఆలిలావ మాత్రమే వుంది. మండనమిత్రుడి భార్య భారతి విదుషీమణి. ఈ చర్చల్లో ఆమె మధ్యవర్తిగా కూచుంది. మాహిష్మతీ పట్టణం తీర్థరాజమైన ప్రయాగగా మారిపోయిందా అనిపించిందప్పుడు. ఒకవంక శంకర భగవానుడి జటాజూటాలనించి ప్రవహించిన గంగా భవానిలా శంకరాచార్యుల నోట శుద్ధమైన జ్ఞానమార్గమనే తెల్లటి గంగ ప్రవహిస్తోంది. మరోవంక తమాం వృషాం చీకటిలోని సూర్య తనూజ యమునా తరంగిణిలా ప్రాచీన సూర్యుడు, యజ్ఞ యాగాదుల పురస్కర్త, ప్రకాండ పండితుడు, ప్రచండ కర్మకాండవాడి మండనమిత్రుడి వాగ్ధార అనే యమున ప్రవహిస్తోంది. ఈ రెండిమధ్యా సరస్వతి అపరావతారం భారతి వుండనే వుంది. ఈ తీర్థరాజమైన ప్రయాగ త్రివేణి సంగమంలో స్నాన మాధ్య తమ హృదయాలు నిర్మలం చేసుకునేందుకు ఎంతో మంచి స్త్రీలూ

పురుషులూ ఓ రాజువలూ మూగిపోయారు. ఈ ప్రవాహం ఎన్నో దినాలు సాగింది. ఐతే ఇక్కడ దాని సారాంశమే విని తృప్తిపడాలి.

ముందు శంకరాచార్యు లందుకున్నాడు, “మిత్రప్రవరా! ఇప్పుడే దేశస్థితి మీకు తెలియండికాదు. కుమారిలభట్టు పాదాచార్యులు తన జీవనం ధర్మ సేవలోనే గడిపారన్నది యదార్థం. జీవనంలో ప్రతిక్షణమూ వైదిక ధర్మం పునఃస్థాపన చెయ్యడంకోసమూ, వేదవిరుద్ధమైన ధర్మాలు ఖండించడం కోసమూ వినియోగించాడాయన. అందులో ఆయనకి సవలతకూడా లభించింది. కాని ఇవాళకూడా ఉత్తరాదిసీ, దక్షిణాదిసీ, పడమటసీ బౌద్ధ ధర్మం కనిపిస్తునే వుంది. దేశానికి పెద్ద విపత్తులా వుందది. రండి, మనం కలిసి ఈ దేశద్రోహుల్ని అంతం చేద్దాం. భారతదేశమంతటా హిందూధర్మం ప్రచారం చేద్దాం. భట్టపాదులు వొదలిపెట్టిన పని పూర్తి చేద్దాం. ఆయన అత్మకి శాంతి కలిగిద్దాం.”

“నిజమే, శంకరాచార్య !” మందనమిత్రుడన్నాడు, “వేదానికి వ్యతిరేకమైన ధర్మం నాశనం కావలసిందే. తోడో వైదికధర్మస్థాపనా జరగవలసిందే. నేనూ ఇదే కోరుతున్నాను. కాని వొక్క ప్రతిక్రియమీదే ఆధారపడి మనం కలవలేం. మీరు ప్రచారం చేస్తున్న ధర్మం వైదికధర్మం కాదు. ఎప్పుడైతే ఇంటింటా జరిగే హవనారితోనూ, అగ్నిహోత్రారితోనూ ఎర్రని ఆకాశం పొగలు కమ్ముతుందో, వేదమంత్రాల స్వరంహరి వాయుమండలం పవిత్రంచేస్తూ ప్రతిధ్వనిస్తుందో, అదిగో అప్పుడు వైదికధర్మం ప్రచారమయిందనాలి. మీ పంచాయతన దేవతలికీ, వేదాం తానికి వైదికధర్మంలో స్థానమెక్కడుంది?”

శంకరాచార్యులు ఈ విమర్శ విన్నాడు. శాంతభావంతో ఇలా ఎత్తుకున్నాడు, “నేనూ వైదికయుగం కలలు కనగలను. వేదపాఠకులూ, కర్మకాండ తత్పరులూ అయిన ఋషుల రక్తం నా రక్తనాళాల్లోనూ

ప్రవహిస్తోంది. నిజానికి దేశంలో యెళ్లాటూ అవీ ముమ్మరంగా జరిగే అదివారు ఎంత గొప్పదినాలు! అందరూ వొకే దారిని ఒక్క దేవత ప్రీతి కోసం యెళ్లాటూ హావనాలూ జరిపేవాళ్లు. కాని మండనాచార్యా! యెళ్లాటూ హావనాలూ, సంధ్యలూ, ఉపాసనలూ ఇవన్నీ మనస్సు శుద్ధిపరచడం కోసమూ, శుద్ధభావాలు తొలగించుకుని హృదయం ఉన్నతభావాలతో నింపుకోవడం కోసమూ సాధనాలు మాత్రమే. అవి సాధ్యాలుకావు. సాధనం జీవనం కాదు. లక్ష్యమే జీవనం."

"ఐతే, యెళ్లాటూ అవీ అక్కరలేకుండా, ఆర్యుల ప్రాచీనమార్గం తిరిగి అనుసరించకుండా ఆర్యపర్మోద్ధరణ జరిగిపోతుందనే మీ అభిప్రాయమా?" మండనమిత్రుడు అడిగాడు.

"ఎందుకు జరగదు?" అన్నాడు శంకరాచార్యులు. "దేశకాలానుసారంగా సాధనం మారుతుంది. ఒకప్పుడు వొక దేశంలో గోధుమలు తిని బ్రతికితే, మరొక దేశంలో వరికూడు తిని బ్రతుకుతున్నారు. ఎంతాకాలంలో చీల్లని పదార్థాలు అవసరమైతే, శీతకాలంలో వేడివస్తువులు అవసరమవుతాయి. వైదికధర్మం కాలానుకూలం అవుతుంది అంటే, అది జయించడమూ, సహించడమూ - ఈ రెండు మానసిక ప్రవృత్తులూ చక్కగా సమన్వయం చేసుకోబడతే బ్రతికివుంది. ప్రాచీన పరంపరతో సంబంధం పెట్టుకుంటే వైదికధర్మంతో కూడా సంబంధముంది తీరుతుంది. పైపై మాటలవల్ల ఆత్మ నశించిపోతుంది అంటే వైదికధర్మం కూడా నశించిపోతుంది."

"ఐతే పాతరోజులు తిరిగి రావనే అంటారా?" కొంచెం విచారిస్తూ అడిగాడు మండనమిత్రుడు.

"గతకాలమెన్నడూ మళ్ళీ తిరిగిరాదు. ఎవళ్ళెంత ప్రయత్నించినా గంగాప్రవాహం వొకసారి మైదానం మీదికి వచ్చిన తరువాత తిరిగి పర్యతం మీదికి మళ్ళించలేదు. జాతి ముందుకు సాగింది. గత వెయ్యి సంవత్సరాల

రాలోనూ దానిమీద ఎన్నో సంస్కారాలు జరిగిపోయాయి. తన అస్థిత్వం నిలుపుకునేందుకు ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేసిందది. సుప్రమైన తన శక్తులు మేలుకొల్పి ఎన్నో మార్గాలు ప్రయోగించింది. దాంతో జరిగిన పురుషార్థం మన సంపత్తిగా తయారయింది. జాతి ఉత్సాహానికి కేంద్రంగా ఏర్పడింది. దానిని మనం ఒదిలివేయడం పడదిక. మన శక్తులు మనమనుకున్న మార్గాలలో వినియోగపడలేదు. మనశక్తులు నిర్దేశించిన మార్గాల్లో వినియోగపడ్డాయవి. వాళ్లేవైనా ఆక్రమణ సాగిస్తే, మనమవైపు ప్రతీకారం చేశాం. వాళ్లు ఏదిక్కుదుర్చులై కనిపిస్తే, మనం ఆ దిక్కు ప్రత్యాక్రమణ సాగించాం. నదియొక్క మార్గం నది ఇష్టానుసారంగా సాగదు. నేలపల్లం మీద ఆదారపడి ఉంటుందది. ఐతే, దాని లక్ష్యమూ, జీవన ప్రవృత్తి, దాని ధర్మమూ సముద్రం చేరు కోవడమే. దాన్నెవడూ అడ్డలేదు. ఎవరైనా అడ్డేందుకు ప్రయత్నించాడో, ఆ మూడుడు నాశనం కావడం తప్పదు. మన జాతీయ జీవనమనే భాగీరథి ప్రవాహంకూడా వేలాది సంవత్సరాలనుంచి వైదిక జీవనమనే హిమాలయంనుంచి కిందికిదిగింది. పౌరాణిక జీవనమనే మధ్యదేశం మైదానాల్లో సంచారం చేస్తూ సముద్రంవైపు ముందుకి సాగింది. ఇవాళ గంగానది ఘోష వినపడడం లేదని మీరు విచారించడంలో ఆర్థంలేదు. కాంత మయిన కలకం ధ్వనికూడా ఆ గంగా తవానిదే. గత వెయ్యేళ్ళలోనూ మారిన మన స్వరూపం చూసి మనం తయపడనక్కరలేదు. శివుడు సుకుమార స్వరూపం మారిపోయి బలిష్ఠమైన యవ్వన స్వరూప మేర్పడిందనుకోండి, ఆ చిన్నప్పటి కోమలత్వం కోసం ఏడవడం కానీ, బాహ్య పదార్థాలు జరిపి ఆ కోమలత్వం తిరిగి రావడంకోసం ప్రయత్నించడం కాని వెర్రితనం. వెయ్యి సంవత్సరాలయి వికాసం పొందిన మన ప్రవత్తులు నాశనం కావు. వాటిని నాశనం చెయ్యవలసిన అవసరమున్నూ లేదు. ఏ గౌరవ చిహ్నాలు మనం వికసింపజేశామో, నేటి రక్షణకోసం

మన తాతీయ వీరులు తమ ప్రాణాలు బలిపెట్టారో ఆ గౌరవ చిహ్నాలు మనం నాశనం కానిస్తామా?"

ఈ ఆవేశపూర్ణమైన ఉపన్యాసం విని మండన మిత్రుడు కొంచెం ఆపుకుంటూ కూచున్నాడు. తరువాత అందుకున్నాడు. "ఏదో ఒక తప్పుడు ఆదర్శం పెట్టుకుని దానికోసం త్యాగం చెయ్యడమూ, ఆ త్యాగమే చాటుకుంటూ ఆ తప్పుదాదర్శానికే అందిపెట్టుకుని ఉండడమూ ఏం న్యాయం స్వామీ! త్యాగం చేసినంత మాత్రాన ఆ తప్పుదాదర్శం మంచి దయిపోదు. ఆదర్శం స్వతహాగా మంచిదైంది కావాలి. చెడ్డదారి నడిచి పరిశ్రమ చేసినంత మాత్రాన ఆ చెడ్డదారి మంచిదై పోదు. పండితులు సమ్మతించింది కావాలి." ఈ చివరిమాట లన్నప్పుడు మండనమిత్రుడి కంఠం కొంచెం ఉల్లేఖితమయింది.

"నిజమైన మాట అన్నారు మిత్రజీ!" అంటూ శాంతంగా ఎత్తుకున్నాడు శంకరాచార్యులు- "మంచి ఆదర్శం కోసమైతేనే త్యాగమూ, అత్యాహుడి సార్థకమవుతాయి. అలా కానప్పుడు మన భయంకరమైన శ్రమ మరింత భయంకరంగా తయారవుతుంది. ప్రజ్వలితమై ఆత్మ ప్రకాశం తీవ్రమైంది. దాని వెలుగు సాధారణ మానవుల కళ్ళు మిరుమిట్లు గొల్పుతుంది. అంచేత ప్రకాశిస్తూన్న పదార్థ స్వరూపం సరిగా నిరూపించలేదు వాళ్ళు. కాని, సూక్ష్మదర్శి అయిన పండితుడు మాత్రం ఆ వెలుగులో ఆదర్శం యొక్క సత్యాసత్యాలు స్పష్టంగా తెలుసుకోగలుగుతాడు. ఎరిగిన వ్యక్తిలాగ ఈ త్యాగమనే ఆవరణ తొంగించి ఆదర్శ పరీక్షకి పూనుకున్నారు మీరు; మంచిఫనే చేశారు."

తానన్నదానికి శంకరాచార్యులు సమ్మతించడంచూసి మండనమిత్రుడు మనస్సులో సంతోషించాడు. తన విషయం ప్రతిపాదించడం కోసం మళ్ళీ అందుకున్నాడతడు. "నిజమే ఆచార్య! సత్యమైన ఆదర్శం ప్రతిష్ఠించ:

దానికే ప్రయత్నించాలి మనం. రండి, మనం దాని కోసమే చేతులు కలుపుదాం."

"అవును, మిత్రానీ." శంకరాచార్యులన్నాడు- "ఆర్యుల వైదిక మార్గమే మన మనుసరిద్దాం. అనంతమైన రక్షాంకు నియమమైన హిమాలయం కూడేవికీ మానదండం లాంటింది. అలాగే గంగా ప్రవాహంలాంటి ఉపనిషత్తుల జ్ఞానధారకు కూడా జ్ఞాననియమూ జ్ఞానలోకానికీ మధ్య దండమై నిలిచిన అపౌరుషేయాలైన వేదాలే మూలం. ఆకాశమంటున్నాన్న ఆ గిరిరాజు చరిత్రలో తపస్సు చేస్తూ, ఆ పర్యత శృంగారితో సమానంగా లేచి జ్ఞానాకాశమందుకుని వేదాంత సూత్రాలు రచించిన ఆ మహా ఋషి బారరాయణుడు ఆర్య మార్గంలో నడిచిన పథికుడు కాదంటారా! ఆ వేదాంత సూత్రాలు వేదవిరోధాలంటారా? వ్యామోహం వల్ల అర్థమిడికీ కలిగిన అకర్మణ్య భావం తొంగింది పురుషార్థ ప్రకర్ష ప్రతిష్ఠించిన భగవద్గీత వేదవిహితమైంది కాదా? జ్ఞానమూ, కర్మా, భక్తి- ఈ త్రివేదీ సంగమంలో మునకలు పెడితే పాపం పోదలకండా వుంటుందా? గత వెయ్యేళ్ళలోనూ విశాసం పొందిన వైదికధర్మమే. దాని ఆదర్శం వైదికాదర్శమే."

"అదంతా నిజమేనయ్యా, ఆచార్యా! కాని బౌద్ధులలాగ యజ్ఞాలూ, హవనాలూ వొడిలిపెట్టి పూజా అర్చనా సాగించడం వైదికధర్మమా?" కొంచెం దారికి దిగుతూ అన్నాడు మండనమిత్రుడు,

శంకరాచార్యులన్నాడు, "ఈ పద్ధతి బౌద్ధులది కానే కాదు. అదీ కాక బౌద్ధులకోసమని మనం హవనాలూ వొడిలేయ్య లేదు. యజ్ఞాలూ, మొదలైన కర్మకాండలో పాట అంతరాత్మ సాక్షాత్కారం కోసం ప్రయత్నించడ మనేది బౌద్ధులకు పూర్వమే మనలో కనిపిస్తుంది. బౌద్ధధర్మం పుటకపోయినా మనమీషని చెయ్యవలసిన వాళ్ళమే. బాహ్య యజ్ఞాలకు

బదులు అత్యయక్షణం జరిపే ఉత్తమాదర్శం ఉపనిషత్తులూ, బ్రాహ్మ
 జాలూ గొంతెత్తి చాటుతున్నాయి. భక్తి ప్రేరణ సహజమైంది. ఇవాళ
 కూడా జన సాధారణం జరిపే పూజాదులలో దాని వికాసమే మనకు గోచ
 రిస్తుంది. ఐతే, దానికొక స్వరూప మేర్పరచమూ, దానిని సరిదిద్దడమూ
 మన పని. అది వైదిక పద్ధతే. ఇంటింటా జరిగే శివపూజ మాటున వైదిక
 రుద్రుడి స్తోత్రం మీకు వినపడ్డం లేదా? వాసుదేవపూజ జరిపే భాగవత
 మతావలంబులు, వైదిక విష్ణువునే కదా పూజిస్తారు? పురాణాలూ ఉప
 పురాణాలూ వైదిక ఋషుల మహిమే గానం చేస్తున్నాయి. ఆకాశం
 చిల్లులు పడినట్టు మన సూతులు కీర్తించిన రాజులు యావన్ముండీ వైదిక
 మత మవలంబించినవాళ్లే కదా? ఏమంటారు? ఈ వెయ్యేళ్లు భారతదేశం
 లోని ప్రజానీకం తమ పూర్వసంప్రదాయంతో సంబంధం పెట్టుకో
 లేదంటారా? వాళ్ల మనస్సులో తమ గత తరం వాళ్లమీద శ్రద్ధలేదంటారా?
 ఈ పరంపరని ఎడపెట్టవలసిన అవసరం లేదంటాను. భారతీయుల
 మస్తిష్కం విగానమిది. ఆసిండు సిండుపర్యంతం తన కోటికోటి సంతా
 నానికి భారతమాత సమర్పించిన మాతృస్త్రస్య మది. దాంతో పరిపుష్టి
 చెందిన సత్పుత్రులు తల్లికోసం నిర్వహించిన ఉపాసనా విధి, ఆరాధనా
 అది. ఈ వెయ్యేళ్ళలో జాతి అంతఃకరణ చతుష్టయంలా వికసించిన
 రాతుర్దామకల్పన పరిత్యజించగలమా? మనం దాన్ని వొదిలిపెట్టలేం.
 సాధారణ జనులున్నూ వొదిలిపెట్టరు. ఏమంటే, అందులో మాతృతూమి
 దర్శనమిస్తుంది వాళ్లకి. దక్షప్రజాపతి యజ్ఞంలో స్వాభిమానం కోసం
 అత్మాహుతి చేసుకున్న సతీదేవి మృతదేహం భారతదేశమంతటా చెదిరి
 ముక్కలై పడివుందివాళ. కాత్తేయుల ఈ తీర్థక్షేత్రాల వంక చూస్తే.
 కళ్లంటూ వున్నవాళ్ళు ఇవాళకూడా ప్రజాపతి యజ్ఞజ్వాలలు చూడగలుగు
 తారు. ఆ జ్వాలల్లో అవుపించే మాతృమూర్తి ముందు ఎవడు తలవొంచ

కుండా వుండగలడు? బౌద్ధధర్మంలోని జాతీయ విరుద్ధమైన ప్రవృత్తుల్ని ఈ జాతీయ కల్పనలే అడ్డగించాయి. ఇవి వాదిలేస్తే జాతీయకల్యాణమెలా సాధ్యపడుతుంది?"

శంకరాచార్యుల లాగాడు. మండనమిత్రుడు ముగ్ధుడై వింటున్నాడు. శంకరాచార్యులు మళ్ళీ అందుకున్నాడు, "మన ఈ వికాసం పరాయి వాళ్ళకి అనుకరించిన అయితే మన ఆత్మాభిమానాన్ని, ఆత్మవిశ్వాసమునూ, స్వయంపోషణాన్ని నాశనంచేసేదే అయితే, మన ప్రాచీన సంప్రదాయాల్ని చిన్నాచిన్నం చేసేసేది అయితే, మనలో ఆత్మగౌరవం రేకెత్తకుండా చేసే జాతీయవిరుద్ధమైన ప్రవృత్తులకి మూలకందమయ్యేదైతే, అప్పుడు మనం దాన్ని సమాధానంగా పూడపెరికేసే వాళ్ళం. ఏమాత్రం వ్యాపాహముంచేవాళ్ళంకాము. కాని అదలా కాలేదు. మన పూర్వ సంప్రదాయానికి పరిపుష్టి కలిగిస్తోందది. పూర్వులు నాడిన విత్తనమే ఇలా వృక్షమై పెరిగింది. విత్తనం పూర్వస్వరూపం మారిపోయిందని విచారించడంలో అర్థంలేదు. దాని పరివర్తనరూపం పోల్చుకోవాలి. వికాస స్వరూపం తెలుసుకోవాలి. చెట్టులోనే బీజం గుర్తించాలి. చెట్టుకే నీరుపెళితే పండు పండి, తిరిగి బీజం దొరుకుతుంది. అంతేకాని చెట్టు నరికేస్తే, వేళ్ళు పీకేస్తే విత్తనం దొరకదు. ఇవాళది హిందూధర్మంతన ప్రాచీన ఆర్య ధర్మం లాల్సాకు వికాస స్వరూపమే. రండి దీన్ని వృద్ధిచేద్దాం. భారతదేశమంతటా అద్వైతం ప్రచారం చేద్దాం. భారత సంతతిని వొక్కలాటిమీద నిలుపుదాం."

"ఐతే, యజ్ఞాలు హవనాలూ నశించవలసిందేనా స్వామీ!" చిన్న బుచ్చుకుంటూ అన్నాడు. మండనమిత్రుడు, శంకరాచార్యుల వాటి ఆతర్జుణ్యం గెలుచుకుంది. కాని మనస్సు మీద పడివున్న సంస్కార ప్రభావం వెనకకు పీకుతోంది.

“నాశన మెందుకవుతాయి, మిత్రజీ? మన జీవనంలో యజ్ఞానికి స్థానముంది. మహాత్మ్యమూ వుంది. అందుకే వాటిని మనం కాపాడుకుని తీరాలి. మన సమగ్ర జీవనమే యజ్ఞమయ మవుతుంది. అదిభౌతిక శక్తితో అదిదైవిక భావన సుధిస్తే ఆధ్యాత్మిక దృష్టి ఉత్పన్న మవుతుంది. అదే యజ్ఞం. “మన దగ్గర వున్నదీ, మనం చేసిందీ - ఇదంతా మన జీవనోపభోగంకోసం కాదు. మానవాదర్శాని కోసం. ఇదే యజ్ఞీయ భావన. లోకంలోని సత్యమూ, శివమూ, సుందరమూ రూపాత్మకమైన ప్రతీదీ భగవంతుడు ఆవిష్కరించిందే. కనుక జీవన క్రియలు ఆయనకు సమర్పించడమే యజ్ఞం. అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

“నిజమే స్వామి?” అపుకుంటూ అన్నాడు, మండనమిత్రుడు - “కాని సిద్ధాంతానికి వ్యాహారిక రూపమున్నూ వుండాలి. అదర్శాలు ప్రాప్తిచాలిందే దానికి తగిన సాధనమున్నూ వుండాలి. జీవనంలో ఇలాంటి యాజ్ఞికదృష్టి రావడానికి తగిన సంస్కారమున్నూ కుదరాలి. ఇవి లేకుండా మన ఉద్దేశ మెలా ఫలిస్తుంది?”

“నిజమే చెప్పారు మిత్రజీ” అన్నాడు శంకరాచార్యులు— “సాధన రూపాలయిన సంస్కారాలు వొదలిపెట్టవద్దు మనం. మన యజ్ఞాలూ, హవనాలూ కలా-తయారవుతాయి- ప్రతివాడూ పంచయజ్ఞాలు చేస్తాడు, మన ధర్మకార్యాలన్నిటిలోనూ యజ్ఞాలూ, హవనాలూ అవసరమవుతాయి. జీవన సంస్కారాలు యావత్తు విధిపూర్వకంగా యజ్ఞాలూ హవనాలూ ద్వారానే జరుగుతాయి. వీటి పరిశుద్ధమైన సాత్విక స్వరూపం మనదే. అది మనదిగానే వుంటుంది. అయితే మనం మూఢులం కాము. ఇతర సాధనాలవల్ల ఈ కోర్కె నెగవేరిందే అనుకోండి, అప్పుడు మనకి అభ్యంతర మెందుకుండాలి?”

మండనమిత్రు డేమని అభ్యంతరపెట్ట గలడు?

అతడి చూడీరింలో తర్కబాణాలు మరిలేవు. శంకరాచార్యుని భావసరస్వతిలో స్నానం చేసి అతడు తన శంకలూ, కుశంకులూ తీర్చేసు కున్నాడు. ఐతే, జైమిని మహర్షి అంటే అతడికెంతో భక్తి. అందుకని వుండివుండి అతడి హృదయం పీకుతుండేది. తుదకి అనేకాడు కూడా, "అచార్య, మీరన్నదంతా నిజమే, కాని జైమినిమహర్షి వంటి పండితుడు ఇవన్నీ ఊహించలేక పోయాడంటారా? ఆయన హృదయంలో దేశం మీదా, దర్మం మీదా ప్రేమలేక పోయిందా?"

బాలా చిక్కియిన తర్కమిది. జైమిని మహర్షి పాండిత్యం కానీ, ఆయన దేశప్రేమ కానీ శంకించరానిది. ఐతే ప్రత్యక్షంగా ఆయనకి భిన్నమైన మార్గమే అవలంబించవలసివస్తోంది. కాని శాస్త్రజ్ఞానంలో శంక రాచార్యు లేమాత్రమూ తీసిపోడు. జైమిని మహర్షి వాక్యాలే ఉదహరించి తన మతం ప్రతిపాదించా దాయన. ఈ సందర్భంలో స్వయంగా జైమిని మహర్షి ప్రత్యక్షమై శంకరాచార్యుల మతం సమర్థించాడని చాక వదంతి వుంది. దాంతో మండనమిశ్రుడు శంకరాచార్యుల పాదాలమీద బ్రాలాడు. తనంతటకానే ఆయన ముందు తల వాలాడు. ఆనందాక్రమంతో శంక రాచార్యు లాయనని గాఢంగా కౌగిలించుకున్నాడు. జాతీయ సంవేదనతో మండనమిశ్రుల హృదయం ఇంతకుముందే తొణికిసలాడుతూవుంది. ఇప్పుడు దానికి నిశ్చితమైన మార్గమున్నూ లభించింది. శంకరాచార్యుల మల్లనే సన్యాసం పుచ్చుకుని ఆయన వెంట బైలుదేరదానికి నిశ్చయించా దాయన.

శంకరాచార్యుల ఈ విజయవార్త దూరదూరానికి ప్రాకిపోయింది. లోకు లాయన మతం పుచ్చుకుంకుడు విరగబడ్డారు. ఏమంటే, మండన మిశ్రులంతటి ఉద్ధండ పండితుడే ఆయన శిష్యురికం పుచ్చుకున్నాడుకనుక. కాని ఇంకా పెనుగులాడవలసింది ఎంతో వుంది శంకరాచార్యులతో.

తన కళ్ళముందు భర్త పీగిపోవడం చూసింది భారతి. ప్రతిజ్ఞ ప్రకారం అతడు సన్యాసం పుచ్చుకోవడమూ చూసింది. భర్తేమో పీగి పోయాడు, నిజమే. కాని తనకిమాత్రం సమాధానం కుదరలేదు. భార్యా భర్తం ఏచారాలలో భేదముండడమూ - భర్త తన విచారాల కారణంగా సన్యాసం పుచ్చుకోవడమూ - ఇదంతా ఆమెకేమీ అర్థంకాలేదు. అంచేత ఆమెకూడా శంకరాచార్యులతో శాస్త్ర చర్చ చేయాలని నిశ్చయించుకుంది. ఆమె అంది, "నా భర్తను అంగీకరింపజేశారు. కాని ఆయనని పూర్తిగా జియించలేదు. ఏమంటారు, భర్త సగం శరీరం భార్య. అంచేత నాతో కూడా వాదించి, నన్నుకూడా వోడిస్తేనే తప్ప ఆయనని మీరు పూర్తిగా వోడించినట్టకాదు. కనక ఆయన సన్యాసం పుచ్చుకోడానికి వీలులేదు."

చిక్కులోపడిపోయాడు శంకరాచార్యులు. భారతి ఇలా కయ్యానికి కాయదువ్వరుందనుకోలే దాయన. కొంతసేపాగి అన్నాడు, "నువ్వన్నది నిజమే, కాని భారతి, నీతో శాస్త్రచర్చ ఎలా కుదురుతుంది? నువ్వు శ్రీవి కదా!"

ఇది వినగానే తన శ్రీశ్రావణమానం ఒక్కసారి భగ్గుమంది భారతికి. ఆవేశం వచ్చేసింది దామెకి. అప్పుకుంటూ నెమ్మదిగా అందామె, "శ్రీనైతే మాత్రమేమి? శ్రీకి విచారశక్తి ఉండదా? ఆమె మనస్సులో సందేహం తుపాను లేవదా? శ్రీకి హృదయముంది. యేథ ఉన్నది.

అమెకూడా దేశంలో ఒకభాగమే. దేశం గురించిన బాధ్యత అమెకీవుంది. ఆ బాధ్యత నెరవేర్చుకునే అధికారమూ అమెకుంది!”

“అది నేనూ ఒప్పుకుంటున్నాను,” అన్నాడు శంకరాచార్యులు-
“కాని దేవీ, వాడుకలో ఉన్న నడవడిక కూడా కొంచెం గమనించాలి కదా!”

“మీరు నడవడిక విషయం నొక్కి చెప్పుతున్నారు. చిత్రంగా ఉంది.” వ్యంగ్యంగా అంది భారతి- “కాని ఆదార్యా, స్త్రీలలో శాస్త్ర చర్చ లోగడ ఎన్నడూ జరగనే లేదంటారా? గార్ల యాజ్ఞ్యవల్క్యుల సంవాదం మీకు తెలియదా? గార్ల పురుషుడా? పైగా అమె సాగించిన శాస్త్ర చర్చ చిన్నచిన్న విషయాలమీద గాదు, ఆత్మ విషయం మీద. జనకుడూ సులభా జరిపిన శాస్త్ర చర్చ సుప్రసిద్ధమైంది. సులభ పురుషుడు కాదే! పోనీ, జనకుడూ యాజ్ఞ వల్క్యుడూ సామాన్య వ్యక్తులా? జగత్తు సిద్ధంయిన మహాపురుషులు. అంతటి మహాత్ములే స్త్రీలలో శాస్త్ర చర్చ జరిపినప్పుడు మీరేం నాతో జరపకూడదు?”

“సరస్వతి యుక్తి యుక్తంగా, సోదాహరణంగా తన పక్షం సమర్థించుకుంది. మరో జవాబు చెప్పలేక పోయాడు శంకరాచార్యులు. చివరి కామెతో శాస్త్ర చర్చకి సమ్మతించక తీరింది కాదాయనకి, మళ్ళీ సభ ప్రారంభమయింది. అంత పెద్ద ఆచార్యులతో, పైగా తన భర్త పిగి పోయాక, భారతి శాస్త్ర చర్చకి సిద్ధపడింది! ఈ వార్త విని చుట్టుపట్ల జనం తండోపతండాలుగా విరగబడ్డారు. రకరకాల చెప్పుకోవడం మొదలు పెట్టారు- “ఏమిటి భారతి సాహసం? కాశీ పండితులు హతోన్నీ అన్న మహనీయుడితో, ఇంత పెద్ద పండితుడు మండన ముఖుడు తల వంచినచోట ఈ స్త్రీ నెగ్గుతుంది?”

“భారతి సాక్షాత్తు సరస్వతీదేవి అవతారం. ఆచార్యులు పండితుల్ని గెలపచ్చు. కాని సరస్వతి నెలా గెలుస్తాడు? ఆయన ఈసారి తప్పకుండా వీగిపోతాడు.” ఇలా ఎవళ్ళకి తోచినట్టు వాళ్ళు వాదించడం మొనరెట్టారు లోకులు.

భారతీ శంకరాచార్యుల శాస్త్ర చర్య ఎన్నోదినాలు సాగింది. తత్వజ్ఞుల మొక్కొక్క విషయమూ వెదికి వెదికి పైకితీసి ఎంతో చర్చించేది భారతి. శంకరాచార్యులు తొలుకు తెలుసుకు లేకుండా జవాబు చెప్పతూవుండేవాడు. కాని మనస్సు మాత్రం లోలోపల తడబడుతూ వుండేది. ఈసారి ఏమవుతుందో! ఎవరు వీగిపోతారో! ఏమో! కానైతే, తన లక్ష్యంమీద తనకి పూర్తిగా విశ్వాసముంది. శ్రద్ధావుంది. అంచేత ఎంతకీవ్వమయిన ప్రశ్న అయినా సరే, జవాబు చెప్పడంలో ఆయనకి కష్టమయ్యేదికాదు. దృష్టి సరిగావున్నవ్యక్తికి ప్రతిదీ సరిగానే అవుపిస్తుంది. అది మంచిదైనా సరే, చెడ్డదైనా సరే, కఠినమైనదైనా సరే, కోమల మయిందయినా సరే, చిన్నదైనా సరే, పెద్దదయినా సరే, తన దారి, తన గురీ తెలిసిన వ్యక్తి దేనికయినా సరే, నూటిగా స్పష్టంగా జవాబు చెప్పేస్తాడు.

చర్చించవలసిన విషయాలన్నీ బాగా చర్చించింది భారతి. అన్నిటికీ అన్ని సమాధానాలు చెప్పాడు ఆచార్యులు. చివరికామె అంది, “మీ సిద్ధాంతాలన్నీ బాగానే వున్నాయి. కాని ఆచార్య! మీ మాయాసిద్ధాంతమూ, సర్వాత్మిక సిద్ధాంతమూ - ఇవి సన్యాసులికి మాత్రం సత్యం కావచ్చు. సంసారం చేస్తూన్న గృహస్థులు మీ నైష్కర్మ్య సిద్ధాంతం వాళ్ళకోలేదు. మీ వేదాంతం ఆచరణలో పెట్టలేరు. అంచేత మీ సిద్ధాంతాల్లో వ్యావహారిక దోషం స్పష్టంగా అవుపిస్తోంది వాకు.”

దీనికేం సమాధానం చెప్పతాడు శంకరాచార్యులు! బాల్యావస్థలోనే సన్యాసం పుచ్చుకున్నాడాయన. సన్యాసం పుచ్చుకుని ప్రపంచానికి దూరంగా పోలేడు. నిజమే కాని సంసారం దేన్నిసంసారమని భావిస్తున్నదో, దానితో ఆయనకి ప్రవేశమేముంది? ఆయన సిద్ధాంతాలు వొక్క సన్యాసుం కోసమేకాదు, సంసారుల కోసమున్ను. ఆయన వాదనే అది. ఈ వాదన కాదని తీసిపారెయ్యాలనుకుంటోంది భారతి. ఆమె అన్నదానికి మాటలతో సమాధానం చెప్పలేదాండు. వ్యవహారంలో సంబంధించిన విషయమది. క్రియలో చూపించడమే దానికి సమాధానమవుతుంది. కనక శంకరుడు ఒక ఆరు మాసాలు గడువు అడిగాడు. వేదాంతాన్ని వ్యవహారికంగా చూపించడానికి.

ఈ సందర్భంలో వొక వదంతి ప్రచారంలోవుంది. భారతి దగ్గర నుంచి వచ్చేకాదు శంకరాచార్యులు. అడవిలో ప్రవేశించాడు. తన శరీరంలోంచి ఆత్మని తీసేసుకుని, అప్పుడే మరణించిన వొకరాజు మృతదేహంలో ప్రవేశ పెట్టాడాయన. చచ్చిపోయిన రాజు బతికి లేచాడు. రాజపరివారం ఆనందం చెప్పతరంకాదు. మహారాజుల దుఃఖాశ్రువులు ఆనందాశ్రువులుగా మారిపోయాయి. రాజ్యంలోని ప్రజలు ఆనంద తరంగాల్లో వోలలాడారు. రాజు శరీరంలో ప్రవేశించి రాచకార్యాలు నిర్వహించడం మొదలుపెట్టాడు శంకరాచార్యులు. సాంసారికానుభూతులనుభవించాడు. రాజిప్పుడు వెనకటి రాజుకాదు. అతడి జీవనంలో పరివర్తనం స్పష్టంగా అవుపిస్తోంది. మహనీయంగావుంది అతడి మనుగడ. అతడిలో సాత్విక ప్రవృత్తి నిండివుండేది. రాచకార్యాలు మునుపటికంటే దివ్యంగా వున్నాయిప్పుడు. ప్రజల్లో సుఖకాంతులు వృద్ధయాయి. రాజుగారి మంత్రులు గమనించారిది. 'ఏదోవొక మహాత్ముడి ఆత్మ రాజుగారి మృతదేహంలో ప్రవేశించింది,' - ఈ సమ్మకం బాగా బలపడిపోయింది. వాళ్ళకి. మహా

తూడి అత్త తిరిగి తన పూర్వశరీరంలోకి వెళ్ళిపోకుండా వొక ఉపాయ మాలోచించారు వాళ్లు. నాలుగుదిక్కులా మనుషుల్ని పంపారు. ఏక్కడన్నా శవమన్నది కనిపిస్తేదాలు, తగంబెద్దెయ్యందని అదేశించారు. రాజసేవ కులు శవంకోసం వెదకడం మొదలు పెట్టారు.

శంకరాచార్యుల శిష్యులు ఆరుమాసాల వరకూ నిరీక్షించారు. భద్రంగా ఆయన శరీరం కాపాడుతూ వచ్చారు. అంతవరకూ ఆయన రాలేదు. దాంతో సందేహం కలిగింది వాళ్ళకి. ఆచార్యులు రాజ్య వ్యామోహంలో పడిపోయాడని భావించారు. వాళ్లలో ఇద్దరు శిష్యులు వెదుకుతూ ఆయన కోసం బయలుదేరారు. శంకరాచార్యులు రాజుగావున్న రాజ్యంలో ప్రవేశించారు. రహస్యంగా కోటలోకి వెళ్ళారు. రాజభోగాల్లో వేలంలాడుతున్నాడు రాజు. రాచకార్యాల్లో తీరికలేదాయనకి. చుట్టూ పరి వారం గుమికూడి వున్నారు. శిష్యుల్లో వొకడు వొక శ్లోక మల్లాడు. రాజు గారికి వినిపించాడు. ఆచార్యుల కర్తవ్యమూ వాస్తవిక జీవనమూ జ్ఞాపకం చేశాడు. దగ్గరవున్న వాళ్ళెవళ్ళకి ఏమీ అర్థంకాలేదు. ఆచార్యుల పూర్వ స్మృతి వొక్కసారి పురి విప్పింది. ఉత్తర క్షణంలో రాజు ప్రాణా యామం బిగబట్టాడు. నవ్వుతూ తుళ్ళుచూవున్న రాజు చప్పున క్షణంలో మరణించాడు. రాజభవనం యావత్తు గొల్లుమన్నూరు.

అటు రాజసేవకులు శవంకోసం గాలిస్తూ గాలిస్తూ తుదకి శంకరా చార్యుల శరీరం కనిపెట్టేళారు. దానిని తగంబెట్టడానికి సిద్ధపడ్డారు. వెంటనే చితిపెర్చారు. ఆచార్యుల శరీరం చితిమీద పెట్టారు. శిష్యులు గోలు గోలుమన్నారు. ఇంతలో కళ్లు నలుముకుంటూ ఓం అంటూ చితిమీద లేచి కూచున్నాడు శంకరాచార్యులు. రాజసేవకులు భయపడిపోయారు. శిష్యుల ఆనందానికి అంత లేకపోయింది.

ఇలా పరకాయప్రవేశం చేసి అన్ని అనుభవాలు గడించాడు. తిరిగి మాహిష్మతీపురం వచ్చాడు. తన వేదాంతం వ్యావహారిక స్వరూపం భారతికి బోధపరిచాడు. ఆమె అడిగిన ప్రతి ప్రశ్నకీ సమాధానం చెప్పాడు. భారతి మనస్సులో సందేహాలు పటాపంచలయిపోయాయి. ఆమె కూడా తన భర్తతోపాటు సన్యాసం వుచ్చుకుంది. వాళ్ళు యావన్మండీ కలిసి ఆచార్యులతో దిగ్విజయయాత్ర సాగించారు. మండనమిశ్రులతోపాటు అతడి శిష్యులున్నా ఎంతో మంది శంకరాచార్యుల వెంట నడిచారు. ఐతే మండనమిశ్రుల పేరు ఇప్పుడు సురేశ్వరాచార్యులయింది.

* పరకాయప్రవేశం గురించిన వదంతి ఎంతవరకూ నిజమో చెప్పడం కష్టం. యోగశక్తిగురించి అనేకమయిన వివరాలు వింటాం. చూసిన వాళ్ళున్నా ఎన్నో చెప్పడం కద్దు. శంకరాచార్యులువంటి యోగి ఏదీ చేశాడన్నా ఆశ్చర్యం లేదు. యోగశక్తివిషయం వాదిలేసినా ఈ వదంతిలో కొంత సత్యం వుందనే అని విస్తుంది. శంకరాచార్యులు తన వేదాంతం వ్యావహారికస్వరూపం చూపించడం కోసం ఆరుమాసాలు అమరుకరాళా శాసనసూత్రంతాను వుచ్చుకుని వుంటాడు. ప్రజాపితమైన పరిపాలన కోసం అంతమహనీయుడైన ఆచార్యులచేత రాజా శాసనాదికారం సమర్పించడంలో వింతేముంది? శంకరాచార్యులు దక్షతతో రాజ్యం పరిపాలించాడన్నది మాత్రం నిజం. తాను నిర్వహిస్తూవున్న రాజకార్యాల్లో పడి తన్ను తాను మరచిపోయాడాయన. అరుమాసాంతరవార రాజ్యమూ, వైభవమూ- అన్నీ వాదిలేసి, తిరిగి సన్యాసానికి వచ్చేశాడు. ఇదే వ్యక్తంచేస్తుంది, ఆయన రాజ్యమూ, నిస్సృహ ఎంత వుండో!

శంకరాచార్యుల కిప్పుడు హేమాహేమీలంటి కార్యకర్తలు దొరికారు. వేరాదిజనమాయన మతం పుచ్చుకుంటున్నారు. కాని అంత మాత్రాన తృప్తిపడలే దాయన. భారతదేశం యావత్తు వాకేవొక్క ఆత్మ కావాలని కోరుతున్నాడాయన. ప్రజానీకమంతటికీ అద్వైతం బోధించాలని ఆయన సంకల్పం. ఈ మహాంక్ష్యం సాధించడానికి ఇంతవరకూ జరిగిందే సముద్రంలో ఒక నీటిబిందువు. తనపనిమీదా, తన శక్తిమీదా ఆయనకి సంపూర్ణమైన విశ్వాసముంది. తగవంతుడిమీద శ్రద్ధా వుంది. తనకి తెలుసు, తప్పకండా తనకి విజయం లభిస్తుంది. అంచేత జయాప జయాలన్న విచారం మానేసి, తన పనిలో తాను నిమగ్నుడయ్యాడాయన. తన సర్వస్వమూ పమర్పించి కార్యమగు్నుడైనవాడు, తన జీవనంలోని ప్రతిదానిలోనూ తన ంక్ష్యమూ, తన కార్యమూ పరంక్షితమైనవాడు సాఫల్యంకోసం చూడనక్కరలేదు. సాఫల్యమే తన పాదాల దగ్గిరికి వస్తుంది. శంకరాచార్యుల స్వల్పజీవనంలో కూడా అదే అనుభవమయింది.

మాహిష్మతి నుంచి శంకరాచార్యులు దక్షిణాదికి బయలుదేరారు. దారి యంతటా జనమాయన పాదాక్రాంతుయేవాళ్ళు. రకరకాల దేవతల పూజారులాయనతో కలికారు. తమ దేవతలే తమ సర్వస్వమని భావించే వాళ్ళు వాళ్ళు. శంకరాచార్యులు ఏ దేవతనీ కారనలేదు. ప్రజల శ్రద్ధా భక్తులు ఖండించలేదు. శ్రద్ధ వొక దైవగుణం. దానిని నాశనం చేయడ

మందే వొక మంచిగుణం నాశనం చెయ్యడ మన్నమాట. అంచేత శ్రద్ధా గుణం నాశనం చెయ్యకండా, శ్రద్ధ తాయాకు కేంద్రం మార్చేసే వా రాయన. చిద్ధర దేవతల పూజ జ్ఞానమయ్యదైన పరమేశ్వరుడి పూజే. ఏమందే, ఆ పరమేశ్వరుడి శక్తి సర్వత్రా వ్యాపించివుంది. జడచేతనం లోనూ అతడే నివసిస్తున్నాడు. ఉపాసనా విధులన్నిటిలోనూ వాకేవొక హిందూ హృదయం ప్రేరణ కలిగిస్తోందని ప్రబోధించారాయన. రక రకాల పూజా పద్ధతుల మాటన ఆ పరమ దయామయ్యదైన పరమేశ్వ రుడి మీద వాకే రకమైన కృతజ్ఞతాభావం ద్యోతకమవుతుంది. ఆ పర మేశ్వరుడే మనకి దన ధాన్యాలు ప్రసాదించాడు. విశాలమైన భూమి, సకల విధాల సుఖ సాధనాలూ అనుగ్రహించాడు. సత్యానేషణ కోసం, ప్రకృతి పరిణామ రహస్యాలు గ్రహించడం కోసం మానవుల్లో వొక్క ప్రవృత్తే పైకి లిన్నలిన్న పరిణామాల్లో అవుపిస్తుంది. తమ వైదిక పరం పరను కాపాడుకోవాలన్న ఒక విధమైన ఇద్దా, తమ పుణ్యభూమి భారతి నుంచి స్ఫూర్తిని పొందాలనే ఒకే విధమైన ఆభిలాష, తమ జాతీయ జీవ నాన్ని స్వతంత్రంగా ఉంచుకుంటూ అత్యున్నతమైన వికాస స్థాయిని చేరుకోవాలనే ఆకాంక్ష; ఒకచోట సూర్యోపాసనగా రూపొందితే మరొక చోట శక్తి పూజగా పరిణమిల్లింది. ఒకచోట గణపతిని ఆరాధ్య వైవంగా మన్నించి భారతదేశంలో మూలమూలం ద్వారా గణపతి మందిరాలను సృష్టిస్తే మరొకచోట పద్దెనిమిది జ్యోతిర్లింగాలను స్థాపించి, భారతదేశానికి ప్రదక్షిణం చేయడానికి ప్రయత్నించింది. అదే మహదభిలాష ఒకచో భగవాన్ వాల్మీకి వాణినుంది అదికావ్యమై అవతరిస్తే మరొకచో శ్రీమద్భా గవతం యొక్క మధుర కథతో ప్రజా సముదాయాన్ని ముంచెత్తింది. అదే మహదభిలాష ఒకవైపు ఒకే అసనంతో యోగాభ్యాసంలో సంవత్స రాల తరబడి సాధన జరిపిన మహాయోగులను జన్మింపజేస్తే ఒకచోట కళోర కరవారంతో క్రూరత్వాన్ని తలత్రెంచి యముని చేతుల నుంచి

తప్పించుకొన్న కాపాలికుల్ని సృష్టించింది. ఒకచో నిరంతరం సరస్వతిని ఆరాధించే సాహిత్యకారులకు సృష్టిసారం పండగం కీర్తిని ప్రసాదిస్తే, మరొకవైపు దుర్మార్గులు దురాక్రమకులు దుర్వర్తనులు అయిన శత్రువుల రాజువులను కత్తులకెరజేసి ప్రజలపై కృపారసాన్ని ఒలికించిన రాజన్యులకు రాజ్యంశ్శిని చేకూర్చింది.

శాస్త్రేయులూ, వైష్ణవులూ, శైవులూ, గాజాపత్యులూ, సూర్యోపాసకులూ - విశ్వందరూ వాకే పరాశక్తిని ఉపాసిస్తున్నారు. వెయ్యి ముఖాలు, వెయ్యి బాహువులూ, వెయ్యి పాదాలూ, వెయ్యి నేత్రాలూకం ఆ రాష్ట్రపు పురుషుణ్ణి భిన్నభిన్న రూపాల్లో పూజిస్తున్నారు.

శంకరాచార్యుల ఈ సదుపదేశంతో లోకులు తమ నిధిని ఒదులుకోలేదు సరికదా, వాళ్ళకి మరో గొప్ప నిధి కూడా దొరికింది. జీవన వైకల్యంతోనూ, లక్ష్యం తాదాకు బెన్నత్యంతోనూ దానికి సంబంధ మేర్పడింది. పైకి వెళ్లాలని మీది మెట్టుమీద కాలు పెట్టినవాడు సహజంగానే తొలిమెట్టు ఒదిలిపెత్తాడు. కిందిమెట్టు మరిచిపోతాడు. దానిని పదితెయ్యడమతడికి కష్టమనిపించదు. అలాగే శంకరాచార్యులు యావన్మందినీ పైకి లేపనెత్తాడు. భిన్నభిన్న లక్ష్యాల సుడిలో పడిన పదికుల్ని విశాలమైన జాతీయ గంగా ప్రవహంలో చేర్చాడు. దాంతో దానంతట అది ననీంది. కుళ్లు జీవనంలో పావిత్ర్యం ప్రవేశించింది. హిందూ హృదయంలోని అగారమైన విశ్వాసం ఇంతవరకూ చిల్లర దేవతల చిన్న చిన్న పాత్రల్లో ఇముడక పైకి పొంగిపోతూ ఉండేవి. బౌరుగువాళ్ళని విమర్శించేది. దాని కిప్పుడు విశాలమైన ఏకత్వమనే అద్వైత సాగరంలో స్నానం దొరికింది. దాంతో హిందూ సంస్కృతీంత సహనమనే నీరుపిల్చి నవనవలాడింది.

ఎంతోమంది శత్రుభావంతో శంకరాచార్యుల దగ్గికి వచ్చేవాళ్ళు. కాని ఆయన ఎదటికి రాగానే వాళ్ళ శత్రుభావం పటాపంచలయిపోయేది.

అద్వితీయమైన మతిమంతుడు శంకరాచార్యులు. దర్మమూ, విజ్ఞానమూ, సాహిత్యమూ, ఇతిహాసాలూ, పురాణాలూ - అన్నిటిలోనూ ఉదృఢుడయిన పండితుడేగాక, జాతీయాత్మతో ఏకాత్మభావాన్ని పొందిన మనీషి. అంతటి మహనీయుణ్ణి కూడా తోధపరిచి తమ మతంలో కలుపుకోవాలని చూసేవాళ్ళు కొందరు ! ఆయనకి వంపులు దిద్దడానికి సాహసించేవాళ్ళు. అయితే ఆయన మార్గం స్వార్థంగ పరిపూర్ణమైంది. ఎలాంటి పెనగు లాటకూ అక్కడ చోటుండేదికాదు. అలా గర్వంతో వచ్చేవాళ్ళు, తల దించుకు పెళ్ళిపోయేవాళ్ళు.

దక్షిణ దేశంలో నందారం చేస్తూ శంకరాచార్యులు కంచి వెళ్ళారు. కంచిని దక్షిణకాశి అంటారు. ఉత్తరాదిని కాశీగానే దక్షిణాదిని కంచి సంస్కృతికి కేంద్రం. కేవలమది సంస్కృతికీ, ధర్మానికీ మాత్రమే కేంద్రం కాదు, ధనదాన్యానికికూడా కేంద్రమే. పల్లవ రాజులకి రాజు దానిగా ఉండే భాగ్యం దానికే లభించింది. మహా ప్రభావశాలి పుంకేళి మహారాజు ప్రతిభ నాశనం చేసిన నృసింహవర్మ మహారాజు కీర్తి నేటి దాకా కంచిలో వెలుగుతూనే ఉంది. కాంచీపురం అంగళ్ళూ, ఎత్తయిన గోపురాలూ, తోరణాలూ, ప్రాకారాలూ లక్ష్మి నిలయంగా ఉండేవి. సరస్వతీదేవి కాంచీపట్నం కాశీగా తయారుచేస్తే, లక్ష్మీదేవి దాన్ని పాటలీ పుత్రం చేసింది. కంచిలో శంకరాచార్యులు కొన్నాళ్ళు నివసించారు. నాలుగు దిక్కులా ఆయన పొండితీ ప్రతిభ వ్యాపించింది. దక్షిణదేశ మంతటా ఆయన వాణి ప్రతిధ్వనించింది. ఎక్కడ చూసినా ఆయన అనుయాయులే అవుపించారు. శంకరాచార్యుల జీవన కార్యం పూర్తయి నట్లనిపించింది. కాని ఆయనకి తెలుసు, ప్రజల జ్ఞాపకశక్తి పరిమిత మైంది. షణ్డీకమైన ఆవేశంతో వాళ్ళ భావాలొకవంక పెద్దపెద్ద తెరటాల్లా వేస్తాయి. లోకాన్ని ముంచెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. కాని వాళ్ళుకీ వెళ్ళి చెబుతినేస్తాయి. చింతరవంధరయి పోతాయి. వాటి గుర్తుకూడా మిగలవు.

అంచేత ప్రజల్లో ఐక్యతావం యుగ యుగాలదాకా చెక్కుచెదరకుండా వుండే ఏర్పాటు చెయ్యాలి. భావనలోనూ, ఆచరణలోనూ, ఇప్పుడు లేదిన ఐక్యలహరి దిరస్థాయిగా వుండేనే సమాజంలో సంఘటన దృఢపడుతుంది. కాళ్ళతమవుతుంది. అలా కానప్పుడు, అది నీటిబుడగలాగ క్షణికమై నశించి పోతుంది. అంచేత మతాలు స్థావరాలని నిశ్చయించా దాయన. ఎలాంటి మతావి? సంఘాన్ని ఉత్సాహపరిచేవి. దానికి జీవనదీలా వుండేవి. ప్రతి వాక్కరికీ శ్రద్ధా కేంద్రాలుగా వుండేవి. అలాంటి మతాలాయన సంకల్పించాడు. విలాసాలు వెలిగించే మహంతులికీ, చాటుకారులైన శిష్యులకీ రంగస్థలాలు కావని నిజమైన సంఘసేవకులు, దేశనాయకులు, జ్ఞానులు, పండితులు, స్వార్థత్యాగులూ, దృఢనిశ్చయులగు కార్యకర్తల్ని తయారుచేసి దేశమంతటా పంపే శిక్షాకేంద్రావి. అలాంటిమతాలు స్థాపించాడు శంకరాచార్యులు. అది మతం కంటిలోనే ఆయన స్థాపించాడంటారు. కాని శృంగేరిలో స్థాపించిన మతమే హెచ్చు ప్రసిద్ధిపొంది, నేటివరకూ అవి చిన్నంగా సాగుతూ వుంది. శృంగేరిలో నురేకారాచార్యుల్ని తొలి మతాధిపతిగా నియమించాడాయన. ఉత్తరాది మిథిం బ్రాహ్మణుడు, దక్షిణాదిని జ్ఞానశిఖరి గరిపే మతాధిపతి అయ్యాడు. ఆయన ధర్మపాఠాలు బోధించి, ఆయన తాలూకు ధార్మికవ్యవస్థా సాంఘికవ్యవస్థా నడిపే అచార్యుడయ్యాడు. అలాగే దక్షిణాది బ్రాహ్మణుడు ఉత్తరాది జోళి మతాచార్యులయ్యాడు. ప్రత్యేక జీవన క్షేత్రంలోనూ ఈ ఐక్యత నిలవడం కోసం ఎంతో జాగ్రత్త తీసుకున్నాడు శంకరాచార్యులు. అంచేతనే ఇవాళ చైతన్యమయమైన, అవిభక్తమైన, అవిచ్ఛిన్నమైన భారత స్వరూపమే మనకి ఆరాధ్యమయింది.

శంకరాచార్యులు దక్షిణాది కార్యక్రమం పూర్తిచేశాడు. తిరిగి తన రథం ఉత్తరాదికి మళ్ళించాడు. ఆయన కీర్తివిని సుధన్వరాజు ఆయన వెంట నడిచాడు. శంకరాచార్యులపేరు దేశం నాలుగుమూలలా ప్రతిధ్వని

స్తోంది. ఆయన ఎక్కడికి వెళితే అక్కడ తండోప తండాలు జనం విరగబడివాళ్ళు. పెద్దపెద్ద సభలలో ఉపన్యసించడమూ, గుంపులు గుంపులు ప్రజల్ని తన మతంలో కలుపుకోవడమూ దినకృత్యమే అయి పోయిందాయనకి. ప్రజలముందు నుంచుని ఉపన్యసించినప్పుడు అయోమయమైన భాష ప్రయోగించేవాడు కాదాయన. తన భావాలు సూటిగా తేలికయిన వ్యావహారిక పదాలతో వ్యక్తపరిచేవాడు. ప్రజల్ని భగవత్స్వరూపులుగా భావించేవాడు. వాళ్ళముందు ఆత్మ నివేదనం చేసేవాడు. హృదయంవిప్పి ప్రదర్శించేవాడు. కళ్ళువిప్పి చూసేవాళ్ళు జనం. ఆయన హృదయంలో తమకోసం ప్రేమా, దేశంకోసం వేదనా, ధర్మంకోసం తహతహ దర్శించేవాళ్ళు. స్వార్థం మచ్చుకయినా వుండేది కాదందులో. దంభమూ, అహంకారమూ ఏ కోశానా కనపడేదికాదు. ఆయన హృదయంలో తమ నిజస్వరూపమే అవుపడేది జనానికి. అందులో తమకి తోట దొరికేది. దాంతో ఆయనకి పాదాక్రాంతులయి పోయేవాళ్ళు వాళ్ళు. ఎన్నో మతాలవాళ్ళు ఆయన దగ్గరికి వచ్చారు. ఆయన మతం పుచ్చుకున్నారు. ఆయన దగ్గరే వుండిపోయారు. మధ్యాహ్నంలో శైవులతో భేటీపడిందాయనకి. శివుణ్ణి తప్పిస్తే ఇంకో దేవతని పూజించడమే తెలియదు వాళ్ళకి. వైష్ణవులందరే వాళ్ళకి మోక్షమండేది. అది అనేకసార్లు కలహం వరకూ వచ్చేది. శంకరాచార్యులు వాళ్ళ విరోధం శాంతపరిచాడు. శివుడు నిజంగా దేవాదిదేవుడే అయితే, సర్వజ్ఞుడే అయితే అతడు సర్వాంతర్యామి, సర్వ వ్యాపకుడూ, అనంత వైతన్యమయిందూ అయిన పరబ్రహ్మస్వరూపుడే కాని మరొకడు కాడుకదా! వైష్ణవులు కూడా శివపూజ చేస్తున్నారు. రూపం భిన్నంగా వుండడందేత బ్రహ్మం భిన్నంలా అవుపిస్తుంది. తాను ఆరాధించేదాన్ని సరిగ్గా తెలుసుకున్నవాడు కలహించనే కలహించడు. తెలియని వాడు కలహించాడంటే అది వేరేసంగతి. శంకరాచార్యులవాదం శివభక్తులకి నచ్చింది. వాళ్ళహృదయాల్లోని కల్మషం తొలగిపోయింది. సంపూర్ణ సమాజంయొక్క శివత్వానికై వారిహృదయం వికసించింది.

మగ్నాద్ధునలో శివపూజా చర్చ సాగించి శంకరాచార్యులు విదర్భ వెళ్ళాడు. నంమహారాజు చరిత్ర వింటూ విదర్భ ప్రాంతాలు సంచారం చేశాడాయన. అనేకరకాల ఉపాసకుల్ని వోడించాడు. లక్ష్మీ ఉపాసకులు కేవలం లక్ష్మీదేవినే ఆరాధించేవాళ్ళు. పగలూ రాత్రి ధబ్బు ధబ్బు- ఇదే పాట వాళ్ళకి. ధబ్బు ఎలా వినియోగించాలో వాళ్ళకి బోధపరిచా డాయన. విష్ణుసేవలోనే లక్ష్మీజీవనం సార్థకమవుతుంది. శేషకాయ అయిన విష్ణు మూర్తి పాదాలు సేవించడమే లక్ష్మీదేవి జీవితకాలమంతా చెయ్యవలసిన పని. అంచేత ధనం ధర్మం కోసమే వినియోగం కావాలి. దేవుడికార్యం కోసం వినియోగపడని ధనం వ్యర్థం. ధనమన్నది సాధనమే కాని సాధ్యం కాదు. శంకరాచార్యుల వ్యక్తిత్వ ప్రభావమూ, ఆయన ఉపదేశ ప్రకాశమూ ఉలూకవాహిని అయిన లక్ష్మీదేవి అనుచరుల హృదయాల్లో చీకట్లు పార దోలించి, వెలుగు ప్రసాదించింది. వాళ్ళజీవనంలో శాంతి, సమాధానమూ కుదిరింది.

ఇలా రారితో దిగ్విగతాలు తన జ్ఞానంతో వెలిగిస్తూ, మార్గంలోని కష్టాలు తన పురుషార్థంతో మటుమాయం చేసుకుంటూ శంకరాచార్యులు జగన్నాథం వెళ్ళాడు. దేశమన్నిదిక్కులనించీ యాత్రికులు జగన్నాథ స్వామి దర్శనం కోసం వచ్చేవారు. అంతమంది తమ తమ భేదాల్ని ప్రాయాలు మరచిపోయి ప్రేమతో అక్కడ కలుసుకునేవాళ్ళు. ఒకే భక్తి భావంతో జగన్నాథస్వామి ముందు తలవొంచి నమస్కరించేవాళ్ళు. ఇవాళ్లలాగే అవాళకూడా 'సర్వం జగన్నాథం' గానే వుండే దక్కడ, 'జగన్నాథప్రసాదంలో పంక్తి భేదం లేదు.' చిన్నా పెద్దా, రాజా పేదా, బ్రాహ్మణుడూ శూద్రుడూ, పండితుడూ, మూర్ఖుడూ - భేదభావం లేకుండా నొక్క పంక్తిలో ప్రసాదమారగించినప్పుడు - భారతీయైక్యతమ గురించి సముద్రం గొంతెత్తి మోషిస్తుంది. మోషిస్తూ తూర్పుదిక్కు దూరదూర ద్వీపాల దాకా పరిగెడుతుంది. అనేక కాఖలుగా విభక్తమైన ద్వైపాయన

సభ్యతనీ, సంస్కృతినీ ఈ మహాదది అమృతవాదే నొక్క సూత్రంతో కూర్చింది. మాతృభూమి ఐక్యతా ప్రభావం ద్వీపాంతరవామమీద పడిందంటే వింతేముంది?

కంచిలోనూ, శృంగేరిలోనూ స్థాపించినట్టే శంకరాచార్యులు జగన్నాథంలో కూడా పూర్వ ప్రదేశానికి మార్గదర్శకంగా గోవర్ధనమతం స్థాపించాడు. శృంగేరి సుతంలోంచి వెలువడినట్టే ఇక్కడినించి కూడా సన్యాసులు వెలువడేవారు. అంటేనే దక్షిణాదీ, తూర్పు నొక్కలాగే తయారయ్యాయి.

పూర్వీనుంచి కాశీగుండా పడమటి దిగ్విజయానికి బయలుదేరాను శంకరాచార్యులు. తూర్పున ఎలా జరిగిందో పడమటినీ అలాగే జరిగింది. సూర్యదెక్కడికి వెళితే అక్కడ వెలుగు ప్రసాదిస్తాడు. తన ఐక్యతా సందేశం వినిపిస్తూ శంకరాచార్యులు ద్వారాకాపట్నం వెళ్లారు.

దేశ కల్యాణంకోసం నింద లెక్కచెయ్యకండా, యుద్ధంలోంచి పారిపోయిన శ్రీకృష్ణుడు స్థాపించిన పట్నం ద్వారాకాపట్నం. ఆ శ్రీకృష్ణుడి దేశభక్తి, ధర్మభావనా, ఏకరాజత్వం స్థాపించాడన్న మహత్సంకల్పమూ ఇవాళకూడ వెయ్యి నోళ్లతో చాటి చెప్పుతోంది ద్వారక. ఈ భావాలను అణచాల్సి పడమటి సముద్రం తలెత్తుతుంది. కాని వొట్టణివచ్చి పగ్గాలైపంతో అగిపోతుంది. ఏడుస్తూ మళ్ళీ పోతుంది. అంతేకాని మా తల్లి భూమి ఐక్యత భంగపరచలేదు. ద్వారకలో కూడా ఒక మతం స్థాపించాడు శంకరాచార్యులు.

ద్వారకనించి ఉత్తరాదికి తిరగాదాయన. ఎంతో భయంకరమైన ఎఱ్ఱానికూడా ఆయనకి ఆడ్డూరాలేక పోయింది. సూర్యుడి వేడికి ఎఱ్ఱాని ఇనక కణకణలాడేది. శంకరాచార్యులు నెమ్మదిగా అడుగులు వేస్తూ నడుచుకు పోయేవారు. చలి, వేడి, వీడికి అతీతుడయిపోయా దాయన. ఎఱ్ఱాని

మండిపోయి బుగ్గయి పోవుగాక, ఆయన లోపలి వేడితో పండెం వెయ్య లేక పోయేదది. సూర్యుడు తల దించుకుని పారిపోవాలని ప్రయత్నించే వాడు. భూమి చల్లబడిపోయేది. శంకరాచార్యులు ముండికి సాగిపోయే వాడు. ఆ ఘోరమైన ఎడారి దాటిపోయి పంచనదదేశం వచ్చేవాడాయన. అయిదు వేళ్ళలాగ అయిదు నదులూ విస్తరించి ఉన్నాయక్కడ. పంచ నద గర్భంలో గతమెంతో మరుగుపడి ఉంది. ఘనీభవించిన ఆ పురాతన స్పృశులు తలలోకి ఒకదానిమీద ఒకటి ముమ్మరంగా ఉన్నావుంటే, వాటిని ఏర్పరచడమే కష్టం. వైదిక సౌమగానం కలకలమని ప్రతిధ్వనించే సకస్వతి చగ్గర వేవరిరోధులయిన బౌద్ధుల కల్లోలం చూసి సహించలేక పోయాడు శంకరాచార్యులు. పురు చక్రవర్తి ప్రచండపౌరుషశీర్షి విపాశా నది గానం చేస్తున్నచోట, చంద్రగుప్తుడి శౌర్యమూ బాణకున్ని బాతుర్యము- వీటి ముందు సింధునది తలవంచిన చోట కొందరి జాతీయ విరుద్ధమైన ప్రవృత్తులవల్ల పరాయి ఆక్రమణకారులు విరగబడడం భరించలేక పోయాడు. ఈ వేవరిరోధుల్ని నాశనం చెయ్యడానికే ఆయన కంకణం కట్టాడు. దానికి సరయిన అవసరం ఇక్కడే వచ్చిందాయనకి.

ఇంతవరకూ ఆయన హిందూత్వంలో ఐక్యత ప్రతిపాదించడమూ, దానిని సంఘటితపరచడమూ, తన శక్తి చేకూర్చుకోవడమూ మొదలయిన పనులే చేశాడు. లోపలి శక్తి విర్మించుకున్న తరువాత, బాహ్యశత్రువుల కేసి పరికించవలసిన అవసరమేర్పడింది దప్పుడు.

శంకరాచార్యులు తన అభిలాష పూర్తిచేసుకుందుకు ఎన్నో దినాలు అగవంసినపని లేకపోయింది. తక్షణం చేరావో లేదో ఆయన, బౌద్ధులతో యుద్ధమారంభమై పోయింది. తర్కంలో తమని మించినవాళ్ళు లేరనుకునే వాళ్ళు బౌద్ధులు. శబ్దార్థాలు విడమర్చి, సూక్ష్మవిచారణచేసి, శాస్త్రచర్చలో ఎంతటి కొమ్ములు తిరిగిన పండితుణ్ణయినా సరే, ఇద్దే హతోస్మి అనిపించ గలమని వాళ్ళదీమా. శబ్దార్థాలు వ్యాఖ్యానించడము; తమ వాగ్యైఖ్యవం ప్రదర్శించడమూ-ఇదే వాళ్ళపనిగా మిగిలింది. చాళ్ళలో చాళ్ళున్నా పర స్పరం వితండవాదం చేసుకునేవాళ్ళు. అలాంటప్పుడు ప్రవాళ్ళని ఆ గోదాలోకి లాగడంలో వింతేముంది?కాని శంకరాచార్యుల గోదాలో దూరేవ్యక్తి కాదు. ఆయన ఎదుట పెద్ద పెద్దవాళ్ళే నీరసించేవాళ్ళు. శబ్దాలాయన శాధారం కాదు. వ్యవహారమే ఆధారం. శుష్క-తర్క-మెన్నడూ ఆయన ఆశ్రయించ లేదు. అలా అని ఆయనకి తర్కం చేతకాదని కాదు. ఆయన సిద్ధాంతం తర్కానికి వ్యతిరేకమనీకాదు. ఐతే కార్యకౌశలమనే మొక్క తర్క-మనే ఎడారిలో పెరగదు. భావన అనే లోయల్లోనే అది నవనవలాడుతుంది. శబ్దం జంజాలం మనిషిని కింక ర్తవ్యతావిమూడుట్టి చేసి వొదిలిపెడుతుంది. అంచేత శబ్దాదంబరమంటే క్రోసెడు దూరం పరిగెత్తేవా రాయన. ఈ మహాపండితుడితో శాస్త్రచర్చ సాగించడం కోసం కత్తులు సూరుతూ కూచున్నారు బౌద్ధులు. మళ్ళీ వొకసారి ప్రయత్నం ఆశోకుడి కాలంలో

సర్వత్రా బౌద్ధమయంగా వుండిన దినాం స్వర్ణస్వప్నాలు కంటూ కూచున్నారు వాళ్ళు. శంకరాచార్యుల్ని బౌద్ధంలో కలిపెయ్యగలమన్న నమ్మకం పూర్తిగా వుండేది వాళ్ళకి. శంకరాచార్యులంటే ఏమిటో వాళ్ళకి బాగా తెలుసు. ఆయన ప్రభావమెంతటిదో అదికూడా బాగా తెలుసు. ఆయనని బౌద్ధుల్లో కలిపేస్తే మళ్ళీ వాకసారి భారతదేశమంతా బౌద్ధమయమయి పోతుంది. అది వాళ్ళ ఊహ. రెండు దిక్కులా పూహలు తయారయ్యాయి. బౌద్ధభిక్షువులే ముందు కథ ప్రారంభించారు.

“శంకరాచార్యా, మీవంటి మహాపురుషులు మా మధ్యకి వచ్చి, సత్యం తెలుసుకోవాలన్న ఉత్కంఠతతో మాలో ప్రసంగించడానికి పూనుకోవడం మహానందంగా వుంది మాకు. ఈ ప్రపంచం దుఃఖమయమైంది. ఇందులో శాంతికోసం ఏదన్నా మార్గముందా అంటే అది బుద్ధుడి మార్గమే. అది తప్పించి మరోమార్గంలేదు. జీవహింస వాదిలిపెట్టింది. సేవాధర్మం పరిగ్రహించండి. నైతిక కర్మకాండ జంజాలంలో పడి మీ నైతిక జీవనం పాడుచేసుకోకండి. ‘సంఘం శరణం గచ్ఛామి, బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి, ధర్మం శరణం గచ్ఛామి’ అంటూ నిర్వాణపదానికి అర్ఘులు కండి.”

“మీ రన్నదానితో సంపూర్ణంగా ఏకీభవిస్తున్నాను ధర్మభిక్షూ!” అన్నాడు శంకరాచార్యులు. “బుద్ధభగవానుడు నాకున్నూ పూజ్యుడే, ఆయన సహృదయతా, మానవ కళ్యాణభావనా, సమాజదుఃఖం తొలిగించడం కోసం ఆయన చూపిన ఉత్కంఠా, తనద్యేయంకోసం ఆయన నడిపిన కష్టజీవనమూ, దాని కోసమాయన పూనిన పూనికా, ఆయన తపస్సూ, నైరాగ్యమూ, శాంతిజిజ్ఞాసం ప్రవృత్తి ఇవన్నీ ప్రతి వాళ్ళూ అనుసరించగలవే. మన జాతీయ మహాపురుషుడాయన. ఆయనముందు ప్రతి దేశభక్తుడూ తలవొంచవలసిందే. బుద్ధ భగవానుడితో నాకే మాత్రమూ విరోధంలేదు. ఆయన నైతికాదర్శానికి నేను ప్యతిరేకుణ్ణికాదు.

కాని ఇవాళ ఆయన ఆదర్శాలు పాలిస్తున్నామా మనం? ఒక్క-క్షణం మీరే ఆలోచించండి, ఆయన ఆత్మ చేస్తున్న ఆక్రోశం ఎనగలుగుతున్నామా మనం? మన సంఘంలోని దుఃఖం చూసేకదా ఆయన ద్రవీభూతు డయ్యాడు! ఇవాళ మనమా సంఘం తాలూకు సుఖదుఃఖాన్ని గురించి చింతిస్తున్నామా? బుద్ధభగవానుడు చూసి గుండెలాగిపోయిన ఆ శత వృద్ధుడు-ఎవరతడు? యవ్వనమవుతు అతడి శరీరంలో నిగనిగలాడిన భారత భూమి ధూళికణాలే తల్లి ఒడిలో విలీనం కావడంకోసం వార్తకళ్యంలో మారాము చేశాడు. ఈ తల్లి కోటి కోటి పుత్రుల్ని సుఖ పెట్టడం కోసమే బుద్ధ భగవానుడు మోరమైన తపస్సు చేశాడు. ఎన్నో కష్టాలు సహించాడు. తుదకి బుద్ధత్వం పొందాడు. ప్రజలకి జ్ఞాన ప్రకాశం ప్రసాదిస్తూ తన జీవన సర్వస్వమూ వ్యయం చేశాడు. ఆయన భావన కొందెమైనా మనకంటే లేదిప్పుడు. శకులూ, హణ్ణులూ చేస్తున్న మోరాలు ఈ కళ్ళతోనే చూస్తున్నాం మనము. ఈ పాశవిక కృత్యాలు చూసి మన హృదయం రోదించడెందుకని? మన బంధుజనం దుఃఖపడుతూ వుంటే చూసి రెండు కన్నీళ్ళయినా కార్పలేమా మనం?"

"ఐతే, ఆచార్యా! బౌద్ధధర్మం ప్రపంచంలో వ్యాపించరాదని మీ అభిప్రాయమా? అదవిజాతి వాళ్ళకి, అసభ్య జాతి వాళ్ళకి సభ్యత నేర్పడం కూడదంటారా -?" వున్నట్టుండి వొక భిక్షు వన్నాడు. మా అందరిదీ ఇదే ప్రశ్న అన్నట్టు భిక్షువులు యావన్ముండికింకరాచార్యుల కేసి చూశారు.

"ఎందుకు కూతచూ?" గట్టిగా అన్నాడు శంకరాచార్యులు- "బుద్ధదేవుడి ఉపదేశాలు దేశదేశాలు ప్రాకించాలి. 'కృత్యంతో విశ్వ మార్గమ్' అని మన ప్రాచీన సిద్ధాంతం. అంచేత మానవులు యావన్ముం దిని పైకితీసురావాలి. కాని భిక్షువరా, పగిలిన పాత్ర చేత్తోపుచ్చుకొని

విశ్వదాహం తీర్చడానికి మీరు బయలుదేరుతున్నారు. స్వయంగా చీకట్లో వుండి, నూనెలేని దివ్యేతో జగత్తు వెలుగు చెయ్యాలని చూస్తున్నారు. ఎంత హాస్యాస్పద మిది!"

"మీరేమంటున్నారో అర్థం కాలేదు మాకు." సగంలో అన్నాడు భిక్షువు.

"ఏమిటి? శకుల జీవనమూ, హూణుల జీవనమూ మేం ప్రకాశ వంతం చెయ్యలేదటారా?" మరొక భిక్షువన్నాడు.

"ఇది మీ భ్రమ," అన్నాడు శంకరాచార్యులు - "బౌద్ధధర్మం మీద ప్రేమవుండి కానీ, బుద్ధుడిమీద ప్రేమవుండి కానీ శకులూ హూణులూ బౌద్ధమతం పుచ్చుకోలేదు. తమ జీవనం ప్రకాశవంతం చేసుకుందామని కూడా వాళ్ళు బౌద్ధులు కాలేదు. రాజనీతి పాచికకోసం బౌద్ధధర్మం విని యోగించుకున్నారు వాళ్ళు, అంతే. బౌద్ధమతం పుచ్చుకోగానే వాళ్ళంతా మీవాళ్ళే అనుకున్నారు మీరు."

"ఐతే, పైవాళ్ళని మనవాళ్ళని భావించకూడదంటారా మీరు?" సగంలో ఒక యువక భిక్షువడిగాడు.

"అబ్బాయి, కొంచెం దైర్యం చిక్కబట్టు" అన్నాడు శంకరాచార్యులు - "పరజనం స్వజనమని తప్పకుండా భావించు. ఎవరు వద్దంటారు నిన్ను? కానీ వాళ్ళ స్వజనంగా తయారయితేకదా? వాళ్ళని నువ్వు నావాళ్ళంటే నిన్ను నీదేశీయులనుంచి వేరుచెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు వాళ్ళ. నా వాళ్ళని భావించబట్టే వాళ్ళ సాగిస్తున్న అత్యాచారాలకి తోడ్పడుతున్నావు నువ్వు. కనిష్కడు బౌద్ధ ధర్మం తిరిగి సంస్కరించాడు. నిజమే. దాంతో భారతీయ స్వాతంత్ర్యము గొంతుకున్నా నొక్కేళాదాయన. మీరు ఒక్క విషయమే చూశారు. రెండో దానిపంక కళ్ళు విప్పలేదు సరికదా, దానికి సహాయమున్నా చేశారు."

“అయన ఏంచేసినా ధర్మం ప్రేమించే చేకాడు. దాంతో రాజునికి ముడిపెడతా రెండుకు మీరు?” ఒక ధర్మ భిక్షువన్నాడు.

“అవును, అశ్వమేమిట బలవంతంగా అతడు పాటబీపుత్రం నుంచి బంధించి తేవడమూ ధర్మాన్ని ప్రేమించడమే! కానకుడికి ధర్మ మంటూ వుండదు. అతడికి వున్న ధర్మమల్లా వొకటే - తన కాసనం బాగా వేళ్ళు తన్నాలి. దానికోసమే పన్నవలసిన పన్నాగమంతా పన్నా దతడు. తెలిసిందా? కానకులు ఎత్తేవత్తులన్నీ దానికోసమే. వాళ్ళకి తెలుసు, భారతదేశం ప్రాచీన సంప్రదాయాలు పట్టుకు కూడుంటే, దాని సాంఘిక వ్యవస్థ యథాతథంగా వుంటే అది ఏనాటికి తమ పాదాలలో పడదు. దేశంలోని స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ పాడుచెయ్యడానికి సహజమైన ఉపాయ మేమిటంటే- జాతీయ సంస్కృతిని, సభ్యతని నాశనం చెయ్యడమే. మీరు వాళ్ళ చేతి కీలుబొమ్మలయిపోయారు. సర్వవిధాలా ఈ దేశంలోని వ్యవ స్థలూ, సంప్రదాయాలూ నాశనమయిపోయివుంటే భారత భాగ్య కాస్కరుడు కాళ్ళతంకా అస్తమించిపోయేవాడు. కాని ఇవాళ కూడా ఆ భాస్కరుడు దివ్యంగా ప్రకాశిస్తూనే వున్నాడు. ఈ కీర్తి ఎవ్వరిది? ఆ ప్రాచీన సంప్రదాయాల నభిమానించిన శకకర్త విక్రమాదిత్యుడిది. నాగవాళాట కురిది. గాంగురిది. గుప్తురిది. యశోవర్ధనుడిది. హర్షుడిది సంప్రదాయాలు లేని హృదయంలో స్వాతంత్ర్యాభిలాష ఏదీ? ఎక్కడుందో, వొక్క నిద ర్శనం చూపించండి?”

మాట్లాడకండా తలదించుకు కూచున్నారు భిక్షువులు. బహుశా తాము చేసిందానికి పశ్చాత్తాపపడుతున్నారేమో వాళ్ళు! కాంతభావంతో మళ్ళీ అందుకున్నాడు శంకరాచార్యులు. “మీ సత్య నిద్ధాంతాల మీద

ఎవరికీ అగౌరవమంటూ లేదు. బుద్ధభాగవానుడు మాకున్నా పూజనీయుడే. ప్రపంచ దుఃఖంనించి మేమున్నా బైటపడాలనే కోరుతున్నాము. మీ పూజలూ అవీ భక్తిభావంకం ప్రతివాళ్ళకీ అవసరమే. మీకు మామీ లేద మెక్కడుంది? మీరున్నా హిందువులే. మనలో మనకి వాదం దేనికి?"

"ఏమిటి? మేం హిందువులమా? బౌద్ధులంకామా?" ఎంతో మంది భిక్షువులు చొక్కసారి గొల్లుమన్నారు.

"అవును. మీరు హిందువులు; బౌద్ధులు కూడాన్ను. మీరు హిందువులు; నైష్ఠవులు; శైవులు-అన్నీను" అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

"ఇదేమిటి సాలిపట్టు స్వామి!" మళ్ళీ గొల్లుమన్నారు బౌద్ధ భిక్షువులు.

"సాలిపట్టుకాదు, స్నేహితులారా!" స్నేహ పూర్వకంగా అన్నాడు శంకరాచార్యులు- "హిందూ దేశం మీ జన్మభూమి, ఈ పుణ్యభూమిలో నివసించిన ఆర్యుల సంతానం మీరు. రామదూ, కృష్ణదూ మీ పూర్వ పురుషులు. అందేత మీరు హిందువులు. బుద్ధభగవానుడి ఆత్మ సాక్షాత్కారం పొందడందేత మీరు బౌద్ధులు. విష్ణుమూర్తి అవతారమే బుద్ధుడు. ఆయన పూజారులు మీరు. అందేత నైష్ఠవులు. జాతి శివత్వాన్ని ఆరాధిస్తున్నారు మీరు. అందేత శైవులు."

"ఇవన్నీ వేదాల్లోని సంగతులు చెప్పుతున్నారు మీరు." ఒక బౌద్ధ భిక్షువు అన్నాడు.

"ఏం, మీ విషయం వేదంలోనూ దొరికిందనుకోండి, మీకు అభ్యంతరమెందు కంటాను?" నవ్వుతూ అన్నాడు శంకరాచార్యులు.

“ప్రాచీన గౌరవం కోసం జనం దేవులాడతారు, మీరో, మీ గౌరవం మీరు పోగొట్టుకోవడానికి పూనుకుంటున్నారు!”

“లేదు, ఆచార్య! మేమేదీ పోగొట్టుకోవాలని పూనుకోలేదు.”
ఏకగ్రీవంగా అన్నారు భిక్షువులు.

... “మరింతేమి? పూర్వం మనమందరమూ ఒకే ప్రవాహంలోని నీటి బిందువులం. అదిగో, ఆ ప్రవాహం పేరే ఆర్యం, హైందవం. అదే మన గౌరవ చిహ్నం. మన మన సన్మానాల మూలకందం. రండి, దాని కోసమే మన శక్తులు వినియోగిద్దాం. భగవంతుడెప్పుడూ మనల్ని రక్షిస్తూనే ఉన్నాడు. మన సంఘాన్ని పాలిస్తున్నాడు. దీనికి జీవన శక్తిని ప్రసాదిస్తున్నాడు. రాజకుమారుడు సిద్ధార్థుడు బుద్ధత్వం పొంది ఈశ్వర సాక్షాత్కారం పొందాడు. ఆయన సదుపదేశంతో పురాతన సమాజాల చివురు తొడిగింది. తప్పకందా భగవంతుడి అవతారమే ఆయన. రండి, మనమంతా ఆయనకి నమస్కారం చేద్దాం. బుద్ధదేవుడు అత్మ సాక్షాత్కారం పొందిన గయ మనకి తీర్థక్షేత్రం. అది మన పూర్వతీర్థ పరిక ప్రవాహానికి అడ్డంకికాదు సరికదా, దోహదకారి కూడా. ఆ పురాతన ప్రదేశంలో మన ప్రాచీన జీవనంమీద, మన పూర్వులమీద శ్రద్ధాభావం కలగాలి. కాగా, ప్రతి భారతీయుడూ గయలోనే పితృతర్పణం చేస్తాడు. అక్కడే పితృ క్రాద్ధం జరుపుతాడు. అక్కడే తన పూర్వుల పాదాల మీద శ్రద్ధాంజలి సమర్పిస్తాడు.”

శంకరాచార్యుల ఉద్బోధ ముగిసింది. “హిందూకి జయ్,” “బుద్ధ భగవాన్కి జయ్,” “వేదాకుల జయ్”-సభంతా ఆకాశం చిల్లులు పడ్డట్లు ప్రతిధ్వనించింది. జయజయ ధ్వనులు దళదళలా పిక్కటిల్లాయి. శంకరాచార్యులు శంఖం పూరించాడు. ఆ అమృతధ్వని చెవులపద్ద ప్రతి

వాడూ కృతకృత్యుడయ్యాడు. ప్రతివాడూ తనంత తాను హిందువుణ్ణి భావించుకున్నాడు.

శంకరాచార్యుల విజయవార్త నాలుగుదిక్కులా ప్రాకిపోయింది. ఏక జాతీయ తలంగం పైకి లేచింది. చక్కలాది బౌద్ధులు అందులో మునకలు పెట్టారు. హృదయ కలంకం, జాతీయ వ్యతిరేక సంకుచిత స్వభావం వదులుకున్నారు. వాళ్ళ హృదయాలు స్నేహ పూర్ణమయ్యాయి, నిర్మలమయ్యాయి.

భారతీయ సమన్వయాత్మక సంస్కృతి గ్రంథంలో ఒక చక్రౌత్త అధ్యాయం తెరుచుకుంది. ఇంద్రిలోంచి అలిగి వెళ్ళిపోయిన క్షుద్రాళ్ళని శంకరాచార్యుడు తిరిగి ఇంద్రికి తీసుకువచ్చాడు. ఎంత అనందకరమయిన దీప్తమిది !

తక్షణం నుంచి శంకరాచార్యులు కాశ్మీరం వెళ్ళాడు. కళ్యణమహర్షి దేశం కాశ్మీరం. కుంకంపువ్వు మళ్ళకేదాడు, కావ్యానికి కళంకి కూడా క్షీడాస్తంమే కాశ్మీరం. ప్రకృతి సౌందర్యానికి నందనవనం కూడా సిగ్గు పడుతుంది దాని ముందు. సంస్కృత సాహితీ ప్రవాహం శోభవల్ల సరస్వతీదేవి స్వయంగా వెలసిందక్కడ. శ్రీనగరిలోని శారదామందిరం సుప్రసిద్ధమైంది. గొప్ప గొప్ప విద్వాంసులు వచ్చి శారదాదేవి పాదాలకి నమస్కరించేవాళ్ళు. ఆమె వరమాసింఛేవాళ్ళు కాని హతాసులై మళ్ళి పోయేవాళ్ళు. యుగయుగాల నుంచి శారదా మందిరంలో వొక్కరూ ప్రవేశించలేకపోయారు. శారదాదేవి వరం లభించందే ఎవరు జగద్గురువు కాగలుగుతారు ?

శంకరాచార్యులు శారదాదేవిని ధ్యానిస్తూ దేవాలయం దిక్కు బయల్దేరాడు. ప్రకృతి నది సింగారించుకొని ఆయనని మోహపరదా లనుకుంది. వికసించిన పుష్పాలు నవ్వుతూ ఆయనకి స్వాగతం చెప్పాయి. పలకరించబోయాయి. మొగ్గలు మురుస్తూ మెల్లిమెల్లిగా ఆయన చెవిలో ప్రేమరాగాలు వినిపించాయి. కరస్పర్శకోసం కులికాయి. సరోవరాల్లో తమ రూపురేఖలు చూసుకునే మిషమీద అప్పరసలు దిగివచ్చారు. పక్షుల స్వరంతో గంధర్వులు గానం చేశారు. కానైతే, ఎవ్వరూ ఆచార్యుల్ని అపలేకపోయారు. సంసారంలోని అసత్యమైన మాయాస్వరూపం, కళ్ళకి

ఎంత లోలుపంగా వుండేనేమి? సత్య సాక్షాత్కారం పొందినవాడు శంకరాచార్యులు. ఆయన్నెలా ఆకర్షిస్తుంది? ద్వేయవాది అయిన యువకుడి మల్లే, ద్వేయపదంలో ముందడుగు వేస్తూ ముందుకి పోయాడాయన. ఆయనకి తెలుసు, అగకండా నడుచుకుపోతేనే చివరికిర్రి దక్కుతుంది. ఆయన కిర్రి చంద్రికలు హిమశిఖరాల మీద వెల్లివిరిశాయి. ప్రాతర్వేళం మంచు శిఖరాల మీద బాలారుణ స్యర్థకిరణాలు పడుతూవుండే, కుంకం మళ్ల ప్రతిబింబాలూ, ఆచార్యుల తేజస్సు కలిసి హిమాలయశృంగాలు మెరిసేవి. ఉషాదేవి శంవు వుచ్చుకుంటూ, తన చేతులతో కుంకంబొట్టు భారతదేశం లలాటఫలకం మీద ఓర్చి వెళ్లేది. శంకరాచార్యులు ముందు సాగేవాడు. భారతీయాత్మ యొక్క ఆధ్యాత్మిక, ఆదిదైవిక, ఆదిబౌతిక స్వరూపం తాబాకు సంహార దృశ్యం నృత్యం చేసేది.

శంకరాచార్యులు శ్రీనగరం చేరాడోలేదో, నాలుగు దిక్కులనుంచి విద్వాంసులక్కడ కిటికీటరాడారు. భారతదేశమంతటా శంకరాచార్యుల విజయపతాక ఎగురుతూవుంది. కాని కాశ్మీరం శారదాభక్తులు మాత్రం ఆయన ముందు తల వొంచడానికి సమ్మతించలేదు. సరస్వతి అవతారమైన భారతీని జయించా డాయన. ఈ బహుక్రత సత్యం కూడా వాళ్ళ దృష్టిలో వొక లెక్కలోకి రాలేదు. విన్నదానికంటే చూసిన దానిమీదే హెచ్చు సమ్మకం వాళ్ళకి. వాళ్ళని తన మతంలో కలుపుకోందే శంకరాచార్యులు మాత్ర మెలా పూరుకుంటాడు? శరీరమెంత ఆరోగ్యంగా వుండే నేం, మస్తిష్కంలో వికారముందే ప్రయోజనం ఉండదు. భారత దేశానికి కాశ్మీరం-బొగోళికంగానే గాక జ్ఞానవిజ్ఞానాల దృష్ట్యా కూడా శిరస్సు బాదేది.

శంకరాచార్యులు మందిరము వైపు వెళ్ళాడు. ఎంతో మంది పండితులు సమావేశమై వున్నారక్కడ. తక్కిన పండితుల మల్లేనే శంకరాచార్యులు కూడా శారదాలయం నుంచి హఠాత్తుడై, శృంగభంగమై తలదించుకు మళ్ళిపోతాడనే అనుకున్నారు వాళ్ళు. ఆచార్యులు అయ ద్వారం దిక్కు అడుగులు వేస్తున్నకొద్దీ ప్రజల ఔత్సుక్యం పెరుగుతూ వచ్చింది. ఆచార్యునికి తప్పకుండా శృంగభంగ మవుతుందనుకుంటూ వున్నవాళ్ళ

సంతోషానికి మేరలేకుండా వుంది. ఏమంటే, పరాభవం పొందిన వెంటనే తమతో సమానుడే అయిపోతా బాయన. శంకరాచార్యులు శారద దేవాంయం ద్వారం దగ్గరికి వెళ్ళాడు. చేతులు బాబాడు. వేలాది చేతులాయన చాచిన చేతులు చూశాయి. శంకరాచార్యుల చేతులు వెనకకి మళ్ళలేదు. ద్వారం విడిపోయింది. తలుపులు తెరుచుకున్నాయి. తణుకూ బెణుకూ లేకుండా లోపల ప్రవేశించాడు శంకరాచార్యులు. జయజయధ్వని భూమి ఆకాశం ప్రతిధ్వనించింది. విరోధులు భిన్నత పొందారు. ప్రజల హర్షధ్వనాలు ఆకాశమంటుతూంటే, పండితుల పాదాలకింద నేల రసాతలానికి కుంగిపోయింది.

శంకరాచార్యులు శారదాదేవిని పూజించి బైటికి వచ్చాడు. భక్తి భావంతో ప్రజలాయన దర్శనం చేశారు. ఆయన మొహం చుట్టూ వొక అలౌకిక మైన కాంతి ప్రకాశించింది. ఆ రేజిస్సులో ప్రజలకొక బలంవచ్చినట్టయింది. హిమాలయ మాయన తేజస్సు సహించలేక పోయింది. విచారంతో కరిగిపోవడ మారంభించింది. అక్కడ ప్రజా సమూహానికి శంకరాచార్యులు ప్రబోధించాడు. భారతీయైక్య సందేశం వినిపించాడు. అత్యు సత్యం వివరించాడు. రకరకాల పండితు లెంతోమంది, అక్కడ సమావేశమైన యావన్ముచీ ఆయన భక్తులైపోయారు. వాళ్ళందరినీ ఆదరించాడు శంకరాచార్యులు. తనతో వచ్చిన యావన్ముచిని వెంటపెట్టుకున్నాడు. జగద్గురువాయన. అయినా విద్వాంసుల్ని ఆదరించడం తన కర్తవ్యమని భావించాడు. ఆయన స్వభావమే చిన్నా పెద్దా అందరినీ తన దగ్గరి కాకర్షించింది. మాయ అబద్ధమని దండోరా వేసే ఆచార్యులు ఎంత మాయావో చూడండి! ఆయన జీవనంలోని ఈ విరోధాభాసం ఎంతో మందికి అర్థం కాదు. పైగా విపరీతార్థాలు కూడా చేస్తారు వాళ్ళు.

శంకరాచార్యులు కొన్నాళ్ళు కాశ్మీరంలో వున్నాడు. ఆయన వుండిన చోటు 'శంకరాచార్యుల గుట్ట' అని ఇప్పటికీ ప్రసిద్ధంగా వుంది. అయితే వొక్కగుట్టనే శంకరాచార్యుల గుట్ట అనడం పొరపాటు, ఏమంటే. ఆయన పాదాలు తాకిన చోటల్లా ఆయనదే. భారతదేశంలో అసింధు సింధుపర్యంతం ప్రతి ధూళికణము ఆయన పాదాల్ని స్పృశించాయి.

ఈ త్తర దక్షిణాలు రెండూ అకంఠంగా భారతీయ సమస్యయామృతం పానం చేశాయి. కేవలం దూరంగావున్న ప్రాగ్జోతిషానికే శంకరాచార్యుల శంఖధ్వని చేకురందా మిగిలిపోయింది. అంచేత రథం తూర్పుదిక్కు మళ్ళించాడు. శిష్యకోటి వెంటనడిచింది. నదులూ, వనాలూ దాటుకుంటూ ఆయన ప్రాగ్జోతిషం చేరాడు. ప్రాగ్జోతిషంలో శాస్త్రేయ మతం విశేషంగా ప్రచారంలో వుండేది. కామరూపలోని కామఖ్యదేవి దేవాలయం ఇవాళలాగే అప్పుడు కూడా ప్రసిద్ధిలో వుండేది. మారదూరాలనుంచి దేవి దర్శనార్థం యాత్రికులు వచ్చేవాళ్లు. అయితే శక్తి శుద్ధస్వరూపం దర్శించడానికి బదులు మంత్ర తంత్రాల భ్రమలోనికి, వామచారకూపంలో దిగబడిపోయేవాళ్లు. జీవన మయొక్కా, జాతియొక్కా వాస్తవశక్తిని వదిలేసేవాళ్లు. తాంత్రికశక్తి యొక్క మోహనరూపంవెంట పరిగెత్తేవాళ్లు. పథభ్రష్టులై లక్ష్యానికి దూరమయిపోయేవాళ్లు.

మానసరోవరం శంకరభగవానుడి పాదాలు కడిగి జ్ఞానమూ, భక్తి అనే చరణోదకం సింఘ బ్రహ్మపుత్రుల ద్వారా భారతదేశానికి పంపుతుంది. ఈ రెండు నదుల బాహుపాళాలలో వుండి యుగయుగాల నుంచి భారతమాత శివుణ్ణి ఆరాధిస్తోంది. పడమటికి పరిశుద్ధమైన శివప్రసాదం దొరికింది. అంచేత అక్కడ నిర్మలమయిన జ్ఞానధార ప్రవహిస్తోంది. కాని తూర్పున మానసరోవరంనించి వెలువడిన బ్రహ్మపుత్ర, దిబెట్టు

కొండల్లో తన వాస్తవిక స్వరూపం మరిచిపోతుంది. పాములా మెలికలు తిరిగిపోతుంది. గడించిన శివజ్ఞానం నిర్మలంగా అట్టే పెట్టలేకపోతుంది. దాంతో, బీబెట్టులోని తాంత్రికవాదంతో కలిసి శాస్త్రేయవాదం తూర్పున వ్యాపించింది. అందులో శుభ్రమైన జ్ఞానజ్యోత్స్న మృగ్యం. అజ్ఞానం మాత్రం మెరుగు చిమ్ముతుంది. కుంకంపువ్వు బంగారు ఛాయ కాని, అనందం కలిగించే శీతలసౌరభం కాని అందులో లేదు. తేయాకు కనటు రంగూ, తాపం కలిగించే మత్తూ మాత్రముంది. ఈ జ్ఞానవికారం శంకరాచార్యులు సహించలేకపోయాడు. తన భారతీయ జీవనానికి ఆ విదేశ ప్రభావం బాధ కలిగించింది. అందుకనే తన ప్రాణాల్లాడి కూడా దాన్ని సమూలంగా నాశనం చెయ్యడం తన కర్తవ్యమని భావించాడాయన.

కామరూపంలో శంకరాచార్యులు ఎన్నో కష్టాలు భరించవలసి వచ్చింది. అక్కడి శాస్త్రేయులు తంత్రవాదమూ, వామమార్గమూ - వీటి ప్రభావంవల్ల బుద్ధి వాదానికి తిలాంజలి వొదిలిపెట్టారు. జీవనంలోని అవిసీతి రార్మికమనే ముసుగు వేసుకొని, నీతిమీద తిరగబడినప్పుడు దానిని సరిచెయ్యడం బ్రహ్మాండమైపోతుంది. పుణ్యమనుకుని పాపం చేసేవ్యక్తిని పుణ్యమార్గంలో నడిపించడం దుష్కరమైన పని. శాస్త్రేయుల జీవనంలో వామమార్గం ప్రవేశించడం చేత వాళ్ళలో దురాగ్రహం కూడా బలసి పోయింది. అది జాతీయ జీవనం చిందరవందర చేసి వొదిలిపెట్టింది. శరీరం ఆరోగ్యంగా వుండినా నీపుమీద రాచకురుపు పుడిలే ఎలా వుంటుంది, అదిగో అలాగే వుండేది దేశానికి ప్రాగ్జోతిషం.

శంకరాచార్యులు దృఢప్రతుడు. దుష్కరమైన కార్యం వచ్చిపడి నప్పుడు, వెనకడుగు వేసే వ్యక్తి కాదాయన. అక్కడి నాయకులూ, పండితులూ హతవాదులూ తర్కమనే త్రాసు పట్టుకుని, హస్తలాఘవం చేసుకురావడమే తమ కర్తవ్యమనుకునేవాళ్లు. సత్యం ముందు కళ్లు మూసుకునేవాళ్లు. శంకరాచార్యుల తత్వము బుద్ధి గ్రాహ్యమూ, తర్క సమ్మతమూ అయినాకూడా వాళ్లు దానిని తెలుసుకోదలచలేదు. అది తెలుసుకుంచేనే వాళ్ళకి బాధ. దానివల్ల వాళ్ల స్వార్థం దెబ్బతించుకుంది. వాళ్ళ నాయకత్వం నశిస్తుంది. ధర్మం చాలున వాళ్ళలో ప్రవేశించిన

దురాచారాలూ, కుసంస్కారాలూ వాళ్ళ జీవనం మీద తివ్వవేసుకు కూచున్నాయి. ఇచ్చాశక్తి ఎంత దుర్బలమయిపోయిందంటే, దుర్బలత్వం వాడుకుంటికి కూడా దానికి సామర్థ్యం లేకందా పోయింది. ఈ స్థితిలో తమ దురాచారాలు ధర్మసమ్మతమైనవీ, న్యాయసమ్మతమైనవీ అని పట్టుబట్టి కూచోవడం కంటే ఇంకో మార్గం లేకపోయింది వాళ్ళకి. నాయకత్వానికి దురాగ్రహం వొక్కటే సాధనంగా మిగిలింది. వాళ్ళ దురాగ్రహం కొద్ది రోజుల్లోనే గ్రహించేశాడు శంకరాచార్యులు. అంతేత వాళ్ళ మీద తన శక్తి ప్రయోగించి వ్యర్థపరచడ మాయనకి నచ్చలేదు. అడిగాక జన సాధారణంలో సాత్విక మనోభావ మధికంగా వుండేది. వాళ్ళ జీవనంలో చాసనాసంస్కారం కూడా అంతగా వుండేది కాదు. అహంకారమూ, స్వార్థమూ కూడా వాళ్ళలో లేవు. జీవన సంక్షేమ విషయాలు వాళ్ళ స్వాభావికంగా గ్రహించగలిగే వాళ్ళు. శబ్దాదంబరమూ, మోసమూ, కపటత్వమూ మొదలగునవి వాళ్ళ నాక్రమించినా, వాటికి దాసులు మాత్రం కాలేదు వాళ్ళు. అందులో భాగస్థులున్నా కాలేదు.

సాధారణజనంలోని ఈ నిజాయితీచూసి, వాళ్ళతోనే తన పని మొదలెట్టాడు శంకరాచార్యులు. సత్యమైన జ్ఞాన మార్గం వాళ్ళకే బోధించాడు. వాళ్ళనుసరిస్తూవున్న అపవిత్రజీవనం బట్టబయలుచేసి వాళ్ళముందుపెట్టాడు. వాళ్ళలోని సాత్వికభావాలు మేలుకొలిపాడు. ఆత్మసత్యమూ, అచ్చమయిన భగవద్భక్తి వాళ్ళకి సూరిపోశాడు. సాధారణ జనం శంకరాచార్యుల ఉపదేశమహత్వం గ్రహించారు. తమదోషాలు వాళ్ళకి అవగతమయ్యాయి. భారతీయైక్యత సాక్షాత్కరించిన చోటల్లా ప్రజల్లో అపవిత్రత తొలగిపోయింది. పవిత్రత పాడుకుంది.

మెల్లి మెల్లిగా శంకరాచార్యులచుట్టూ జనం మూగడం మొదలు పెట్టారు. ఆయన శిష్యుల సర్వస్వసహారమూ, సహానుభూతి, ప్రేమా ప్రజా హృదయ మాకర్షించాయి. హృదయం మస్తిష్కానికి ద్వారం. హృదయంలో స్థలం దొరికితే మస్తిష్కం మీద అధికారమేర్పడదనికెంతోకాలం పట్టదు. శంకరాచార్యుల కుద్ధమైన వేదాంతతత్వం ప్రాగ్భోతిషంలో జ్ఞుడింటా చర్చనీయాంశమైపోయింది. అంతేకాదు, ప్రజలు దానినాచరణలో పెట్టడం కూడా ప్రారంభించారు.

ప్రజల్లో శంకరాచార్యులమీద శ్రద్ధ పెరిగినకొద్దీ పురాతన శాస్త్రేయ నాయకుల పలుకుబడి తగ్గిపోతూవచ్చింది. వాళ్లు కట్టుకున్న భవనం పునాదులు ఎవ్వరో కూలదోసేస్తున్నట్టు వాళ్ళు గ్రహించారు. ఆ భవనం గుమ్మటాల్లో కూడున్న తాము వొకనాడు హఠాత్తుగా కూలిపోయి పడిపోక తీరదని తెలుసుకున్నారు. ప్రజలెదట శంకరాచార్యుల నెదిరించడానికి శ్రద్ధగాని, శక్తికాని వాళ్ళకి లేదు. అంచేత ఈర్ష్యతో మండిపోయారు వాళ్ళు. సత్యమార్గం వొదిలేశారు అసత్యమార్గమనుసరించారు. ఒకనాడొక కాపాలికుడు శంకరాచార్యుల కం నరకదానికే ప్రయత్నించాడట! కాపి ఆయన శిష్యుల జాగ్రత్తవల్ల అతడి ప్రయత్నం నెరవేరలేదు. శంకరాచార్యులీపమాదంసింబిబడికి పోయాడు. కాని అభినవగుప్తు దాయనని తనకి అడ్డం లేకండా చేసుకోవాలనే చూస్తున్నాడు. ఎన్నోవిధాల ఆయనకిచెరుపు దెయ్యాలని ప్రయత్నించాడతడు. ప్రాగ్జోతిష వాతావరణం కూడా ఆచార్యుల శరీరానికి విషమించింది. భగందరరోగ మాత్రమించించాయనని. ఆయన రోగగ్రస్థుడు కావడం చూసి, ఆరోగ్యకరమైన మరోచోటికి వెళ్ళిపోదామని ప్రార్థించారు శిష్యులు. ఐతే ప్రాగ్జోతిషంలో ఆయన కార్యంపూర్తి కాలేదు. అంచేత శిష్యుల సలహా నచ్చలేదు శంకరాచార్యునికి. "ఒక ప్రత్యేక మయినపని పూర్తిచేయడం కోసం భగవంతుడిశరీర మిచ్చాడు. వనికంటే శరీరానికి నేను ప్రాముఖ్యమిస్తే, అది భగవదీచ్ఛకి విరుద్ధమే అవుతుంది" అన్నాడు శంకరాచార్యులు. శిష్యులెంత వేడుకున్నా, చికిత్స కూడా లేక చేయించు కోలేదాయన. చికిత్సకి, అవకాశంకూడాపోయింది. ఆయన కార్యం నిరాఘటంగా సాగిపోతూ వుంది. మెల్లిమెల్లిగా తూర్పు భాగం యావత్తు సంచారం చేసి అద్వైత ప్రచారం సాగించాడాయన.

శంకరాచార్యుల కార్య మిప్పుడు పూర్తి కావచ్చింది. పరమపాదుడు చేసిన ఉపచారాలవల్ల ఆయన రోగం కూడా మెల్లిమెల్లిగా నశించింది. మాతృదేవి వామాంగంలోని వామమార్గమనే రక్తరోగం నయంచేసి, ఆమె శరీరం కాంతివంత మయినట్టు చేశాడు శంకరాచార్యులు. ఈ చివరి కార్యం పూర్తిచేశాక తన జీవన లక్ష్యం తనకి ప్రాప్తించిన దనిపించిందాయనకి. దాంతో హిమాలయం వెళ్ళి చింతన, మనన, తపస్సులో నీన మయ్యేందుకు సంకల్పించుకున్నాడు.

భారతీయ జీవనంలో హిమాలయాని కొక ప్రత్యేక స్థానముంది. వాళ్ళమయిన ఆకర్షణ వుంది. ప్రతి భారతీయుడూ కృతజ్ఞతతో దాని ముందు తలవొంచుతాడు. అది మాతృభూమికి అంగరక్షకుడిలాగ దృఢంగా నిలబడివుంది. ఎన్నో అసభ్య జాతులు దానిమీద దెబ్బతీశాయి. దెబ్బలు తినినవి స్వయంగా పాషాణమే అయిపోయిందది. కాని ఆ అసభ్యుల్ని మాత్రం తోపం అడుగుపెట్టనివ్వలేదు. శరీరం చీల్చుకుపోయే ఉత్తరాది మంచుగాలి తానే స్వయంగా పీల్చేస్తుంది. తన శరీరం మంచు మయం చేసుకుంటుంది. దడిచిలాగ మనల్ని రక్షిస్తుంది. ఉద్ధతమయిన దక్షిణ సోదరం మేఘంగా మారి భారత దేశం సరిహద్దు దాటేందుకు వ్యర్థంగా ప్రయత్నిస్తుంది. కాని ఈ అంగరక్షకుణ్ణి తప్పించుకోలేదు. బతిమాలుతుంది. కాళ్ళా వేళ్ళా పడుతుంది. ఆర్థభావం కనపరుస్తుంది. అరుస్తుంది. గోలపెడుతుంది. కండ్ల నీరు పెట్టుకుంటుంది. వెక్కిరిస్తూ ఏడుస్తుంది. కాని ఆ రక్షకుడి రాతిగుండె కరగదు. సముద్రం వోడిపోతుంది. నిలువునా నీరై పోతుంది. మళ్ళిపోతుంది. సముద్రం చేసిన అగడానికి తగిన శిక్షగా దాని నుంచి నీరు లాగేసి, హిమాలయం మనకి ప్రసాదిస్తుంది. అంతేకాని, తానుమాత్రం దాచుకోదు. ఎంతాకాలం మండిపోయి, భారతభూమి యావత్తూ మలమలా మాడిపోయి ఎండిన గొంతుకంతో ఆమె సంతానం అంగలార్చినప్పుడు, హిమాలయమే తన శరీరం కరగింది

మనకి జలదానం చేస్తుంది. గంగా, యమునా, సింధులు అమృత కలకాలు పట్టుకుని దాని ఒడిలోంచి దిగి మనకి ప్రాణ దానం చేస్తాయి. ఉదయాన్నే స్వర్ణ కిరణాలు హిమాలయాన్ని స్పృశనమాడిస్తాయి. వాటి బంగారు ఛాయ అది లాక్కుని, అనంతమైన రత్నాలూ, వీర్యవంతమైన రకరకాల ఔషధులూ మనకి ప్రసాదిస్తుంది. కేవలం ఈ ప్రాపంచిక దృష్టితోనే శంకరాచార్యులు హిమాలయాన్ని గొప్పగా భావించలేదు. ఆయన సత్య తత్వాలు మూర్తివంతమై సుంచున్నట్లు ఉండేది హిమాలయం. లోక కల్యాణం చేస్తూనే నిర్లిప్తతా, విరక్తి, శాంతి కలిగి భ్యాసమగ్నుడైన కర్మయోగిలా ఆయన ఎదుట సుంచుండేదది. దాని ప్రవృత్తినే హృదయంలో నిలుపుకోవాలని ప్రయత్నించేవాడాయన, శంకరాచార్యునికి హిమాలయం త్రివిష్టప పవిత్రభూమి. ఎంతోమంది తపస్సుల తపోభూమి. పురుషార్థం కర్మభూమి. శివుని నివాస భూమియగు ఆ హిమాలయం ఆయన వలెనే యోగి స్వరూపేశాక, సర్వతో భావి సౌమ్యమూర్తియేకాక భీషణ స్వరూపి కూడాను. శాంతచిత్తయే అయినా సింహనాదం విక్కడిల్లి చేస్తుంది. దయాపూర్ణయే కాని కఠిన హృదయకూడా. నిరంతరం జస్తూపోయినా లేమి ఎరుగనిది. అనేకులకు మరణ పేరువైనా జీవనదాయని అది. పల్కరించాయయ్యా దిగంబరాకారియే. హిమాంశుదారి అయినా మహాగ్రమూర్తి ఆ హిమాలయం. హిమాలయ వైశాల్యం శంకరాచార్యుల నాకర్షించింది. దాని ఔన్నత్యం ఆయన నాహ్వనించింది. ఆయన మోక్షానికది మెట్టలా వుంది. హిమాలయ గాంభీర్య మాయన పానం చెయ్యాలని భావించాడు. కాకపోతే, హిమాలయాన్ని జయిస్తేనేకాని జగద్గురువు శంకరాచార్యుల దిగ్విజయ మెలా పూర్తవుతుంది? హిమాలయం ఎత్తుగా తల ఎత్తుకు సుంచుంది. తానుకూడా విశ్వ ప్రపంచానికి మానదండం కాగం విషయం దానికి తెలిపాలని ఆయన అభిలాషలా వుంది! తానుకూడా హిమాలయంలా గొప్పగా, విశాలంగా, గంభీరంగా కర్మమయ

జీవనం సాగించగలడని నిరూపించడమే ఆయన కోర్కెలా వుంది. జీవనంలో గురుతరమైన కర్తవ్యభారం వెత్తిన వేసుకుని, శిష్యులమధ్య గురుత్వా ఉండడమే గొప్పగా భావించే శంకరాచార్యులు హిమాలయం ఒడిలో ఆత్మ సమర్పణం చేసి సుఖపదాలను కుంటున్నట్లుంది. తన పరమ గురువు భగవద్గోడపాదాచార్యుల చర్యనంకోసం లోగడ ఒకసారి ఐదరికాశ్రమం వెళ్ళాడాయన. కాని తల్లి ఆర్యాంబ పింపడంవల్ల త్వరలోనే వెనకకి వచ్చేవాడు. వాటినుంచి నేటిదాకా హిమాలయం వెళ్ళలేక పోయాడు. మహనీయమైన హిమాలయం గుహల నుంచి గ్రహించుకున్న జ్ఞానమే ఆయన తన హృదయ గహ్వరంలోంచి స్ఫురిపడినాడు. అయినా అంతమాత్రాన తృప్తి కంగలే దాయనకి. యావజ్జీవమూ హిమాలయ మాయనిని అహ్వనిస్తూనే ఉంది. ఈ ఆహ్వాన మార్గంలో కర్తవ్య పద్ధతి కాలేకపోయింది. అంచేత ఐదరికాశ్రమానికి పయనం కట్టాడాయన.

ఐదరికాశ్రమంలో ఎన్నో దినాలుండలేదు శంకరాచార్యులు. అక్కడి నుంచి కేదారనాథం వెళ్ళాడాయన. పాండవుల మహాప్రస్థాన మాయన కళ్ళముందు కట్టినట్టయింది. ఆ దారినే ఎవరో తనని పిలిచి నట్టయింది. అడ్డదానికి పిలులేని పిలుపది. యముణ్ణుద్ధిన్నవాడెవడు ? సరి, వొకనాడు శంకరాచార్యులు దాన్యమగ్నుడై సమాధిస్తుడయిపోయాడు. శిష్యులందరూ చూస్తూ వుండిపోయారు. వేదాంత తత్వమెరిగిన వాళ్ళే వాళ్ళంతా. అయినా గురుదేవుడి నశ్వర శరీరం కోసం కళవళ పడి పోయారు వాళ్ళు. కన్నీళ్ళు కార్చారు. కాని హిమాలయం చల్లదనంలో వేడివేడి కన్నీటి చుక్కలు ఉత్తర ఖణంలో మంచుకింద మారిపోయాయి.

శంకరాచార్యులు భారత దేశంలో అవతార మెత్తిన మహాపురుషుల్లో వొకడు. మన జాతీయ జీవన నిర్మాణంలో ఆయన చేసింది ఎంతో

వుంది. ధర్మమూ, తత్వజ్ఞానమూ - ఈ పేత్రాల్లో ఆయన స్థానం చాలా ఉన్నతమయింది. ఆయన ప్రసాదించిన ప్రస్థానత్రయ చిరకాలం ధృవ తారగా వుంటుంది. ఆయన తరువాత కూడా ఎంతోమంది ఆచార్యులు జన్మించారు. వారిలో ఆయన మతం సరిదిద్దినవాళ్ళు, సంస్కరించిన వాళ్ళు వున్నారు. అయితే, ప్రతివాళ్ళు ప్రస్థానత్రయనే ఆశ్రయించారు. ప్రస్థానత్రయం ద్వారానే శంకచార్యులు తన మతం ప్రతిపాదించాడు. ఆయన ఆత్మ మహనీయమైంది. భావాలు శాంత పూర్ణమైనవి. మస్తీష్కం దృఢమైంది. బుద్ధిరీక్షణత అద్వితీయమైనవి. ఆయన కాయనే సాటి. ఆయన భావం ఉదాత్తమైంది. ఆయన ప్రతిభ సర్వతో ముఖమైంది. ఆయన తర్కం సూక్ష్మమైంది. ఆయన తాత్విక దృష్టి సర్వగ్రాహి. ఎందులోనూ ఆయనకి సాటిలేదు. తాత్విక గాంభీర్యంలోనూ, దార్మిక భావుకతలోనూ, బుద్ధ భగవానుడి కంటే కూడా ఆయన రెండడుగులు ముందుకి వేళాడు. ఆయన జీవనాదర్శం సాహసంతోనూ, శక్తితోనూ నిండి వుండేది. ప్రాణంపెట్టి సంఘమంతదీని చైతన్యవంతం చేశాడాయన. సమాజంలోని భిన్న భిన్న మతాలు, భిన్న భిన్న తత్వాల, భిన్నభిన్న సంప్రదాయాల మూలభూతమైన ఏకత్వం తర్క శుద్ధం చేశాడాయన. ఆకర్షవంతంగా చేసి దాంతో జాతీయ సమస్యలు నిష్పక్షపాతంగా పరిష్కరించాడు. ఇదంతా ఆ మహనీయుడికే చెల్లింది. ప్రాచీన వాఙ్మయానికి దీకలువ్రాసి, దాని స్వరూప ప్రకటన చేశాడాయన. దాంతో అనాటి ఊహలన్నిటిలో వున్న ఏకత్వం రేటతెల్లమయింది. అభ్యుదయకరమైన సమాలోచనరికి సమాధానం లభించింది. ఆయన వ్యాఖ్యానాలు సురశమైనవి. సరసమైనవి. సుస్పష్టమైనవి. ఈ శ్రేష్టగుణాల వల్లే ప్రపంచంలో ఇవాళ తత్వజ్ఞాను లందరిలోనూ శిరోరత్నమయ్యాడాయన.

భారతీయ జాతీయ జీవనంలో కృష్ణపరమాత్మ తరువాత జగద్గురు శంకరాచార్యుల అవతారమే దేశంలోని మౌలికమయిన ఏకత్వానికి

సౌఖ్యములే ముఖం వేకూర్చింది. కృష్ణ భగవానుడు తిన్న తిన్నటులు విచార కాబట్టి భగవద్గీతద్వారా ఏకత్వం స్థాపించడానికి ప్రయత్నించాడు. చాతురంతమున ధర్మరాజు సామాజ్యం ద్వారా జాతీయతను స్థాపించాడు. శంకరాచార్యులు భారతీయైక్యతకోసం ధర్మరాజు వంటి రాజకీయ పురుషుణ్ణి తయారుచేయలేదు. కాని జాతీయ జీవనంలో ప్రతివాక్కు షేత్రంలోనూ ఏకత్వం స్థాపించాడు. ఆ ఏకత్వంలో పారంపర్యంగా సంస్కారం నిలుపుతూ వచ్చే వాళ్ళని సృష్టించాడు. దాంతో సాంస్కృతిక జీవనంలోని ఏకత్వానికి శక్తి లభించింది. అంతేత అవాగడా తీన్న మయిన్నీ అంతరంగికంగా ఉన్న భారతీయైక్యభావం సత్యం కింద పడిపోయింది. అనేకత్వంలో ఏకత్వమన్న ప్రాచీన సిద్ధాంతానికి శంకరాచార్యులే ఆధిక్య, భౌతిక, నైతిక, దార్శనిక, సాంఘిక, రాజనైతిక షేత్రాల్లో తన అద్వైత సిద్ధాంతం ప్రతిపాదించి వ్యవహారంలోకి తీసుకు వచ్చాడు. ఈ సిద్ధాంతమే మానవజాతికి శాంతి, కళ్యాణాలు ప్రసాదించ దానికి కారణమయింది.

శంకరాచార్యుల సిద్ధాంతంవల్లా, ప్రయత్నంవల్లా, భారతదేశం చోకవంక కర్మకాండ కూడినా కూపంలోనూ, చోకవంక జాస్తికవాదుల జడవాదకూపంలోనూ కూలిపోకుండా ఒరిగిపోయింది. శంకరాచార్యులు భారతదేశ ముద్దతించాడు. ఆయన ఏకత్వ సిద్ధాంతం జీవనంలో మన మాదరణలో పెట్టి, తిరిగి భారతదేశం ఉన్నతమైందిగానూ, వైభవశాలి గానూ అయేటట్లు చేయడం కంటే మనమా జాతీయ మహాపురుషుడికి అర్పించగల శ్రద్ధాంజలి వేరే ఏ ముంటుంది? ముప్పయిరెండు సంవత్సరాల పయస్సులోనే అంత మహాకార్యం సాధించాడు శంకరాచార్యులు. అందమయిన ఆయన కర్మమయజీవనంవల్ల మన జీవనంలో కూడా కర్మోత్సాహం కలగాలి. మన పురుషార్థమూ, నిశ్చయమూ, నిష్ఠా, ధైర్యమూ - వీటి ఖజానాలో అద్వైత సిద్ధాంతం ద్వారా ప్రపంచమంతటా నిజమైన శాంతి, సౌఖ్యమూ కలిగించాలి. ఆ మహనీయుణ్ణి నిజమైన జగద్గురు పితం మీద మనం ప్రతిష్ఠించాలి. ఇదే ఆయన పుజ్యార్థమి మనం చేయవలసిన నిజమయిన పూజ. *

సాహితీ ప్రయులకు చక్కని అవకాశం

నవభారతి ప్రచురణల వారి 'చైతన్యమాల' సీరీస్ లో విడుదలయ్యే ప్రతి పుస్తకము వెంటనే మీ చేతుల్లో వాలాలని కోరిక పడుతున్నారా ? మారుమూల గ్రామంలో ఉండిపోయాయే అని చింతిస్తున్నారా ? మరేం పరవాలేదు !

వెంటనే మీరు 50/- రూపాయలు చెల్లించి 'సాహితీ మిత్రుని'గా మీ పేరు నమోదు చేసుకోండి.

- విడుదలైన ప్రతి పుస్తకము మీకు వి. పి. పోస్టులో పంపుతాము.
- వి. పి. ఖర్చులు మేమే భరిస్తాము. పుస్తకం ధరను మాత్రమే చెల్లించి మీరు పుస్తకాన్ని అందుకుంటారు.
- మీ 50/- రూపాయలు (మూడు సంవత్సరాల తర్వాత) మీరు కోరగానే తిరిగి చెల్లించగలము.

వివరాలకు.....

మేనేజరు

నవభారతి ప్రచురణలు

9-4-705/4, నారాయణగూడ

హైదరాబాద్ - 500 029.

మా ఇతర ప్రచురణలు

నాగానీక	10-00
పుష్పమిత్ర	15-00
1857 స్వరాజ్య సంగ్రామం	15-00
జనవిజయం	11-00
ఫైదరాబాద్ అజ్ఞాత చరిత్ర పుటలు	7-00
అందాం తెలుగు కథ	8-00
మార్క్సిజమా ? మానవతావాదమా ?	9-00
స్వాతంత్ర్య పీఠసావర్కార్	5-00
చాపేకర్ సోదరులు	8-00
హిందూరాష్ట్రమిందే	1-00
సమ్మెలా ! ఏమిటి ? ఎందుకు ?	1-00
నిరుద్యోగ నిర్మూలన సాధ్యమా !	1-00
అధ్యక్షపాలన ప్రజలపై కుట్ర	1-25
కేరళలో మార్క్సిస్టుల మారణహోమం	1-25
అస్పృశ్యత ఒక సవాలు	1-25
అర్. యస్. యస్. యువత	1-25
మీనాక్షిపురమా ? రహ్మాన్ నగరమా ? ?	1-25
జమ్ షెద్ షూర్ నివేదిక రాజకీయ కుతంత్రమా ?	1-25

గ్రామ స్వరాజ్యం	1-25
మొరదాబాద్ కట్టోలాలు	1-25
పాకిస్తాన్ తో మరోయుద్ధం	1-25
మరో ప్రపంచ మహాయుద్ధం పోరాడండి	1-25
కన్యాకుమారియా ? కన్నెమేరియా ? ?	1-25
వనవాసుల్లో చైతన్యం	1-25
విప్లవం అందే ?	1-25
మీరద్ కట్టోలాలు	1-25
చరిత్రకారులా ! చెదవురుగులా !!	1-50
సమరపథంలో ఆస్సాం	1-50
ఆధునిక సమాజంలో స్త్రీ	1-50

త్వరలో విడుదల

ఉజ్జయిని పతనం

చంద్రశేఖర అజాద్

కేవలం మనోబలం, తర్కబద్ధమైన జ్ఞానం ద్వారా దేశ
విప్రహకర శక్తులను ఓడించి, దేశంలో ఒక ~~కాశ్యప~~
విష్ణవాన్ని సాదించి, జాతీయ సమైక్యతకు కాశ్యపమైన
పునాదులను వేసి, జాతీయ జీవన సామ్రాజ్యరానికి తోడ్పడిన
జాతీయ నాయకుడు అయిన.

ఒంటరిగా ఆసేతు హిమాచలం పర్యటించి, పరస్పర
విరుద్ధా లైన తత్త్వాలను సమన్వయపరచి, ప్రపంచచరిత్రలోనే
న భూతో న భవిష్యతి అన్నట్లు అద్వైత జ్ఞానాన్ని ప్రవ
దించిన దార్శనికుడు, ఆధ్యాత్మికముడు ఆదిశంకరాచార్యులు.
వారి ఉత్తమ జీవనానికి అక్షర రూపం ఈ కావ్యం.

పండిత దీనదయాళ్ ఉపాధ్యాయ రచన.

న వ భా ర తి ప్ర చు ర ణ యు.